

Передплачуї на 2010 рік за вигідною ціною. Умови на стор. 5

СКІЛЬКИ БАНКІВ
ПЕРЕЖИВУТЬ
КРИЗУ **СТОР. 20**

ЧОМУ ТІЛЬКИ 7% ТЕРИТОРІЇ
УКРАЇНИ ПРИДАТНІ
ДЛЯ ЖИТТЯ **СТОР. 24**

ЛІДЕР «БУМБОКСУ»
ПРО УБОГІСТЬ ШОУ-БІЗУ І
ПОЛІТИЧНЕ ГАСТАРБАЙТЕРСТВО **СТОР. 52**

Тиждeнь

український www.ut.net.ua

ЧЕХІЯ І СЛОВАЧЧИНА:
ФОРМУЛА
ЕКОНОМІЧНОГО
ПРОРИВУ
стор. 34

спецпроект
2
років
свободи

№ 47 (108), 20–26 Листопада 2009 р.

ЗРИВ ВИБОРІВ

Кому вигідний.
Можливі сценарії.
Стор. 16

ISSN 1996-1561

К Н И Г А Р Н Я

УРОЧИСТЕ ВІДКРИТТЯ

НОВОЇ КНИГАРНІ "Є"

4 грудня

м. Київ, вул. Спаська, 5

ЛОТЕРЕЯ

З НАГОДИ ВІДКРИТТЯ*

Придбай будь-що в книгарні "Є" на вул. Лисенка, 3 або на вул. Спаській, 5, м. Київ, до 3 грудня і поклади чек із іменем та номером телефону до скляної кулі

4 грудня о 18:30 прийди до КНИГАРНІ "Є" на вул. Спаській, 5, м. Київ, та виграй:

- сертифікат вартістю 1000 грн на придбання товарів у книгарні "Є"
- одну з 5-ти річних передплат на журнал «Український тиждень»

*Детальні умови дізнайся в КНИГАРНІ "Є"

Образ тижня

Малюнок Володимира Казаневського

13 листопада Центральна виборча комісія завершила реєстрацію кандидатів у президенти, затвердивши тільки 18 претендентів. Того самого дня Президент Віктор Ющенко призначив нарешті начальника Генштабу Міноборони, аби хоч хтось в переддень виборів керував армією, допоки немає міністра

*Мироты
мае сенс!*

**ПЕРЕДПЛАТИТЬ ТА ОТРИМУЙТЕ
ЩОП'ЯТНИЦІ**
передплатний індекс – 99319

Юрій Макарів
про мовне питання

6

Фото тижня
Шатл-пенсіонер

10

Вірус перемагає
Від чого помирають українці

12

Антон Лузер
про апокаліпсис-2010

14

Мар'яна Олійник:
хто продукує сценарії зриву виборів

16

ВПРИТУЛ

Зривають банки
Чому українська банківська система не витримує випробування кризою

20

Країна катастроф
Через наслідки радянської індустріалізації та багаторічну безгосподарність Україна опинилася на межі екологічної катастрофи

24

Мапа екологічних негараздів України

28

Врятувати Землю
Лише країни із сучасними енергетичними стратегіями зможуть успішно пройти випробування кліматичними змінами. Україна до таких не належить

30

Центральноевропейські тигри
Як Чехія і Словаччина здійснили економічний прорив у постсоціалістичних реаліях

34

Яромір Штетіна
про революцію «в оксамиті»

38

Ярослав Пешек
про розлучення з комунізмом

40

Волинські Афіни
Академія в Острозі – новітній сучасний університет у маленькому містечку

42

Чорна княгиня
Фундаторка Острозької академії все життя була жертвою інтриг

46

Катакомбна церква
Двадцять років тому було знято заборону на діяльність Української греко-католицької церкви

48

НАВИГАТОР

Рок, хіп-хоп і лавандос
Лідер «Бумбоксу» Андрій Хливнюк про гроші, політичне гастарбайтерство і теоретичний оптимізм

52

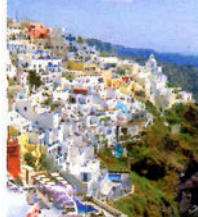

Коли машини скажуть «Досить»
Коротко про літературу кіберпанку

56

Відгуки/анонси
Вистави, фільми, виставки, книжки, записи

60

Створений вулканом
Тиждень побував на острові Санторин, який породив міф про Атлантиду

62

Кілька слів від журналістів
Тижня

66

Обкладинка

Колаж Андрія Єрмоленка

Тиждень

український www.ut.net.ua

ПЕРЕДПЛАТА НА 2010 РІК

Передплати

«УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖДЕНЬ»

вже зараз!

1. У редакції:

– заповніть квитанцію у відділенні будь-якого банку (отримувач: ТОВ «Український тиждень», р/р 26007026823721 у Печерському відділенні КМФ АКБ «УКРСОЦБАНК». МФО 322012. Код ЄДРПОУ 35392656. Передплата на журнал «Український тиждень»);
– розбірливо зазначте адресу доставки та контактний телефон;
– оплатіть квитанцію у найближчому відділенні банку;
– надішліть копію сплаченого бланка замовлення (квитанцію про оплату):
* факсом: (044) 351-13-00 (01);
* поштою: ТОВ «Український тиждень», м. Київ, 03067, а/с № 2.
Вартість редакційної передплати журналу «Український тиждень» на 2010 рік:

1 місяць – 20 грн;
3 місяці – 60 грн;
6 місяців – 120 грн;
12 місяців – 240 грн.

2. У будь-якому відділенні зв'язку Укрпошти. Передплатний каталог на 2010 рік, стор. 156. Передплатний індекс – 99319.

3. У передплатних агенціях вашого міста (детальніше див. на сайті <http://www.ut.net.ua>).

4. На сайті www.portmone.com.

За детальною інформацією звертайтеся за тел. (044) 351-13-00.
Менеджер з передплати Каріна Семяновська
K.sem@ut.net.ua

<http://www.ut.net.ua>

повідомлення	отримувач платежу	ТОВ «Український тиждень»	26007026823721	35392656
	поточний рахунок отримувача		код отримувача	
	назва установи банку	Печерське відділення КМФ АКБ «УКРСОЦБАНК»	322012	МФО банку
	Прізвище, ім'я та по батькові платника			
	Адреса платника, телефон			
касир	вид платежу: за передплату на журнал «Український ТИЖДЕНЬ»			
	період:			
	платник (підпис)	сума, грн		
квитанція	отримувач платежу	ТОВ «Український тиждень»	26007026823721	35392656
	поточний рахунок отримувача		код отримувача	
	назва установи банку	Печерське відділення КМФ АКБ «УКРСОЦБАНК»	322012	МФО банку
	Прізвище, ім'я та по батькові платника			
	Адреса платника, телефон			
касир	вид платежу: за передплату на журнал «Український ТИЖДЕНЬ»			
	період:			
	платник (підпис)	сума, грн		

Так казав Конвент

Автор:
Юрій
Макаров

Моє прізвище Макаров, я українець. Мене це влаштовує. Більше того, мені це дуже подобається.

Це в продовження теми попередніх колонок у *Тижні* (№№ 45, 46/2009 р.): що робити, щоб українська мова стала тим, чим вона має бути в щойно деколонізованій країні – чинником інтеграції, розвитку, модернізації, а на побутовому рівні – формою гармонійного, комфортного існування народу, якому вона належить.

За радянських часів у всіх анкетах (які треба було заповнювати на кожному кроці, навіть поселяючись до готелю) була так звана п'ята графа: національність. У цій графі я писав без жодних вагань: «росіянин». Справді: мій батько – росіянин, народжений у Петербурзі, моя мати – російськомовна українка, народжена в Парижі. Я зростав на Пушкіні, потім на Дюма (в російському перекладі), потім на Гайдари й братах Стругацьких, потім на Чехові, Толстому, Достоевському. Українська в мій світ входила тільки завдяки радію («Увага, говорить Київ-РАТАУ...»), чудовим учителям української мови та літератури і, не в останню чергу, віртуозним перекладам світової класики видавництва «Дніпро» й «Каменяр», які можна тоді було купити без проблем.

Повернення до коріння – до частини коріння – відбувалося вже в дорослому житті, цілком свідомо, самостійно й задовго до Незалежності. Я пишу тут про особисте не через екзібіціонізм чи потребу в сповіді, а тому, що моя ситуація, попри екзотичні деталі, є цілком типовою для більшості українців, які зростали на схід від кордону зразка 1945 р. Хоча якраз більшість співвітчизників, навпаки, ладні були забути про свою етнічну приналежність. Складалася парадоксальна ситуація: людей шляхом заповнення анкет весь час змушували згадувати, що вони українці, а вони це масово ігнорували. Тому що бути українцем було якось незатишно, непрестижно, а подекуди й небезпечно – звісно, якщо під цим малося на увазі щось більше, ніж слабкість до співання пісень і окремих кулінарних страв. Тому що звичною парою до прикметника «український» було «націоналізм», а це вже стаття та вовчий квиток.

Катастрофічне падіння частки україномовного населення (на 30–40% за 30 років) відбувалося, певна річ, не лише в результаті чийось свідомих зусиль. Процес деетнізації проходив синхронно з масовою міграцією селян після того, як Микита

Хрущов (чомусь мало про це згадують) скасував фактичне кріпацтво, роздавши колгоспникам паспорти. Вони тікали до міста, воліючи залишити позаду жакливі психотравми від недавнього Голодомору, рабства й безправ'я. Все, що було пов'язано з корінням, асоціювалося в них із життєвою загрозою, а насправді досить мізерний набір переваг міського життя – із перспективою. Сьогодні войовничі захисники офіційної двомовності – їхні діти й онуки. Вони кажуть: «Я тут народився, це моя країна, з якого дива я маю щось міняти, чогось учитися...» тощо.

Можливо, кожного з них конкретно можна зрозуміти. Проте... «моя свобода закінчується там, де починається свобода ближнього». Цю декларацію французького Конвенту 1789 року слід зрозуміти: «там, де починається інтерес нації». Нації – в найширшому, політичному сенсі, від росіян до гагаузів і від євреїв до вірмен. Заради цього інтересу держава може й має вимагати від громадянина, щоби він поступився часткою своїх щоденних зручностей – і, до речі, отримав інші зручності, про які він наразі не замислюється. В дні юності я потрапив у коло молодих львівських інтелектуалів, де хорошим тоном вважалося бездоганно розмовляти трьома мовами: українською, російською та польською. Це давало їм незрівнянну психологічну перевагу. Я неодноразово помічав, що так звані російськомовні відчують несподіваний кайф, коли усвідомлюють, що, виявляється, здатні спілкуватися українською. Це потребує зовсім незначного зусилля – волі, натомість позбавляє підсвідомого відчуття лінгвістичної меншвартості. Це коли твій співрозмовник може без проблем перейти на твою мову, а ти на його – ні. Тож якщо говорити про конкретні рецепти, перше, що має зробити держава...

Ні, перше, що вона має ро-

**НИНІ В УКРАЇНІ
САМЕ ВОЛОДІННЯ
УКРАЇНСЬКОЮ
МОВОЮ Є
ЗАПОРУКОЮ
ЖИТТЄВОЇ
ПЕРСПЕКТИВИ**

бити – це забезпечити виконання власних законів. Українська проголошена державною мовою на рівні Конституції, змінити цю обставину може тільки референдум, і доки цього не сталося, порушення закону має піддаватися тим санкціям, якими в кожній країні карється зазіхання на конституційні засади. А от друге – держава має навчитися транслювати простий і зрозумілий message: нині в Україні саме володіння українською мовою є запорукою життєвої перспективи, широких можливостей, виходу у великий світ.

Це ще не всі рецепти, далі буде... ■

Життя одне. Живи!

Феєрія *мандрів*

Туризм. Відпочинок. Екскурсії. Авіаквитки.
Україна. Європа. Увесь світ!

м. Київ, вул. Гайцана, 8/9, [®] Арсенальна
тел.: (044) 583 05 20, 501 01 82/83
www.feerie.com.ua

МЕРЕЖА
ТУРИСТИЧНИХ АГЕНЦІЙ
Феєрія
мандрів

Найбільш дискусійні матеріали №46 (92), 13–19 листопада 2009 р.

Про національну небезпеку брехні
Авторська колонка Юрія Макарова про рівень культури на українському телебаченні

Україна: версія «Яценюк»
Підбірка матеріалів про кандидата в президенти Арсенія Яценюка

Принцип доміно
Цикл статей про наслідки падіння Берлінського муру та об'єднання Німеччини

Моральні війни
Олексій Радинський про діяльність Національної експертної комісії з моралі та «справу Володарського»

Сергій (Бориспіль)

якщо на укр. телебаченні з'явиться продукт, подібний за якістю до ілюстрацій Єрка, то Українська справа значно зрушить з місця [...]. В сінематографі варто рівнятися на польські зразки, на «Катинь» Вайди, наприклад, котра з бюджетом у 4 млн. єврів запахнула за пояс такі рос. багатобюджетні стрічки, як «1612», «Тарас Бульба», «Олександр Невський», «Слуга Государев» та оперу «Іван Сусанін» (постановка Большого театра), я вже не кажу про «Сібірський цирюльник» та «Втомлені Міхалковим, перепрошую, Сонцем 2». Отримав Стрембицький Каннську гілку, похвалили, а гроші дати на повнометражне кіно, а гроші на екранізацію історії про «Розстріляний з'їзд кобзарів» у Харкові в 30-ті, та ж історія, що із Стрембицьким. Держава має підтримувати таланти і телебачення бути професійним.

Одессит

Тенденції сучасного телебачення к развлекательности, похоче, универсальны. И тут Украина принципиально не отличается от Польши либо России. Речь может идти лишь о качестве телевизионного контента, о различной доли информационной либо образовательной доли. Вы говорите, что телевидение и газеты должны знакомить с национальной историей и культурой. Хоча заметить, что этого никогда не было и вряд ли когда-то будет. Формат не подходит. Чтобы знакомиться с историей и

культурой, нужно читать книги, а не газеты или смотреть телевизор. Говоря же о телевидении, речь может идти лишь про жанр «информеймент», где развлекают, поучая или же поучают, развлекают. Но и это сделать весьма непросто.

ти все що завгодно. В дійсності діяльність Комісії є звичайнісінькою гідкою цензурою. Гідкою, бо не має якихось чітко окреслених цілей (наприклад, захист державних та національних інтересів), натомість послуговується розпливчастим і підступним поняттям моралі. А мораль, вибачте, як презерватив – можна натягнути на що заманеться.

Ganibal

Цього тижня Національна експертна комісія з питань захисту суспільної моралі визнала книжку Mein Kampf («Моя боротьба») Адольфа Гітлера такою, що не відповідає українському законодавству. На мою думку, ми маємо право знати, проти кого і проти якої ідеології воювали наші батьки й дідуся. А те, що вона щось пропагує, то це особиста справа кожного, читати чи не читати цю книгу, врешті-решт її не вивчають у школах і вишах. І взагалі, для чого існує 34 стаття КУ?

oksa

Мені здається, що затрати на таку дорогу рекламу штабу Яценюка не принесуть адекватних результатів. Витрати будуть обернено пропорційні результату. Зарано стартонували. Поки ще всі інші штабисти розкачувались, то реклама Яценюка вже набридла... І колір, і сформований імідж обрано неправильно. Не можна ж образ вліплювати політику такий, що кардинально відрізняється від його власного. Класичний ботанік не може виглядати «термінатором», хоч скільки хаки не добавляй.

Павел Солодовник

Проблеми, які висвітлює і з якими обіцяє боротися Арсеній Петрович, справді є болючими та кусючими для України. Все підмічено чітко. Проте конкретних дій я не почув. Лише проблема. А як її усунути... Треба сильна армія! Як її побудувати? Забрати з Америки «термінаторів» чи закупити Растішки? Амбіції є, але треба доводити справи до кінця. Людям уже остогидло чекати на справжнього витязя. Якщо Яценюк вважає себе таким, то хай принаймні пояснює, як і чим буде боротися.

Орфографія дописувачів зберігається

Свої зауваги та коментарі до статей ви можете залишати в блозі Тижня – ut-magazine.livejournal.com та на нашому сайті www.ut.net.ua

Тижень

Засновник
ЕСЕМ Медіа ГмбХ

Видавець ТОВ «Український Тижень»
Головний редактор Сергій Литвиненко
Заступник головного редактора
Наталія Васютин
Оглядач Юрій Макаров
Редактори Анатолій Асґаф'єв,
Вікторія Герасимчук, Дмитро Губенко,
В'ячеслав Дарпінянц, Ігор Кручик,
Андрій Лаврик, Катерина Ліпа,
Мар'яна Олійник, Вікторія Поліненко

Журналісти Жанна Безп'ячук,
Богдан Буткевич, Василь Васютин,
Інна Загородня, Роман Кабачій,
Наталія Петринська, Олена Чекан
Відповідальний секретар Віталій Столига
Арт-директор Андрій Ермоленко
Дизайнери Юрій Довбах, Ганна Ермакова,
Тимофій Молодчиков
Художник Павло Ніц
Більд-редакція Олександр Чекменюв,
Валентина Бутенко
Фотограф Андрій Ломакін
Кольорокоректор Олена Шовкопляс

Літературні редактори Олександр Григор'єв,
Лариса Міщенко
Коректори Марина Петрова, Ірина Павленко
Контент-редактор сайта Таня Овчар
Генеральний директор Микола Шейко
Виконавчий директор Роман Чигрин
Фінансовий директор Андрій Решетник
Директор зі збуту Олександр Грищенко
Директор з реклами Світлана Єгорова,
(097) 962-55-42, e-mail: yes69@ut.net.ua
Відділ промо та маркетингу Ганна Кашейда
Голова редакційної ради Роман Цуприк
Свідцтво про державну реєстрацію

КВ №13005-1889Р від 13.08.2007 р.
Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК»,
Київ, вул. Магнітогорська, 1
№ зам. 096226. Наклад 30 700
Адреса для листування 03067, Київ, а/с №2
E-mail: office@ut.net.ua
Телефон (044) 351 1300
Виходить щоп'ятниці. Розповсюджується в
роздрібній торгівлі та за передплатою.
Ціна договірна. Передплатний індекс 99319

Редакція залишає за собою право на літредування надісланих матеріалів без узгодження з автором. Рукописи не повертаються й не рецензуються. За зміст рекламних матеріалів та листів, надісланих читачами, редакція відповідальності не несе

Матеріали, позначені літерою «Р» та на
сному тлі, публікуються на комерційній
основі

Шатл-пенсіонер

У свою передостанню місію 16 листопада вирушив космічний човник Atlantis. 24-річний шатл доставить на орбіту обладнання, необхідне для проведення наукових експериментів. Це вже 31 політ Atlantis у космос, який прославився в 1995 році першою стиковкою з космічною станцією «Мир». НАСА планувало відправити шатл на пенсію ще рік тому, однак чиновники вирішили зачекати до 2010 року, коли програму космічних човників має бути остаточно закрито. На сьогодні американський космічний флот нараховує ще два шатли – Discovery та Endeavour. Замінити їх мають космічні кораблі Orion, однак пілотовані польоти (зокрема до Місяця та Марса) на них стануть можливими тільки з 2014 року.

Фото: AP

Тиждень сьогодні

12 листопада

Вищий адміністративний суд оголосив про припинення роботи через брак коштів на кореспонденцію. Наступного дня Кабмін виділив суду гроші

13 листопада

Президент наклав вето на закон про мораторій на підвищення цін на ліки

14 листопада

Перший матч плей-офф чемпіонату світу-2010 між збірними Греції та України закінчився з рахунком 0:0

Вірус перемагає

Вчені сперечаються, від чого помирають українці

З сенсаційною заявою виступив буковинський учений – в Україні людей вбиває насправді не грип А/Н1N1 Каліфорнія, а мутація цього вірусу з парагрипом. Начальник бюро Чернівецької обласної судмедекспертизи, доктор наук, професор Віктор Бачинський стверджує: «Вірус, який спричиняє смерть, дуже агресивний, він навіть не вражає трахею, а відразу потрапляє в легені й викликає сильний їх набряк та суцільні крововиливи. Спричиняють такий стан змішані типи

парагрипу та грипу А/Н1N1. Це дуже токсичний штам, який досі не піддавався виробленій Міністерством охорони здоров'я методі лікування». На його думку, померлі від наслідків грипу буковинці, розтин тіл яких пан Бачинський робив, були уражені не вірусною пневмонією, як стверджує міністерство, а вірусним дистрес-симптомом, а він потребує зовсім іншого лікування. Зокрема, професор вважає неефективним застосування апаратів штучної вентиляції легенів для

ОЗБРОЄНІ.
Кияни продовжують носити маски у громадських місцях

Тиждень в історії

19 листопада 1989 року

З цвинтаря концтабору в Пермському краї на Байковому цвинтарі перепоховано Василя Стуса, Олексу Тихого і Юрія Литвина

20 листопада 1943 року

На Волині розпочалася конференція поневолених Москвою народів (згодом Антибільшовицький блок народів)

21 листопада 1919 року

Укладено Договір про Східну Галичину, що передавав її Польщі на 25 років за умови обов'язкової автономії

15 листопада

В ОАЕ відкрився авіакосмічний салон DubaiAirShow-2009, на якому Україна представила Ан-148 та Ан-74

16 листопада

Албанія отримала офіційний статус кандидата у ЄС

17 листопада

Верховна Рада подолала вето президента на закон про відчуження приватних земельних ділянок задля громадських потреб

ГРИПОЗНІ НОВИНИ

1,4 млн українців захворіли на грип та ГРВІ з початку епідемії, померло – 316, станом на вечір вівторка, 16 листопада

Міністерство охорони здоров'я вважає, що епідемія грипу та ГРВІ досягла піку

У Києві закрили приватну лабораторію, яка діагностувала А/Н1N1. За версією СЕС – лабораторія мала проблеми з дозвільними документами

166 випадків захворювання А/Н1N1 зареєстровано в Україні, з них 15 смертельні. У світі зареєстровано понад 500 тис. випадків зараження вірусом А/Н1N1, від каліфорнійського грипу померло понад 6300 осіб. У Росії зафіксовано більш ніж 5000 хворих, близько сотні померлих. У Польщі вірус А/Н1N1 виявлено у 237 хворих, зареєстровано один смертельний випадок. У Молдові кількість хворих сягнула 888 осіб, сім летальних випадків.

Президент ветоував закон про виділення 1 млрд грн на боротьбу з грипом

лікування пацієнтів із тяжким перебігом хвороби – за його словами, 100% хворих помирали, незважаючи на надання їм такої допомоги. Пан Бачинський і його буковинські колеги звернулися до Міністерства охорони здоров'я з проханням переглянути методику лікування.

Утім, столичні вірусологи не вірять у мутацію каліфорнійського вірусу грипу. «Науковці, які це заявили, не хочуть нічого поганого про них сказати, не мають доказів мутації, – говорить завідувач кафедри вірусології Київського національного університету ім. Т. Шевченка професор Валерій Поліщук. – У Лондоні був зроблений повний нуклеотидний сиквенс зразків із України – визначена послідовність ділянок ДНК і встановлено, що ми маємо справу саме з А/Н1N1 Каліфорнія. Парагрип – це зовсім інша родина вірусів, ніж вірус А/Н1N1, тут неможливо помилитися. Заява буковинських учених – це виклик молекулярній біології. А дистерс-симптом може бути наслідком вірусної пневмонії». Звичайно, каже професор, грип може мутувати – й на території України зокрема. Вірус мутує так швидко деякою мірою саме завдяки людям – він змушений набувати резистентності щодо все нових і нових ліків. «Можна сказати, що наразі в битві між вірусами та світовою фармакологією однозначно перемагають віруси», – говорить Поліщук.

Вікторія Герасимчук

Осінній призов

Кадрові проблеми української армії після майже піврічного забуття знову опинилися в центрі уваги політиків. Президент призначив начальником Генерального штабу Збройних сил генерал-полковника Івана Свиду (на фото) замість Сергія Кириченка, який на початку жовтня подав у відставку за станом здоров'я.

Віктор Ющенко також пообіцяв внести до Верховної Ради подання на призначення міністром оборони Юрія Єханурова: мовляв, Юлія Тимошенко, свого часу звинувативши його в корупції, ввела суспільство в оману. В червні саме через викривальні заяви прем'єрки парламент відправив Єханурова у відставку з посади очільника Міноборони.

Бажання президента мати свою людину на чолі армійського відомства навряд чи випадково збіглося з розпадом виборчої кампанії. Особливо з огляду на те, що в експертному середовищі як один

зі сценаріїв зриву виборів розглядається силовий...

Утім, за словами представників різних фракцій, у Єханурова невеликі шанси отримати згоду парламенту на повернення в насиджене крісло.

У США з чорного ходу

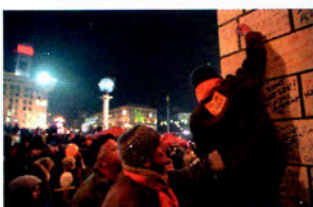
Черговий візовий скандал вибухнув в Україні. Правоохоронні органи викрили злочинну групу, яка незаконно переправляла українських громадян до Сполучених Штатів. Ще на початку року ФБР передало міліції інформацію про те, що двоє співробітників Посольства США допомагали українцям незаконно отримувати візи. Далі мігрантів пере-

правляли до Америки, де інші учасники угруповання допомагали їм одержати ідентифікаційні документи. Коштувала ця послуга \$15 тис. Арешти зловмисників було проведено одночасно в обох країнах. За океаном співробітники ФБР затримали 25 підозрюваних. На українців, які виїхали за злочинною схемою в США, чекає депортація.

ФОТО: УНАН, АНДРІЙ ПОМАКН, ОТЕКСАНДР ЧЕРКМЕНЬОВ

22 листопада 2005 року

В Україні на Майдані незалежності розпочалася Помаранчева революція

23 листопада 1963 року

У Далласі вбито Джона Кеннеді, 35-го президента США

24 листопада 1859 року

Вийшла друком книжка Чарльза Дарвіна, що доводила розвиток життя на Землі шляхом натурального відбору

25 листопада 1900 року

Народилася Катерина Білокур, українська художниця, представниця наївного (так званого примітивного) мистецтва

Кілька фантастичних сценаріїв зриву президентських виборів

Автор:
Антон Лузер

Заблокувати народне волевиявлення через суд або ввести в країні надзвичайний стан – це не всі можливі ризики, що загрожують проведенню виборів президента наступного року. Є значно більші загрози, внаслідок яких Україна залишиться з Ющенком або ні з ким. Кандидати та інші зацікавлені, які насправді виборів не хочуть, можуть користуватися наведеними нижче сценаріями безплатно, доки автор добрий.

Комета. У пророцтвах футурологів ще з часів цивілізації майя трапляються згадки про небесне тіло, що, впаши на Землю, спричинить апокаліпсис. До речі, зараз у кінотеатрах демонструють стрічку про те, що чимось подібний гаплік станеться 2012 року (явний натяк на те, що ми зірвемо проведення фіналу чемпіонату Європи). На думку палеонтологів, комета чи гігантський метеорит мільйони років тому прибив динозаврів. Для блокування виборів українського президента така масштабна катастрофа не потрібна. Достатньо, щоб кілька маленьких астероїдів жажнули по серверу ЦВК і всіх транзитних сер-

верах – тоді порахувати голоси буде неможливо.

Вторгнення інопланетян. Доки вчені сперечаються, самотні ми у Всесвіті чи ні, прибульці вже потроху заселяють Землю. Почали з Києва. Щоб зірвати вибори з допомогою інопланетян, потрібно: а) взяти в Леоніда Черновецького координати явки на Марсі; б) переконати марсіан, що кандидати у президенти – цінний матеріал для дослідів. Недолік такого сценарію – незрозуміло, що робити з Черновецьким.

Зомбі. Сценарій, за якого більшість електорату вражається вірусом, що перетворює виборця на тупу, незграбну істоту, яка безцільно тиняється вулицями, полями й городами, часто змальовується в кіно та літературі («Світанок живих мерців», «28 днів потому» тощо). Метода перетворення людей на зомбі активно випробовується на телебаченні та в інших ЗМІ. В одній із сусідніх країн експеримент на стадії завершення – незабаром там потреба у виборах відпаде остаточно.

Ніхто не прийде. За технологією цей сценарій подібний до «Зомбі» (зробити так, щоб ніх-

то на дільниці не прийшов), але значно витратніший. Є кілька варіантів його втілення: 1) 17 січня, у день виборів, завести в аптеки річний запас медичних масок, «Таміфлю» та оксолінової мазі; 2) у цей самий день завалити валютні обмінники доларами по 5,05 грн і євро по 8 грн; 3) пустити на всі ТБ-канали Анатолія Кашпировського, який давав би електорату установку: «Виборів немає, вони розсмокталися та зарубцювалися...» Люди, зрозуміла річ, у день волевиявлення попруться не на дільниці, а в аптеки чи обмінники або заклакнуть перед телевизором, і вибори буде зірвано.

Зникнення кандидатів. Усе, на перший погляд, дуже просто: немає кандидатів – немає виборів. Щоб усі кандидати в президенти кудись зникли, слід удається, приміром, до згаданого вище сценарію «Вторгнення інопланетян». Зникнення кандидатів у президенти також можливе, якщо в них усіх одночасно прокинеться совість. Але це вже справді фантастика. ■

Серйозно про зрив виборів на стор. 18

РОЗПЛЮЩ ОЧІ

ШШБ

... Росія

не робить таємниці зі свого прагнення мати droit de regard, право нагляду, у своїй колишній імперії, хоче знати що відбувається, і мати силу зупинити те, що не подобається. Це означає боротьбу в Центральній Європі, на Балканах і на Кавказі, а надто в Балтійських державах: Естонії, Латвії та Литві. Це країни колишні советські сателіти, на варту яких Кремль нараєє з найлютішою злобою. Їх квітучі економіки та живі, відкриті суспільства становлять постійний і різкий

контраст з...

Едвард Лукас
“Нова холодна війна”

ЗАПИТУЙТЕ В КНИГАРНЯХ ВАШОГО МІСТА

Гуртовий продаж: +38 (044) 351 13 04

www.newcoldwar.org.ua

Спокуса владою

Сценарії зриву виборів продукуються через нездатність потенційних переможених визнати майбутню поразку

Мар'яна
Олійник,
Тиждень

«Вопитуванні фонду «Демократичні ініціативи», проведеному 14–26 жовтня, найавторитетніші українські журналісти сказали, що вони вважають реальним зрив виборів. «Варіант зриву виборів, безсумнівно, розглядається в Адміністрації президента, але як крайній варіант. Остаточне рішення – зривати чи не зривати вибори – прийматиметься в останні дні перед голосуванням та під час підрахунку голосів після першого туру», – сказав один із учасників опитування в коментарі. Повідомлення датоване... 1 листопада 2004 року. Минуло 5 років, тодішня влада й опозиція помінялися місцями, а таке враження, що нічого не змінилося. Напередодні чергових президентських виборів експерти знову перераховують можливі причини їхнього зриву: запровадження президентом надзвичайного стану (як не через економічну, так через епідеміологічну ситуацію), численні помилки й «мертві душі» в базах даних Державного реєстру виборців, відсутність кворуму в Центрвиборчкомі, саботаж членів дільничних виборчків тощо. Парламент прийняв зміни до виборчого закону з урахуванням зауважень Конституційного Суду і претензій президента лише в першому читанні – тобто й тут можливі різні політичні та юридичні колізії.

Практично в кожного сценарію є певні «запобіжники». Наприклад, частину членів виборчків, звісно, може раптово скосити хвороба, але нова редакція виборчого закону передбачає підбиття підсумків голосування більшістю не загальною кількістю членів комісії, а присутніх на засіданні. Президентські укази щодо введення надзвичайного стану мусить затверджувати Верховна Рада. Одного разу парламентські фракції БЮТ та Партії регіонів уже порозумілися – коли спільними зусиллями ухвалили нову версію закону про вибори президента. Чому б їм не порозумітися ще раз – щоб запобігти зриву виборів, на яких і Тимошенко, і Янукович сподіваються перемогти?

Однак «страшилки» все одно малюються, громадська думка збурується – можливо, внаслідок переконання вітчизняних політиків, що рибку легше ввіймати в каламутній воді.

П'ять років тому більшість учасників вищезгаданого опитування пов'язувала небезпеку зриву виборів насамперед із президентом Леонідом Кучмою та його оточенням. Сьогодні президента Ющенка, рейтинг якого майже не відрізняється від рейтингу Кучми зразка 2004 року (близько 6%) теж часто називають особою, зацікавленою у

зриві виборів. Небезпідставно: останнім (за часом) приводом для підозр стала стаття заступника глави Секретаріату президента Ігоря Попова, в якій він не відкидав можливості запровадження в країні надзвичайного стану у зв'язку з епідемією грипу та перенесення виборів на 30 травня. Практично водночас з'явилася новина про злидні Вищого Адміністративного Суду України (єдиної інстанції, де, за новим виборчим законом, можна оскаржити рішення, дії або бездіяльність Центрвиборчкому), який призупинив роботу з огляду на брак фінансування. За кілька днів Попов дезавував власну заяву, сам Віктор Ющенко засвідчив, що нічого нікуди переносити не збирається, та й із Адмінсуду підтвердили його працездатність. Однак осад, як у відомому анекдоті про срібні ложечки, лишився. Тож дехто й припускає, що чиновники Секретаріату президента намагалися прозвонувати реакцію суспільства й головних політичних гравців, а також підготувати громадськість до неприйняття результатів виборів, знизити мотивацію, а відповідно, і явку виборців. Іншими словами – зменшити ціну головного призу перегонів і посіяти сумнів у легітимність їхніх результатів. Мовляв, штабісти президента цілком серйозно розраховують на зростання рейтингу свого патрона за час пролонгації його повноважень як глави держави. За іншою версією,

ЧІПЛЯТИСЯ ЗА ВЛАДУ ЗАМІСТЬ ТОГО, ЩОБ ЦИВІЛІЗОВАНО ПЕРЕДАВАТИ ЇЇ В ІНШІ РУКИ, – МЕНТАЛЬНА РИСА НАШИХ ПОЛІТИКІВ, ЯКА РІДНИТЬ ЇХ ІЗ АЗІАТСЬКИМИ ДИКТАТОРАМИ

додатковий час у президентському забігу працюватиме на рейтинг Арсенія Яценюка, якого начебто підтримує оточення Віктора Ющенка.

Утім, у зриві

виборів на більш пізніх етапах кампанії можуть бути зацікавлені й фаворити змагань – скажімо, Віктор Янукович, якщо йому не вдасться переконливо перемогти в першому турі. Зрив другого туру дасть йому можливість зберегти лице і заявити, що в нього знову вкрали перемогу.

Вочевидь, нездатність переможених змиритися зі своєю поразкою, невизнання її вже стає сумною традицією українських виборів. Чіплятися за владу замість того, щоб цивілізовано передавати її, – ментальна риса наших політиків, яка ріднить їх із азійськими диктаторами. А ми ще хочемо, щоб нас поважали на Заході...

Дослідження можливих сценаріїв зриву виборів, які провів *Тиждень* (див. стор. 18), мають превентивний характер: ми закликаємо всіх учасників виборчого процесу шукати шляхи для унеможливлення виходу за межі правового поля, а не «лазівки» в законодавстві, які можна використати в політичній боротьбі... ■

НБК
НАЦІОНАЛЬНА БУДІВЕЛЬНА КОМПАНІЯ

Троєщина

Будівництво відновлено.

Поспішайте купувати

Здача будинку – 2 квартал 2010 року.

Вартість – **9 000 грн** за 1 м².

Подробиці на сайті www.nbk.ua.

м. Київ, вул. Сім'ї Сосніних, 9 | тел.: (044) 569-36-56, 569-36-57 | www.nbk.ua

Ліцензія МРРБУ АВ №357484 від 15.08.2007. Дозвіл №1094-ДС/С від 30.12.2008 виданий Інспекцією державного архітектурно-будівельного контролю у місті Києві

Можливі сценарії зриву виборів

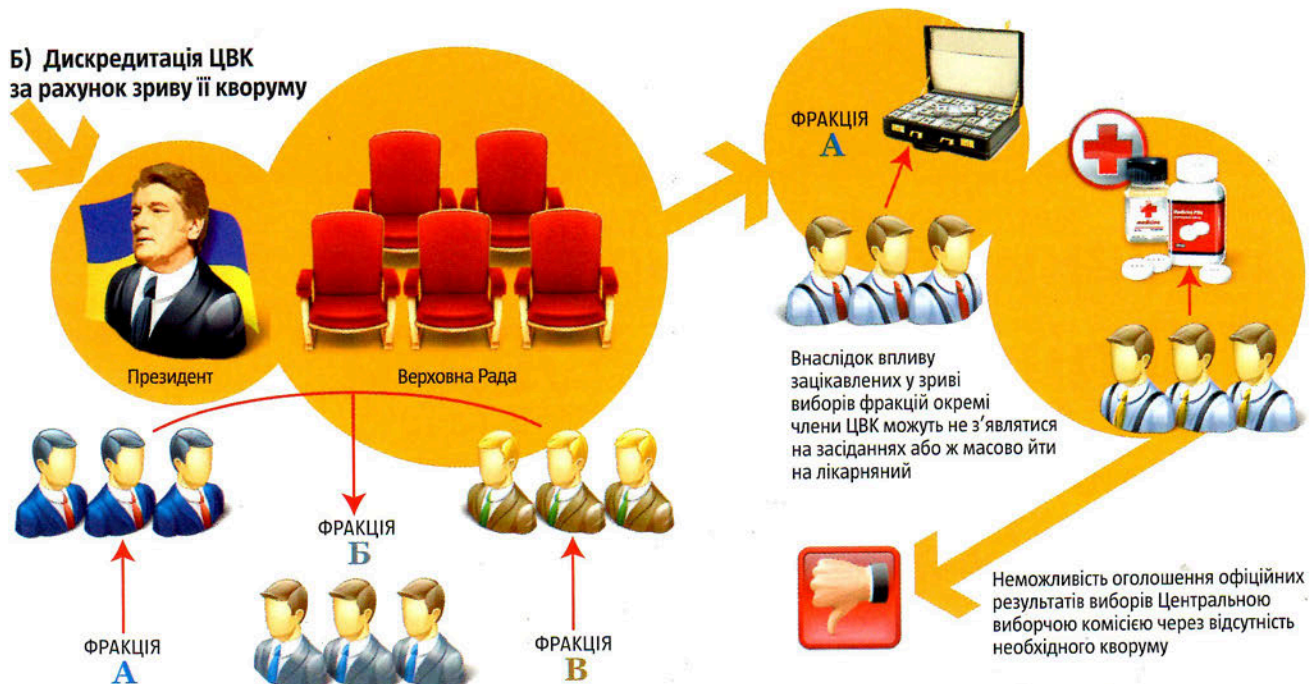
1 Квотний принцип формування виборчих комісій як інструмент перешкоджання прийняттю ними рішень та оприлюдненню результатів виборів

А) Маніпулювання членами дільничних та окружних виборчих комісій

• *Норма про двох представників у ДВК від кожного кандидата в президенти, яку КС визнав конституційною, може ускладнити перебіг виборчого процесу. По-перше, виборчі комісії можуть стати безрозмірними (у 2004 році до складу ДВК входило 26 осіб, сьогодні теоретично може входити більше 50). По-друге, це стимулює висування технічних кандидатів*

Б) Дискредитація ЦВК за рахунок зриву її кворуму

Верховна Рада України призначає на посаду та припиняє повноваження членів ЦВК за поданням президента України. А в поданні президента про призначення на посаду членів Комісії враховуються пропозиції депутатських фракцій і груп Верховної Ради України

• *Така технологія може бути застосована одним із двох кандидатів, який програє у другому турі виборів*

2

Блокування Верховної Ради, щоб новообраний президент не зміг скласти присягу

ЦВК оголошує результати виборів. Результати голосування набирають чинності з дня їх оприлюднення на засіданні ЦВК, а не з дня їх опублікування. Тому незадоволена сторона не зможе оскаржити результати в судовому порядку

Зацікавлена сторона блокує трибуну Ради, щоб не допустити складання присяги новообраним президентом

Доки новообраний президент не складе присяги, Віктор Ющенко зберігає за собою крісло президента

3

Зрив виборів через відсутність фінансування

БЮДЖЕТ 2009
712 млн грн (закладено)

1 млрд
272 млн
грн

БЮДЖЕТ 2010
(не закладено)

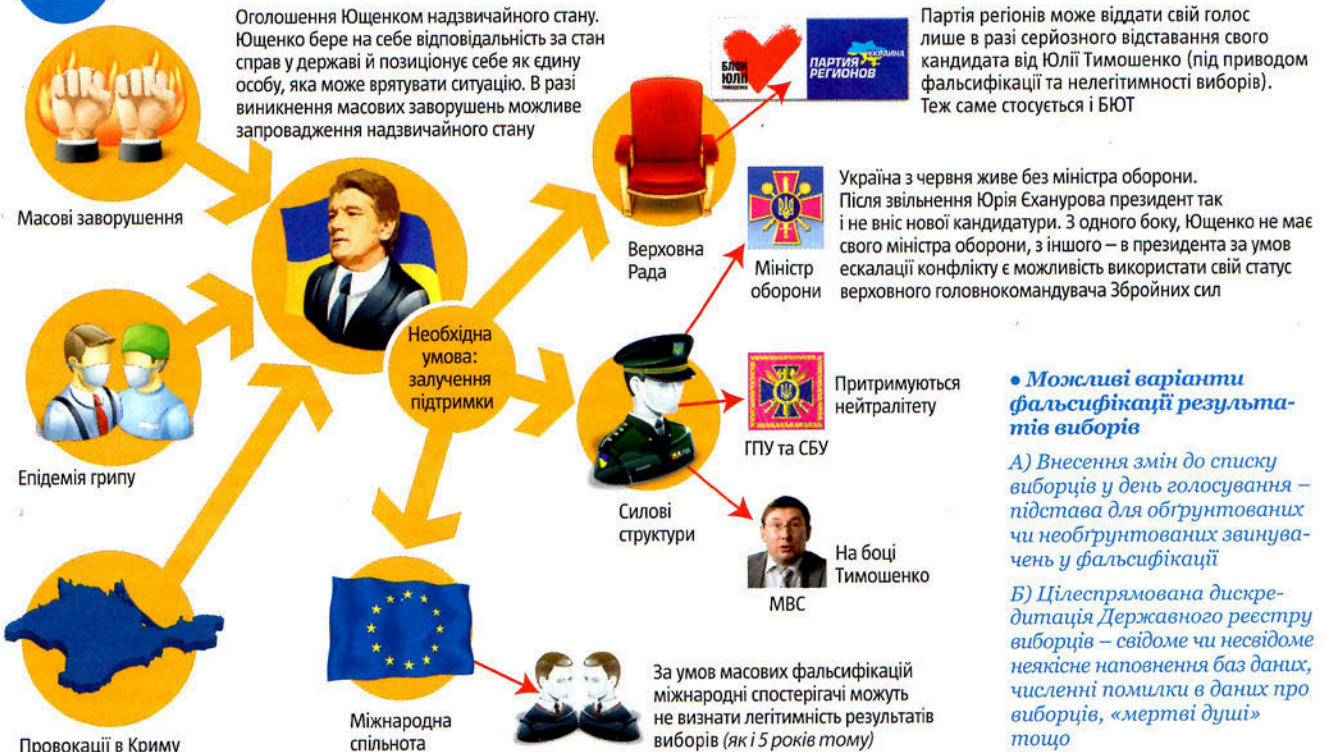
Виборчий процес 2010
припадає на два бюджетні роки

Ющенко на невизначений час залишається главою держави

Андрій Магера, заступник голови ЦВК:
«Будуть гроші – будуть вибори. Не буде грошей – не буде виборів. Тому що вибори не можуть проводитися за інші кошти, крім коштів державного бюджету»

4

Оголошення Ющенко надзвичайного стану (найменш вірогідний варіант)

Оголошення Ющенко надзвичайного стану. Ющенко бере на себе відповідальність за стан справ у державі й позиціонує себе як єдину особу, яка може врятувати ситуацію. В разі виникнення масових заворушень можливе запровадження надзвичайного стану

Масові заворушення

Епідемія грипу

Провокації в Криму

Необхідна умова:
залучення підтримки

Міжнародна спільнота

Верховна Рада

Силові структури

Партія регіонів може віддати свій голос лише в разі серйозного відставання свого кандидата від Юлії Тимошенко (під приводом фальсифікації та нелегітимності виборів). Теж саме стосується і БЮТ

Україна з червня живе без міністра оборони. Після звільнення Юрія Єханурова президент так і не вніс нової кандидатури. З одного боку, Ющенко не має свого міністра оборони, з іншого – в президента за умов ескалації конфлікту є можливість використати свій статус верховного головнокомандувача Збройних сил

Притримуються нейтралітету

ГПУ та СБУ

На боці Тимошенко

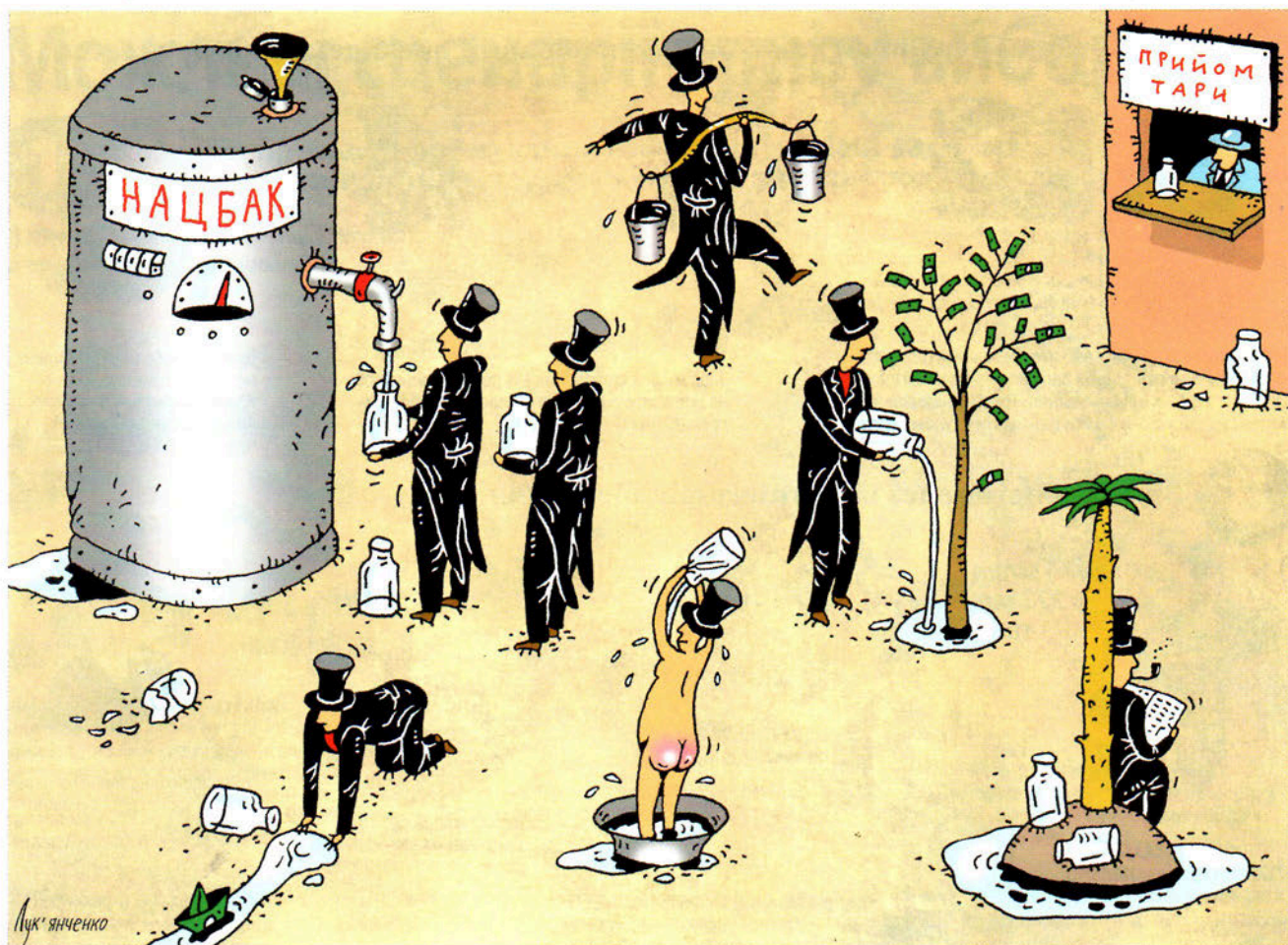
МВС

• Можливі варіанти фальсифікації результатів виборів

А) Внесення змін до списку виборців у день голосування – підстава для обґрунтованих чи необґрунтованих звинувачень у фальсифікації

Б) Цілеспрямована дискредитація Державного реєстру виборців – свідоме чи несвідоме неякісне наповнення баз даних, численні помилки в даних про виборців, «мертві душі» тощо

За умов масових фальсифікацій міжнародні спостерігачі можуть не визнати легітимність результатів виборів (як і 5 років тому)

Зривають банки

Чому українська банківська система не витримує випробування кризою

Автор:
Валентина
Кузик

За офіційними даними на 1 жовтня 2009-го, загальні збитки комерційних банків із початку року становлять 20,9 млрд грн. Майже кожен український банк у період кризи так чи інакше зіткнувся з проблемою недостатньої ліквідності й труднощами повернення вкладів населенню. За оцінками експертів, обсяг проблемних кредитів у портфелі фінустанов ще влітку перевищив 30%, а зовнішні зобов'язання банківського сектору країни – \$35 млрд.

Економічна криза вказала на вразливість української банківської системи, яка виявилася неспроможною повноцінно функціонувати без підтримки держави, і водночас підтвердила, що влада не здатна належним чином контролювати фінансові потоки в країні. З жовтня 2008 року Нацбанк запровадив тимчасові адміністрації у 25 фінустановах – це майже 14% загальної кількості банків. Протягом вересня – грудня минулого року, коли розпочався масовий відплив депозитів із фінансової системи,

НБУ надав комерційним банкам рефінансування на загальну суму понад 111 млрд грн. Однак лівову частку цих коштів було спрямовано не на підтримку економіки, а на валютні спекуляції та кредитування підприємств, пов'язаних із власниками банків. Восени настав час погашення кредитів рефінансування (торік регулятор надавав банкам гроші під 15–17% річних), проте, як стверджують джерела в Нацбанку, більшість фінустанов не мають змоги розрахуватися вчасно. За інформацією *Тижня*, на чотири роки було пролонго-

вано позики, надані Надра Банку, Родовід Банку, Укргазбанку, банкам «Фінанси та Кредит» і «Київ».

У липні 2009-го уряд націоналізував три фінустанови: у Родовід Банк, банк «Київ» та Укргазбанк було влито 9,5 млрд грн бюджетних коштів. Днями уряд ухвалив рішення про докапіталізацію на 5,6 млрд грн Родовід Банку у зв'язку з переданням йому зобов'язань збанкрутілого Укрпромбанку. Ще одну фінустанову – Надра Банк – держава має намір капіталізувати на 5 млрд грн у разі вдалого завершення переговорів із її кредиторами щодо реструктуризації заборгованості.

У стані ліквідації нині перебувають 12 комерційних банків. Після завершення президентських виборів ймовірна хвиля банкрутств фінустанов, що, за класифікацією НБУ, належать до четвертої групи (з розміром активів до 1,5 млрд грн і регулятивним капіталом до 200 млн грн).

ПО ЧУЖИХ КИШЕНЯХ

Проблемні банки здебільшого є кишеньковими установами, створеними для обслуговування приватних бізнесів. Більшість таких фінансових закладів була заснована на початку 1990-х, коли поріг входження на ринок банківських послуг був порівняно невисоким: мінімальний статутний фонд становив \$100 тис. (зараз €10 млн). Через кишеньковий банк та чи інша бізнес-група перерозподіляла фінансові потоки. Наприклад, за рахунок коштів компаній із надлишковою ліквідністю кредитувала менш прибуткові споріднені фірми. Також невеликі фінустанови давали можливість залучати кошти для розвитку бізнесу своїх власників із зовнішніх джерел – міжбанківського кредитного ринку, а також через відкриття депозитних рахунків. Поміж іншого вони були задіяні у схемах виведення капіталу з країни.

Чимало кишенькових фінустанов зареєстровані як універсальні, хоча фактично не надають усього спектра банківських послуг, заробляючи на окремому виді операцій: розрахунково-касовому обслуговуванні, брокерських пропозиціях, комісійних від агентських об-

мінних пунктів тощо. Характерна риса дрібних банків – залучення коштів фізосіб під вищі за середньоринкові відсотки з подальшим кредитуванням структур, пов'язаних із керівництвом та/або власниками фінустанов.

Наприкінці 1990-х років країною прокотилася перша хвиля банкрутств дрібних банків, спричинена заборонаю НБУ відкривати офшорні коррахунки (їх активно використовували для виведення капіталу з країни та валютних спекуляцій), кодовані рахунки (за їхньою допомогою деякі компанії перераховували кошти фізичним особам, ухиляючись від сплати податків), а також зростанням мінімального статутного капіталу банків. Утім, кишенькові фінустанови працюють досі, а їхня ефективність залежить від успішності основного бізнесу власників. Наприклад, після того як підприємець Аїк Памбуччян згорнув паливний бізнес в Україні, його Укрпромбанк опинився на межі банкрутства. При цьому, за офіційними даними, лише в IV кварталі 2008-го з цієї фінустанови було виведено 2 млрд грн шляхом надання кредитів фір-

20,9 млрд грн
становлять збитки комерційних банків з початку 2009 року

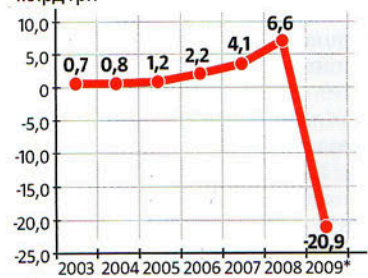

КИШЕНЬКОВІ БАНКИ ЗАРЕЄСТРОВАНІ ЯК УНІВЕРСАЛЬНІ, АЛЕ НЕ НАДАЮТЬ УСЬОГО СПЕКТРА ПОСЛУГ

мам, пов'язаним з її акціонерами. Згодом згадані позики тимчасовий адміністратор визнав проблемними (загальний обсяг таких кредитів на 1 квітня 2009 року становив близько 5 млрд грн, або 40% кредитного портфеля). На рахунках проблемного банку заблокували кошти 1 млн вкладників на загальну суму понад 7 млрд грн.

Попри те що представники НБУ регулярно заявляють про необхідність укрупнення банків, ініціюють збільшення мінімального розміру статутного фонду, запроваджують усе жорсткіші нормативи адекватності капіталу, кишенькові банки з'являються навіть під час кризи. Так, із початку цього року було зареєстровано три нові фінуста-

НА ДНІ. Прибуток українських банків, млрд грн

*Станом на 1 жовтня 2009 року. За даними НБУ

Структура банківських активів, %

Загальний обсяг – 889,9 млрд грн

Структура банківських зобов'язань, %

Загальний обсяг – 772 млрд грн

За даними НБУ станом на 1 жовтня 2009 року

нови: Профін Банк, Авант Банк та Діапазон Максимум Банк. Голова правління останнього Олексій Єфремов підтвердив, що банк створений трьома акціонерами та обслуговуватиме компанії, близькі до власників.

КРЕДИТИ ДЛЯ СВОЇХ

Українське законодавство дозволяє банкам кредитувати інсайдерів (керівників і власників фінустанов, їхніх близьких родичів та компаній, пов'язані з самими банками). Згідно з нормативами обсяг кредитів, наданих усім інсайдерам, не має перевищувати 30% регулятивного капіталу фінустанови (одному з них – відповідно 5%). За даними НБУ станом на жовтень 2009-го, ці нормативи виконувалися, зокрема обсяги кредитів, наданих усім інсайдерам, у середньому по системі не перевищували 3,77% регулятивного

капіталу банків. Проте навряд чи офіційні дані ілюструють реальний стан справ, оскільки радше типовими є випадки надання кредитів підставним особам та фіктивним фірмам, пов'язаним з інсайдерами неформально.

Перша гучна справа знекровлення банку – банкрутство АКБ «Україна», що свого часу був чи не найбільшим у країні. 1998 фінансовий рік ця установа завершила зі збитком у понад 300 млн грн унаслідок неповернення кредитів інсайдерами (переважно підприємствами АПК). Попри незадовільне фінансове становище, банк і далі надавав незабезпечені кредити, зокрема за рахунок рефінансування НБУ. Загальний обсяг проблемних позик перевищив 1 млрд грн. «Хіба крах АКБ «Україна» був би можливий за умови ефективного контролю з боку Нацбанку? Якби це не була одна команда? Найбільше безповоротних позик було надано, коли банк очолював Кравець – колишній головбух НБУ», – стверджував в одному з інтерв'ю колишній заступник голови Тимчасової

ТОЧКА ЗОРУ

Олександр СУГОНЬКО,
президент Асоціації українських банків

В Україні криза почалася не з фінансового, а з реального сектору. Різке зниження попиту на експортовану сировину спровокувало зменшення обсягів промислового виробництва і формування дефіциту поточного рахунка платіжного балансу. Як наслідок – гривня почала девальвувати. За таких умов погіршилося фінансове становище підприємств, виникли проблеми з обслуговуванням боргів перед банками. Падіння курсу гривні до долара США підірвало платоспроможність фізосіб, яким стає дедалі важче повертати кредити. Ресурсні кондиції банківської системи погіршуються – фінустанови не кредитують реального сектору. Підприємства отримують менше ресурсів, менше виробляють продукції, менше експортують, їхні доходи знижуються... З огляду на таку ситуацію першочергове завдання – подолання кризи реального сектору. Якщо говорити про допомогу банківській системі, то Нацбанк наразі нормально з цим справляється, але є певні хиби у роботі виконавчої влади. Уряд має зробити все можливе, щоб забезпечити зростання економіки. Адже ми мало виробляємо, проте багато купуємо і споживаємо. По суті, через збитковість реального сектору банкам нікого кредитувати. Натомість влада більше турбується не про реальний сектор, а про позичальників, які в судовому порядку відвоюють право не платити за кредитами.

слідчої комісії Верховної Ради Віктор Суслів.

У 2006-му збанкрутували низка кишенькових фінустанов, а саме «Гарант», «КУБ» та Інтерконтинентбанк. Історію банкрутства останнього теж можна вважати типовою для українського фінансового ринку. В 2004–2005 роках Інтерконтинентбанк кредитував фіктивні фірми, пов'язані з власником – тодішнім членом Ради НБУ, народним депутатом Ігорем Плужниковим. Після його смерті фінустанову було ліквідовано, а загальний обсяг проблемних позик становив приблизно 40% активів. Основною причиною таких банкрутств, на думку pana Сусліва, є неналежний контроль за банківською системою з боку НБУ, спричинений безконтрольністю самого регулятора. «Законом про Нацбанк встановлювалося, що наглядові функції повинна виконувати Рада НБУ, і передбачалося, що до її складу входять незалежні експерти. Натомість парламент долучає до складу Ради здебільшого банкірів. Ідею створити незалежний орган контролю за НБУ провалено», – підкреслює пан Суслів.

Утім, є й альтернативний погляд на проблему кредитування пов'язаних фірм. «Роботу НБУ в

частині банківського нагляду можна порівняти з роботою ДАІ, – каже экс-заступник голови Нацбанку Олександр Савченко. – Регулятор періодично проводить «техогляди», вдосконалює «правила руху», карає порушників. Проте в системі, як і на дорозі, трапляються аварії. І думка про те, що представник НБУ має сидіти в кожному банку й постійно перевіряти операції, є хибною. Це неможливо за визначенням. Так, банки звітують перед регулятором щодня. Так, навмисна фальсифікація звітності інколи трапляється... Але в режимі реального часу зупинити тих, хто виводить активи, має не НБУ, це неможливо навіть технічно». За словами pana Савченка, в Нацбанку знають реальних власників комерційних банків, але стежити за рухом коштів через пов'язані фірми не є функцією регулятора. «Ця проблема залишатиметься доти, доки когось з інсайдерів та аутсайдерів не притягнуть до кримінальної відповідальності за неповернення кредиту», – наголошує экс-заступник голови Нацбанку.

Так чи інакше, а схеми штучного знекровлення фінустанов працюють досі. Ново-призначений голова правління націоналізованого банку «Київ» Юрій Маслов стверджує, що понад 85% наданих фінустановою кредитів є проблемними, причому 70% таких позик отримали будівельні фірми, які мають стосунок до колишніх власників банку. «Буквально за кілька днів до введення тимчасової адміністрації НБУ було пролонговано кредити, надані афілійованим структурам. Відсоткова ставка за ними суттєво занижена, а виплату відсотків відтерміновано на п'ять років», – каже пан Маслов. Схожі ситуації склалися і в деяких інших проблемних банках.

У листопаді 2008-го за рахунок рефінансування НБУ Надра Банк позичив понад 1 млрд грн компаніям, які пов'язують з колишнім народним депутатом Ігорем Єремєєвим. Зокрема, за інформацією тимчасового адміністратора банку Валентини Жуківської, фірми «Найт» і «К-Л-О» отримали від фінустанови 390 млн грн і вже в лютому 2009-го

ПЕРЕЛІК ПРОБЛЕМНИХ ФІНУСТАНОВ

У 17 банках запроваджено тимчасові адміністрації НБУ*

ТОВ «Укрпромбанк»
АКБ «Національний кредит»
ВАТ КБ «Надра»
ТОВ КБ «Західкомбанк» (м. Луцьк)
АКБ «Трансбанк»
ВАТ Банк «БІГ Енергія»
ВАТ «Родовід Банк»
АБ «Банк регіонального розвитку»
ТОВ КБ «АРМА»
ВАТ «Селянський комерційний банк «Дністер» (м. Львів)
ВАТ КБ «Володимирський»
ВАТ «Банк Столиця»
ВАТ «Інпромбанк» (м. Харків)
КБ «УФГ»
ВАТ КБ «Іпобанк»
АКБ «Східноєвропейський банк»
ТОВ «Діалогбанк» (м. Дніпропетровськ)

*НБУ зобов'язаний призначити тимчасову адміністрацію у разі суттєвої загрози платоспроможності банку

12 фінустанов перебувають на стадії ліквідації

АКУБ «Відродження»
АКБ «Гарант»
АТ «Градобанк»
ТОВ «Київський універсальний банк»
ВАТ «Європейський»
ВАТ КБ «Національний стандарт»
ВАТ «Європейський банк розвитку та заощаджень»
ВАТ «Акціонерний комерційний банк «Одеса-Банк»
ВАТ «Комерційний банк «Причорномор'я»
АКБ «Лісбанк»
КАБ «Слов'янський»
КБ «Княжий»

ЗА ДАНИМИ НБУ СТАНОМ НА 1 ЛИСТОПАДА 2009 РОКУ

ДОВІРА ПАДАЄ. Динаміка депозитів, залучених банками від резидентів

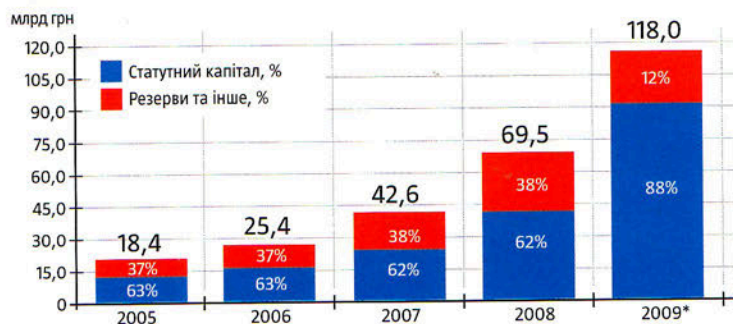
КРЕДИТНЕ ПОХМІЛЛЯ. Динаміка кредитів, наданих банками резидентам

*Станом на вересень 2009 року

За даними НБУ

НЕАДЕКВАТНЕ ЗРОСТАННЯ. Динаміка власного капіталу українських банків

*Станом на 1 жовтня 2009 року

За даними НБУ, розрахунки Тижня

\$35 млрд

зобов'язані повернути українські фінансові зовнішнім кредиторам

дент Асоціації українських банків Олександр Сугоняко. В умовах стабільності курсу гривні валютні кредити з нижчими відсотковими ставками здавалися привабливими – у 2006-му їх обсяг збільшився на 95,4%, у 2007-му – на 75,4%. При цьому динаміка зростання гривневих позик була скромнішою – на рівні відповідно 52,3% і 72,7%. НБУ звертав увагу комерційних банків на часові розриви між їхніми фінансовими зобов'язаннями перед зовнішніми кредиторами та зобов'язаннями фізичних і юридичних осіб перед самими фінансовими. Нацбанк навіть розробив проект постанови про заборону валютного кредитування, але її ухвалення було заблоковано внаслідок тиску з боку банків, насамперед з іноземним капіталом.

Стрімкий розвиток іпотеки та споживчого кредитування у 2005–2007 роках зробив деякі фінансові вкрай чутливими до неповернень позик, і тільки частка проблемної заборгованості почала зростати, реальний рівень капіталізації банків знизився. На початок жовтня середнє відношення капіталу фінансових до сукупних активів становило 13%, але навіть цей показник є низьким порівняно з європейським рівнем – 25%. В умовах кризи Єврокомісія ініці-

УКРАЇНСЬКІ БАНКИ ПОТРЕБУЮТЬ ФІНАНСОВИХ ВЛИВАНЬ НА СУМУ 100 МЛРД ГРН

ухвалили рішення про свою ліквідацію. «Складається враження, що правління НБУ не уявляє, які схеми використовують банки, або свідомо допускає зловживання, – стверджує член Комісії ВР з перевірки діяльності Нацбанку Сергій Харовський. – Так, однією з функцій регулятора є надання ресурсів для підтримання ліквідності фінансових, але у випадку з Надра Банком контролю над освоєнням 7,1 млрд грн рефінансування не було».

ГРОШЕЙ ЗАВЖДИ МАЛО

Ще однією системною проблемою українських банків, яка безпосередньо впливає на їхню стабільність, є низький рівень

капіталізації (відношення регулятивного капіталу до сукупних активів, зважених на ступінь ризику). Наприклад, власний капітал проблемних банку «Київ» (до його націоналізації) та Надра Банку покривав лише 5% їхніх зобов'язань, тоді як згідно з нормативом адекватності капіталу це співвідношення мало становити щонайменше 10%.

Починаючи з 2006 року вітчизняні фінансові активно залучали дешеві валютні ресурси на міжнародному ринку капіталу й перепродували гроші резидентам. «Людя в товмачували в голови, що можна жити не по кишені, в борг – так усі живуть», – констатує прези-

ювала підвищення нормативів капіталізації європейських фінансових – відповідні рішення можуть бути прийняті на початку грудня. Експерти переконані, що аналогічні дії НБУ сприяли б консолідації банківського сектору та його очищенню від випадкових установ (на початок листопада в Україні діяло 182 банки, для порівняння: у Польщі – 83). Загалом, за результатами досліджень міжнародної рейтингової агенції Fitch, українські банки потребують фінансових вливань у розмірі 100 млрд грн, що дали б змогу списати безнадійні кредити й уникнути проблем із поверненням депозитів. ■

Країна катастроф

Через наслідки радянської індустріалізації та багаторічну безгосподарність Україна опинилася на межі екологічної катастрофи

Автор:
Інна
Завгородня

Гостра, критична, катастрофічна – діагноз екологічної ситуації України давно поставлений. Новина про жовтневу пожежу на складі отрутохімікатів на станції «Відрадне» неподалік Джанкоя в Криму пройшла майже не поміченою за куди галасливішими перипетіями: скандалом із педофілами й наступом епідемії грипу. На хімічній базі «Райагрохіму» зберігали 400 т непридатних до використання в сільському господарстві пестицидів, з яких згоріло близько 20 т хімікатів, які містять магній. За попередньою версією – через самозаймання. Подібне може статися будь-якої хвилини майже в кожному районі

України. І стається, варто подивитися хоча б зведення МНС за останній час.

ПЕСТИЦИДНА СПАДЩИНА

Наприкінці серпня пестициди горіли поблизу села Новогригорівка (Запорізької обл.). Склад чималенький – приблизно 120 т. У лютому палали околиці села Катеринівка (Харківщина) – добрива зайнялися внаслідок хімічної реакції на воду, що просочилася крізь дірявий дах складу. Отрутохімікати на Луганщині торік горіли майже три тижні. З жасом згадують події дворічної давнини мешканці одеського селища Затишшя. Склад, до якого за радянських часів зво-

зили пестициди з усієї області, вибухнув внаслідок розгерметизації контейнерів.

За офіційними даними, отрутохімікатів не придатно для використання в сільському господарстві в Україні налічується близько 22 тис. т. Проте, коли справа доходить до вивезення з метою утилізації, виявляється, що пестицидів набагато більше, ніж зазначено в офіційних звітах. Точну кількість несанкціонованих звалищ не може назвати ніхто. Пестициди часто зберігають у неналежному стані, без охорони. Іншими словами – вони потрапляють спочатку в ґрунт, потім у продукти харчування і врешті-решт у наші організми,

справді кількість непридатних для використання отрутохімікатів як мінімум удвічі більша від офіційної.

В Україні пестициди утилізують лише на одному спеціалізованому підприємстві – ТОВ «Елга» в місті Шостці Сумської області. Технологічна установка на підприємстві знищує їх методом багатоконтурного низькотемпературного піролізу (процес термічного розкладання органічних сполук без доступу кисню, який здійснюється за температури 450–600°C). Діяльність підприємства, принаймні за офіційними даними, відповідає санітарним нормам.

Мелітопольський завод «Продмаш» подавав проект впровадження у виробництво мобільного комплексу, який знищує пестициди не придатні для використання. Згідно з інвестиційним планом він мав би окупитися за 1,7 року, натомість уже 3 роки триває процес отримання ліцензії. Поки що державі вигідніше утилізувати отрутохімікати за кордоном: приміром знешкодження отрутохімікатів у Гамбурзі коштує 14 тис. грн за тону, водночас у Шостці – близько 18 тис. грн за тону.

ТОТАЛЬНЕ ЗВАЛИЩЕ

Фактично на межу екологічної катастрофи Україну поставило радянське господарювання – надмірна індустріалізація й пестицидна обробка землі. Українська безгосподарність проблеми поглибила. Проте отрутохімікати не придатні для використання – не найстрашніше, що дісталось нам у спадщину від СРСР.

Атомна промисловість теж становить постійну небезпеку, позаяк аварії час від часу трапляються на всіх діючих атомних електростанціях. На Рівненській АЕС для ремонту відключали другий і четвертий енергоблоки, фіксували витік рідини з системи охолодження. Під час випробування третього енергоблоку в вересні спрацювала система безпеки. Через аварію вже відключали енергоблок Південноукраїнської АЕС, генератор 2-го блоку Хмельницької АЕС теж виходив із ладу.

в яких і накопичуються. Отруйна спадщина радянських часів дісталася кожній українській області.

Наприклад, нещодавно з Буковини вивезли до Польщі на утилізацію 20-тонну партію пестицидів. За офіційною інформацією, на кінець 2008 року на території Чернівецької області залишалася найменша порівняно з іншими регіонами кількість отрутохімікатів – 14,550 т. Уже під час підготовки до транспортування виявилось, що тонн насправді 20. Проте й це далеко не все: невдовзі після їх вивезення в Сторожинецькому районі області виявили ще 500 кг пестицидів. Екологи твердять, на-

ГЛОБАЛЬНА БІДА. Аварія потягу з казахстанським фосфором ще раз підтвердила, що кордони від екологічних лих не захищають

Відпрацьоване на атомних станціях паливо Україна, згідно з міжнародними домовленостями, відправляє на дезактивацію до Росії. Після 2012 року перероблені відходи почнуть повертати в Україну, тож захоронити їх доведеться на власній території. Могильники радіоактивних відходів розкидано по всій країні. Окрім атомних станцій їх продукує понад 8 тис. підприємств, не тільки промислових, а й медичних. Майже півсторіччя звозили їх і до столиці. В селищі Пирогове неподалік від Музею національної архітектури та побуту є спецкомбінат «Родон», на території якого розташовані сховища з відходами. Політики відреагували на протести громадськості, занепокоєної близькістю могильника до мегаполіса, тож за сім років радіоактивні відходи з Пирогового перезахоронять у спецховищі в Чорнобильській зоні.

Але життя в Києві все одно сповнене екологічних небезпек. На території заводу «Захід», що в Академмістечку, зберігають контейнери з берилієм. На покинутому хімічному заводі «Радикал» на Лісовому масиві й досі є ґрунт і хімікати.

Шкодять докільню в Україні й гірничо-металургійні комбінати. Мільярди тонн піднятих на поверхню надр, шахти і штучні озера-відстійники плондують родючий ґрунт, а промислові викиди підприємств засівають його токсичними речовинами, забруднюючи також атмосферу.

Екологічні лиха роблять Україну непридатною або небезпечною для життя. Внаслідок чорнобильського радіаційного забруднення втрачено близько 5% території, ще 30% визнано такими, що мають несприятливі для проживання людей умови, в той час як екологічно чистими вважається лише 7% земель. Понад 160 тис. га зайнято несанкціонованими звалищами побутового сміття.

ПОДАРУНОК ВІД ЄВРОПИ

Інші колишні республіки Радянського Союзу так само зіткнулися з проблемою утилізації хімічної спадщини мину-

ФОТО УНАН

лого. Зокрема, Казахстан вивозить на переробку до Німеччини відходи, що залишилися в країні після ліквідації радянських військових баз. Щоправда, після аварії казахського поїзда з фосфором, яка сталася два роки тому на Львівщині, через українську територію їх більше не пропускають.

Європа ж залюбки, хоч і не безкоштовно, приймає відходи. Втім, лише ті, які здатна переробити. Всі інші сама намагається транспортувати до країн, що розвиваються. Нещодавно в ЄС ухвалили закони, які забороняють вивозити небезпечні речовини за межі Європи, якщо інша сторона не готова їх прийняти. Але отруту й далі везуть контрабандно. Успішно практикують «сміттєвий туризм» і США, які так і не ратифікували Базельської конвенції (міжнародного договору, що не дозволяє транспортувати залишки виробництва з розвинених країн до країн третього світу), законодавчо заборонивши вивозити тільки найотрутіші речовини. З Північної Америки контейнери з відходами відправляють переважно до Азії й Африки.

Східна Німеччина, яка нещодавно святкувала чергову річницю свого об'єднання з Західною, поряд із економічними боролася ще й зі значними екологічними проблемами, спричиненими наслідками соціалістичного господарювання. Німцям пощастило більше, ніж нам, – західні брати витратили чималі кошти, аби відновити екологічну рівновагу «нових» федеральних земель. Проте до

ЗАДНІЙ РОЗУМ. Після пожежі на хімбазі поблизу Джанкою пестициди нарешті вивезуть на утилізацію

об'єднання ФРН і сама залюбки транспортувала токсичні відходи у НДР. Тож до екологічних негараздів Сходу Західна Німеччина частково долучилась, отримавши їх у вигляді бумеранга.

Об'єктом ганебної практики стала й Україна, на території якої Угорщина транспортувала премікс (хімічну суміш першого ступеня небезпеки, яка містить близько 35 видів отруйних речовин, таких як азбест, алюміній, мідь, нікель, свинець). Близько 1453 т подібної суміші начебто як сировину для виготовлення гальмівних колодок упродовж 1999–2005 років ввозила до Закарпаття угорська компанія Eltex. Через східний кордон, ніби через тин, перекинули також 3 тис. т насиченої формальдегідом тирси й 6 тис. т концентрату білкових речовин. Ще одна угорська фірма переправила на Львівщину 25 тис. т гудронів – відходів нафтопереробки, до складу яких входять небезпечні для людини

ЗНЕШКОДЖЕННЯ ОТРУТОХІМІКАТИВ У ГАМБУРЗІ КОШТУЄ 14 ТИС. ГРН ЗА ТОННУ, ВОДНОЧАС У ШОСТЦІ – БЛИЗЬКО 18 ТИС. ГРН

токсичні речовини та важкі метали, які не виводяться з організму.

Україні так і не вдалося домогтися від Угорщини реакції на міжнародне правопорушення, тож утилізувати «подарунок» довелося власним коштом. А оскільки грошей на екологічні проблеми в Україні

виділяють мало, вистачило їх не на весь закарпатський премікс.

«Значна частина отрути й досі лежить просто в центрі села Велика Бакта, – розповідає **Тижню** Олександр Ворошилов, активіст соціально-екологічної громадської організації «Чистий берег». – На початку 2005 року новина нас шокувала, й ми сподівалися, що проблему вирішать за кілька місяців. Але далі почалися політичні спекуляції. До нас приїжджав кожен міністр МНС, багато політиків... Зрештою частину преміксу запакували в діжки, як ми пізніше з'ясували, з консервного заводу, котрі для хімікатів не призначені. Зараз вони зіржаливі, частину їх розікрали. Склади ніхто не охороняє. Ще частину зберігають у вагонах поблизу міста Берегового. Маю підозру, це списані вагони. Що буде з ними далі – ніхто не знає».

Мешкаючи в закарпатському Береговому, Олександр не може спокійно дивитися, як паплюжиться його рекреаційна батьківщина, що живе з туризму й виноробства: «За документами, було ввезено 4 тис. т преміксу, але офіційно нам показали лише півтори тисячі. Де решта – ми не знаємо. Окрім того, в Береговому планують відродити золоторудник, застосовуючи ціанідну технологію. Якщо це станеться, будемо другою Румунією, яка через погіршені аварії забруднює Тису ціанідами».

Катастрофічну екологічну ситуацію в Україні не усвідомлено, адже вона ґрунтується на екологічній культурі кожної людини. Прості речі, як-то відмовитися від поліетиленового пакета в супермаркеті, до чого закликають на своїх екоконцертах нечисленні музичні гурти, або хоча б віддати перевагу дорожчому паперовому пакетові чи екорторбі, насправді виявляються зовсім не простими. Тим часом, проблеми захисту довкілля потребують негайного вирішення, бо бездіяльність у цьому випадку дорівнює злочину. Адже довго перебувати на критичній межі неможливо, колиш доведеться опинитися за межею. ■

Продовження теми
на стор. 28

ТОК-ШОУ
Золотта
Булава

ПЕРШИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ

Ліцензія на мовлення НР № 0899-М від 24.07.2002 р.

ПЕРШІ ОБЛИЧЧЯ СВІТУ
ЩО НЕ ДІЛІ О 21:00

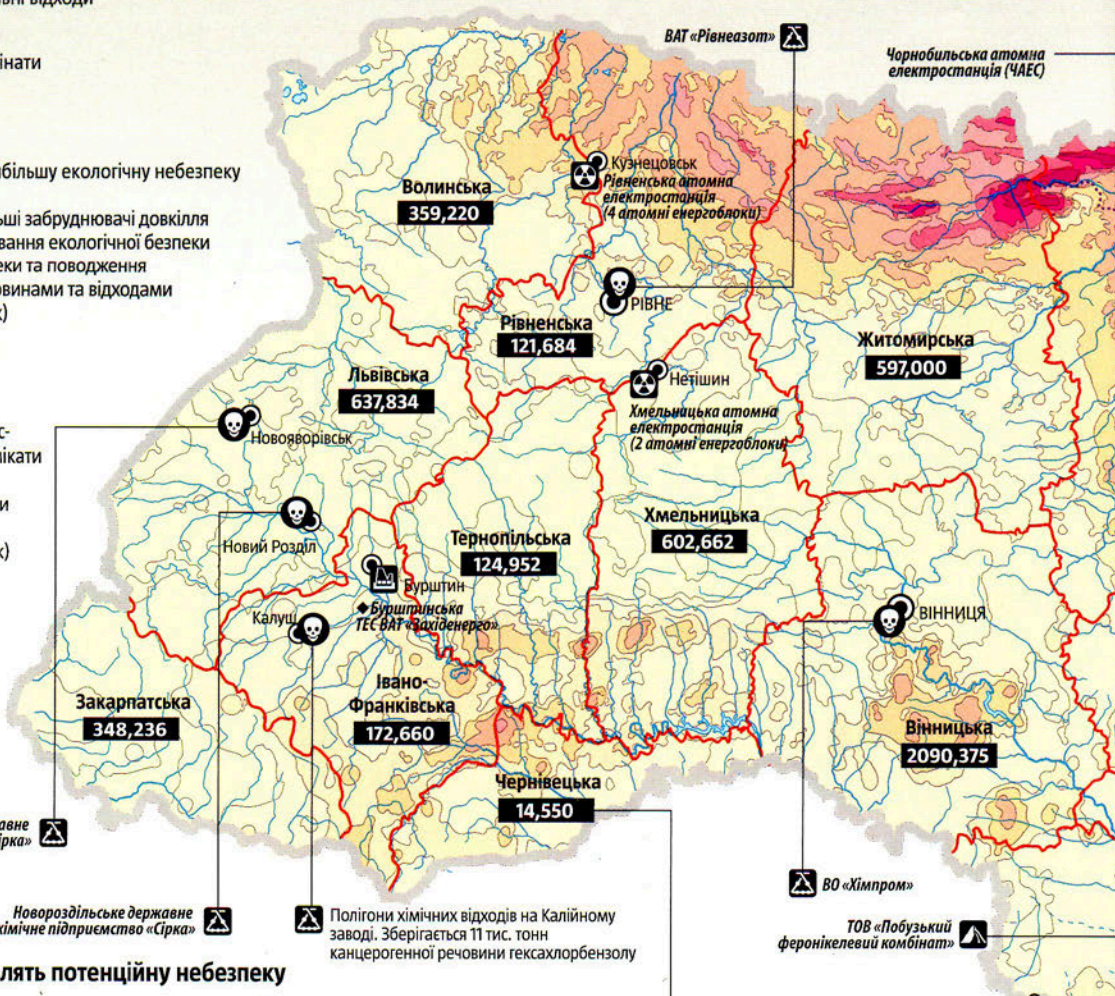
Мапа екологічних негараздів України

- Атомні станції та радіоактивні відходи
- Хімічна промисловість
- Гірничо-металургійні комбінати
- Теплоелектростанції

Об'єкти, які становлять найбільшу екологічну небезпеку

◆ Промислові об'єкти – найбільші забруднювачі довкілля (за інформацією відділу регулювання екологічної безпеки Департаменту екологічної безпеки та поводження з небезпечними хімічними речовинами та відходами Мінприроди станом на 2008 рік)

Непродатні та заборонені до використання в сільському господарстві пестициди й отрутохімікати по областях – кількість у тоннах (за даними Міністерства охорони навколишнього природного середовища України на 2008 рік)
Усього – 21964,795 тонн

Київ

Підприємства, що становлять потенційну небезпеку

★ За останню інформацію, область уже вільна від пестицидів, проте ЗМІ повідомляють про виявлення на її території ще одного складу з 500 кг пестицидів

АВТОР: ІЛІНА ЗАВГОРОДНЯ, ГРАФІКА: ПАВЛО НІЦ

Врятувати Землю

Лише країни із сучасними енергетичними стратегіями зможуть успішно пройти випробування кліматичними змінами.
Україна до таких не належить

Автор:
Жанна
Безп'ячук

ЗЕМЛЯ ГИНЕ.
Якщо людство не скаменеться, до 2600 року планета стане непридатною для життя

Барбадос, маленька острівна країна в Карибському морі, площа якої майже вдвічі менша за площу Києва, до кінця XXI століття, за прогнозами вчених, може цілком чи частково опинитися під водою. Така доля чекатиме ще на десятки маленьких острівних держав. Якщо торік унаслідок буйства стихій зі своїх осель було переселено 20 млн осіб, то 2050 року, за нинішніх темпів зрос-

тання кількості стихійних лих, свої домівки будуть змушені покинути 200 млн осіб. У 2600-му треба буде переселяти вже всю планету. Так виглядає проблема глобальних кліматичних змін мовою прогнозів і цифр.

Нині у світі важко знайти питання більш стратегічне й багатовимірне. Готуючись до конференції ООН зі змін клімату, що відбудеться в Копенгагені 7–18 грудня 2009 року, політики

вкотре говорять про те, як важко домовлятися щодо нової міжнародної угоди, котра посяде місце Киотського протоколу до Рамкової конвенції ООН про зміни клімату (діє до 2012 року). Експерти ж нагадують, що домовлятися потрібно якнайшвидше. Кожні втрачені півроку підвищують імовірність того, що в 2013-му країни світу не матимуть жодних міжнародних зобов'язань щодо скорочення

викидів шкідливих газів. Артур Рунге-Метцгер, головний переговорник щодо змін клімату з боку Єврокомісії, вже відкрито сказав журналістам, що навряд чи в Копенгагені буде прийнято чи принаймні погоджено нову угоду. Натомість сторони досягнуть загальних політичних домовленостей, на трансформацію яких у конкретний юридичний документ знадобиться ще три – шість місяців.

США І КИТАЙ: ЛОГІКА ГІГАНТІВ

За попередньої, республіканської адміністрації американські конгресмени обрали пріоритетом не екологію, а економічний розвиток країни без кіотських обмежень. Це при тому, що з-поміж 40 індустріально розвинених країн світу забруднювачем номер один були саме США. Тоді вони відповідали за 36,1% викидів цих країн. 1997 року наддержаві запропонували скоротити до 2012-го свої викиди на 7% відносно рівня 1990-го. Натомість США станом на 2008 рік збільшили свої викиди парникових газів порівняно з 1990-м на 14%, тоді як ЄС скоротив на 2%, а Велика Британія – аж на 15%. Щоб США стали повноправним учасником нових домовленостей, вони мають, на відміну від решти розвинених держав, набагато більше працювати над адаптацією свого законодавства до вимог міжнародного екологічного права. На це може піти понад півроку, тож прогноз Рунге-Метцгера можна назвати оптимістичним.

Американський президент Барак Обама заявив, що за місяці його президентства країна зробила більше для протидії змінам клімату, ніж за всю свою попередню історію. Головним досягненням на цьому шляху було прийняття в червні 2009 року закону про чисту енергетику та безпеку (відомого як закон Ваксмана – Маркі). У ньому американці зобов'язалися до 2020-го зменшити викиди на 17% від рівня 2005-го й отримувати 20% енергії з відновлюваних джерел (сонця, вітру, біомаси тощо).

Крім США, увага всього світу сьогодні прикута до Китаю. Далекого 1990 року Піднебесну кваліфікували як країну,

що розвивається, а отже, до Пекіна не висунули конкретних вимог зі скорочення викидів. Відтоді Китай перетворився на світового лідера з викидів парникових газів і нині стоїть перед кліматичними загрозами. Учені прогнозують, що водні ресурси на півночі держави й далі скорочуватимуться. А саме північ є основним виробником пшениці та соєвих бобів у КНР. Натомість можуть почастишати повені в центральних та південних регіонах. За апокаліптичним прогнозом, Шанхай змиють із лиця землі води Східно-Китайського моря.

Китайці занепокоєні своїм іміджем країни-забруднювача, тож на дипломатичному рівні всіляко переконують європейських і американських візаві у готовності вирішувати проблему. Пекін уже реалізує п'ятирічний план дій із підвищення енергоефективності країни (2006–2010) та обіцяє, що до 2020-го Піднебесна отримуватиме 20% енергії з відновлюваних джерел, тобто йтиме пліч-о-пліч зі США в освоєнні нових технологій.

Проектам «зелених» електростанцій у Китаї надається стратегічне значення. Приміром, китайський уряд витратив \$40 млрд на будівництво екологічно безпечної теплової електростанції в Тайянґонгу. Цей проект підлягав фінансуванню у межах одного з механізмів Кіотського протоколу – механізму чистого розвитку. Його ідея полягає в тому, що заможні держави можуть інвестувати у новітні технології в країнах, що розвиваються, замість скорочення викидів у власній економіці. Крім енергетики, Китай планує розвивати виробництво електромобілів. Так, місцева автотранспортна компанія BYD має намір вже 2010 року випустити на ринок свої перші електромобілі.

Однак китайці не поспішають називати конкретну цифру скорочення своїх викидів до 2020 та 2050 років. На думку вчених, нові індустріальні дер-

жави і країни, що розвиваються, до 2050-го мають зменшити свої викиди CO₂ на 50%. Натомість у КНР про 2050-й говорять як про рік, коли їхні викиди мають сягнути піка, після якого їх вже справді треба буде скорочувати. Це, мовляв, важлива умова підтримання запланованих темпів економічного розвитку.

НЕВІЛЬНА ТОРГІВЛЯ

Китай, утім, побоюється, що європейці й американці в новій угоді можуть запровадити штрафне оподаткування імпорту з країн-забруднювачів, передусім саме з Китаю та Індії. Якщо це трапиться, то найбільш пострадять країни, що водночас найбільше потерпають від змін клімату, зазнають також найбільших втрат від обмежень вільної торгівлі. Директор дослідного центру «Копенгагенський консенсус щодо клімату» Бйорн Ломборґ вважає, що проблема глобального потепління зробила вилівовими ті сили, які хочуть нейтралізувати конкуренцію на міжнародних ринках з блоку країн, що швидко розвиваються.

«Політики маніпулюють страхом перед глобальним потеплінням, щоб створити так звані зелені бар'єри для вільної торгівлі. Гарячкова боротьба за підписання нової міжнародної угоди породжує спокуси показати вільних економічних гравців, які не хочуть виконувати суворі вимоги щодо скорочень викидів. І головною метою такого завуальованого наступу на вільну торгівлю є, зокрема, накладання обмежень на імпорт із Китаю та Індії», – розповідає **Тижню** експерт. Проте, на думку данського експерта, це велика помилка, тому що економічні підрахунки демонструють: глобальні прибутки від навіть дещо вільнішої, ніж сьогодні, торгівлі в довготерміновій перспективі можуть сягнути \$50 трлн. Тобто вони будуть щонайменше в 50 разів вищими за ті, які приносить міжнародна торгівля, підпорядкована вимогам зменшення викидів.

Аргументи експертів щодо нечесної боротьби з дешевим імпортом, яку може легітимізувати нова угода, підхоплюють також учені, які вважають, що змін клімату як таких немає. За-

\$250 млрд

на рік мають виділяти до 2020 року країни, що розвиваються, для протидії кліматичним змінам

у 2–3 рази

більше енергії порівняно з іншими країнами світу потрібно витратити на виробництво одиниці ВВП в Україні

у 4–10 разів

дешевше впроваджувати в Україні заходи з підвищення енергоефективності, ніж будувати нові електростанції

20–30%

видів рослин і тварин можуть вимерти, якщо глобальна температура підвищиться ще на 1,5–2,5°C

**НАВЯРД ЧИ В КОПЕНГАГЕНІ
БУДЕ ПРИЙНЯТО
ЧИ ПРИНАЙМНІ
ПОГОДЖЕНО НОВУ УГОДУ**

галом світова наукова спільнота поділилася на два табори. Одні говорять про те, що всі зміни клімату, які ми сьогодні спостерігаємо, – це продукт життєдіяльності людини, а тому їм треба протидіяти. Таких більшість. Інші вважають, що це природні циклічні зміни, через які людство регулярно проходило і в минулі епохи.

МІЖ МИНУЛИМ І МАЙБУТНІМ

Що прийде на зміну Кіотському протоколу? Сьогодні він регулює скорочення викидів шести видів парникових газів. Для індустріально розвинених країн, до яких було зараховано й Україну, було визначено конкретні норми скорочень. Наприклад, Польща мала зменшити викиди на 6%, Чехія і Латвія – на 8%. До України норми скорочень викидів не встановлювалися у зв'язку з величезним економічним спадом. З-поміж індустріально розвинених країн збільшити свої викиди дозволили лише Австралії та Ісландії. Планетарні викиди мали скоротитися до 2012 року на 5,2%. Для зменшення викидів в атмосферу учасники Кіотського протоколу мають розвивати відновлювані джерела енергії, підвищувати енергоефективність національних економік, здійснювати штрафне оподаткування підприємств-забруднювачів. Скорочення викидів парникових газів несе ризик економічного спаду, а отже, 2009 року в Копенгагені країни – учасниці Рамкової конвенції ООН про зміни клімату мають продумати механізми, що даватимуть змогу відмовитися від вичерпного палива не за рахунок економічного зростання.

Кіотський протокол закріпив три такі механізми: звичайну торгівлю квотами (trade in emissions), проект спільного впровадження (Joint Implementation, JI) та механізм чистого розвитку (Clean Development Mechanism, CDM). У їхній основі лежить ідея торгівлі надлишковими квотами, або одиницями скорочення викидів (assigned allocation units). Застосування цих механізмів на практиці має певні проблеми. Наприклад, проект у межах CDM може бути

ФОТО: GETTY IMAGE/ФОТОБАНК

запущений лише тоді, коли чітко встановлено, що в разі його успішної реалізації скорочення викидів буде більшим, ніж якби він не реалізовувався. На практиці це довести нелегко. Проте механізми все ж працюють. Приміром, Нідерланди планують до половини своїх зобов'язань за Кіотським протоколом виконати у межах CDM.

Щодо проектів спільного впровадження, то Україна є одним із його найактивніших учасників – наша країна заробляє на продажу надлишкових квот із викиду парникових газів. «Сьогодні механізм Joint Implementation використовує лише кілька країн. Крім України, це Румунія, Чехія, Польща, – розповідає Христина Рудницька, координатор програм зі змін клімату Національного екологічного центру України. – Раніше активну участь у ньому брали інші держави Центральної та Східної Європи, проте після вступу до ЄС вони переорієнтувалися на його власний внутрішній механізм торгівлі квотами EU Emission Trading Scheme (ETS). Тому питання про

ЛЮДСЬКИЙ ЧИННИК. Забруднення атмосфери є основною причиною глобального потепління

На **0,74°C** за останні 100 років зросла температура на планеті

На **70%** зріс обсяг викидів парникових газів за 1970–2004 роки

На **80–95%** рівня 1990-го потрібно скоротити до 2050 року викиди парникових газів у промислово розвинених країнах

закріплення механізму Joint Implementation у новій угоді є відкритим. Гіпотетично зміни цілком можливі».

Отже, майбутня угода про зміни клімату може містити нові положення про санкції у формі оподаткування імпорту щодо країн, які не дотримуватимуться встановлених норм скорочення викидів. Нинішні механізми торгівлі квотами та зелених інвестицій у ній можуть бути змінені. Крім того, буде переглянуто список індустріально розвинених держав. Вочевидь, також буде детально продумано механізми фінансової допомоги країнам, що розвиваються, та створено нові адаптаційні фонди. Базовий рік – 1990-й, від якого донедавна вираховувалися всі норми скорочень, можуть змінити на 2005-й.

ПСИХОЛОГІЯ БЕЗВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Україна сьогодні належить, як і Росія, до країн, що своєю позицією блокують швидке прийняття потрібних рішень. Проте зміни клімату стосуються й нашої держави. «Широтна частина України розташована в зоні від 52 до 46 градусів, вона меншою мірою знає різких кліматичних змін, ніж північніші широти, – пояснює **Тижню** Володимир Осадчий, директор Українського науково-дослідного гідрометеорологічного інституту МНС України та НАН України. – Але для нашої країни справді актуальне підвищення зимових температур. Зимовою температура піднялася на 1,5 градуса, а в деяких місцях і на 2. Це дуже серйозна цифра».

ЯК ПРОТИДІЯТИ ЗМІНАМ КЛІМАТУ

- Вести штрафне оподаткування викидів парникових газів урядами
- Розвивати альтернативну енергетику: енергію сонця, вітру, океану, біомаси, малу гідроелектроенергетику
- Запроваджувати енергозберігаючі технології
- Розвивати і застосувати на практиці новітні технології, зокрема клімат-інжиніринг
- Використовувати електромобілі
- Запроваджувати на теплових електростанціях технології поглинання та зберігання вуглецю
- Припинити вирубки лісів (у Кіотському протоколі вирубка лісів як чинник змін клімату враховано не було)

ФОТО: GETTY IMAGES/ФОТОБАНК

Це може призвести до збільшення кількості стихійних лих, особливо повеней у Карпатах і Криму. А повені – це людські жертви, втрати врожаю, мільярди збитки.

Сьогодні Україна викидає лише 45% рівня викидів парникових газів 1990 року, маючи достатню надлишкових квот. «Ці квоти в нашій країні з'явилися не за рахунок політики підвищення енергетичної ефективності економіки та реального зменшення викидів, а внаслідок скорочення виробництва після розпаду СРСР», – констатує Христина Рудницька. При цьому Україна – одна з енергетично найнеефективніших країн світу. Проте потенційно вона могла б забезпечувати до 14% своїх потреб в енергії за рахунок відновлюваних джерел. На сьогодні показник становить менш як 1%.

Офіційна позиція українських переговорників щодо нової кліматичної угоди така: Україна готова взяти на себе зобов'язання щодо скорочення до 2020 року своїх викидів на

20% відносно рівня 1990 року. На практиці це означає, що ми не зменшуватимемо викидів, а навпаки, збільшуватимемо їх. Якщо ці цифри буде затверджено, то фактична величина викидів України збільшиться на близько 70% рівня 2008-го. Українські екологи виступають проти запропонованого Україною та Росією перенесення невикористаних у 2008–2012 роках квот на наступний період. За оцінкою аналітиків Point Carbon, якщо в новій угоді до попередньо оголошених країнами цілей на скорочення викидів додати невикористані квоти України, Росії та країн Східної Європи, то реальне скорочення планетарних викидів буде лише на 1% більше передбаченого в Кіотському протоколі. Міждержавна група експертів зі зміни клімату при ООН наполягає, щоб до 2020 року викиди було скорочено на 25–40%.

Україна також не збирається робити внесок у Глобальний кліматичний фонд, створення якого

ЗАБРУДНЮВАЧ №1. Перетворивши свою країну на фабрику світу, китайці завдали безжального удару по довкіллю

заплановано. При цьому гроші, які наша держава вже отримала в межах проектів спільного впровадження, розподіляються невідомо на що і як. «Відповідно до положень Кіотського протоколу ці гроші мають витратитися тільки на проекти, що передбачають зменшення викидів парникових газів, – каже Рудницька. – Коли наша організація направила до Національного агентства екологічних інвестицій запит стосовно того, на що будуть спрямовані, приміром, \$300 млн, отримані за квоти від Японії, нам відповіли, що інформація є конфіденційною. Але це не відповідає чинному законодавству».

Україна сьогодні не бажає обтяжувати себе зобов'язаннями зі скорочення викидів і зрештою буде поставлена перед необхідністю виконувати вимоги, про які великі гравці домовляться між собою. А отже, не буде готова до цього ні морально, ні інфраструктурно, ні фінансово. Україна виглядає зараз як держава без сучасної стратегії енергетичного розвитку, але з атрофованим почут-

УКРАЇНА СЬОГОДНІ НЕ БАЖАЄ ОБТЯЖУВАТИ СЕБЕ ЗОБОВ'ЯЗАННЯМИ ЗІ СКОРОЧЕННЯ ВИКИДІВ

тям відповідальності і перед власними громадянами, і перед світом. Колективний апокаліпсис не такий реалістичний, як апокаліпсис індивідуальний. Вочевидь, Копенгаген – це тест на готовність кожної конкретної індустріальної країни не лише брати й споживати, а й віддавати та розвивати. ■

Alumniportal
DEUTSCHLAND

Ви навчалися, стажувалися чи працювали у Німеччині?

Реєструйтеся на порталі: www.alumniportal-deutschland.org

Приєднуйтеся до групи APD-Ukraine

Центральноєвропейські ТИГРИ

спецпроект

2
років
свободи

У проєкті «20 років свободи» Тижень розповідає про два десятиліття постсоціалістичної трансформації в країнах Центральної та Східної Європи: Польщі (див. №39/2009 р.), Угорщині (див. №42/2009 р.), Болгарії (див. №44/2009 р.), колишній Німецькій Демократичній Республіці (див. №46/2009 р.) Румунії, Литві, Латвії, Естонії та країнах, що постоїли на руїнах Югославії. На відміну від України майже всі ці держави змогли подолати травматичний тоталітарний досвід та повернутися до Європи. Жодна з них при цьому не була застрахована від помилок, їм довелося пережити як злети, так і падіння. В цьому числі ми розповідаємо про Чехію та Словаччину, котрі у 1989 році спільно провели Оксамитову революцію, але з 1993 року пішли кожна своїм самостійним шляхом змін

Чехія завершила процес постсоціалістичної трансформації ще в 1990-х, найшвидше в регіоні та з найменшими втратами. Словаччина наздогнала сусідку вже у 2000-х

Автор: Дмитро Губенко

Через 20 років після падіння комуністичного режиму за соціально-економічними показниками Чехія випереджає не лише всі інші постсоціалістичні країни регіону, крім Словенії, але й такого старого члена Європейського Союзу, як Португалія. Послідовні та успішні економічні реформи, а також вчасно проведена люстрація забезпечили країні підґрунтя для швидкого піднесення.

Словаччина, якою у 1990-х правив уряд популіста Владіміра Мечяра, розвивалася повільніше, однак згодом надолужила відставання й навіть обігнала свою потужнішу сусідку, першою вступивши до єврозони. Сьогодні Чехія та Словаччина – єдині країни з колишніх членів Ради економічної взаємодопомоги, які Міжнародний валютний фонд класифікує як передові економіки.

ОКСАМИТОВА РЕВОЛЮЦІЯ

Два десятиріччя тому, однак, ситуація була іншою. В листопаді

1989 року Чехословаччина явно відставала від своїх сусідів. У Польщі ще з вересня правив уряд представника «Солідарності» Тадеуша Мазовецького. Угорська компартія в жовтні провела свій останній конгрес та перетворилася на соціалістичну, а Угорська Народна Республіка стала просто Угорською Республікою. Вже не спроможний утримати втікачів на захід, уряд НДР 9 листопада відкрив кордон із ФРН – Берлінський мур упав.

Чехи та словаки, які спостерігали за цими подіями по телевізору, вже не могли залишатися байдужими. 16 листопада в Братиславі словацькі студенти пройшли мирною ходою містом, вимагаючи демократизації. Наступного дня Соціалістичний союз молоді (чехословацький «комсомол») організував у Празі демонстрацію, присвячену Міжнародному дню студента, яка закінчилася побиттям демонстрантів. 18 листопада столичні студенти і театри розпочали страйк, що невдовзі поширився на всю країну.

Число учасників регулярних антиурядових демонстрацій у Празі сягало 800 тисяч, а в Бра-

ЯК ЗМІНЮВАЛИСЯ ЧЕХІЯ ТА СЛОВАЧЧИНА

17 листопада 1989 року

Початок студентських демонстрацій і Оксамитової революції в Чехословаччині

10 грудня 1989 року

Сформовано новий уряд, у якому комуністи вперше з 1948 року не мали більшості

29 грудня 1989 року

Президентом Чехословаччини став дисидент Вацлав Гавел

8–9 червня 1990 року

На парламентських виборах перемогу здобувають демократи (Громадянський форум у Чехії та Громадськість проти насильства в Словаччині)

НІЩО НЕ ТРИВАЄ ВІЧНО. У 1989-му чехи і словаки викинули сталінізм на смітник історії

СЛОВАЦЬКИЙ ВАРІАНТ

Перші роки словацької незалежності були пов'язані з іменем Владіміра Мечіара – харизматичного голови уряду, чий авторитарний стиль управління загальмував розвиток економіки країни та її вступ до євроатлантичних структур.

Відсторонити популіста Мечіара від влади вдалося лише в 1998 році, й задля цього об'єдналися опозиційні праві та ліві партії на чолі з Міклошем Дзуріндою. В перші роки їм довелося боротися із високим рівнем безробіття (19,2% у 1999 році) та інфляції (12% у 2000-му), проте вже на початку 2000-х країна заробила ім'я «Тигр Татр». У 2007 році зростання ВВП у Словаччині сягнуло рекордних 10,4%. У дечому словаки навіть перегнали своїх західних сусідів: 1 січня цього року країна перейшла на євро – другою з-поміж пост-соціалістичних країн після Словенії

ФОТО: AP

тисляві – 100 тисяч. Останньою краплею для режиму став двогодинний усеагальний страйк 27 листопада, в якому взяли участь 75% населення. Комуністична влада капітулювала. Президентом країни парламент обрав дисидента Вацлава Гавела. Оксамитова революція перемогла, але попереду на Чехословаччину чекав важкий період трансформації, на який наклалися постійні суперечки між суб'єктами федерації. Врешті-решт 1 січня 1993 року Чехія та Словаччина мирно розлучилися, й далі кожна республіка пішла своїм шляхом.

ЧЕСЬКЕ ЕКОНОМІЧНЕ ДИВО

На 1990 рік Чехословаччина мала чи не найбільш одержавлену економіку в регіоні: 97% усіх виробничих засобів у країні належали уряду. В Польщі та Угорщині, де приватні компанії існували навіть за часів соціалізму, цей показник становив близько 80%. Але завдяки приватизації вже в березні 1995 року 80% чеської економіки контролювали приватні особи та корпорації. Польська й угорська економіка, попри значну стартову перевагу, були на той час приватними лише на 55%.

При цьому процес економічної трансформації в Чехії відбувся практично без втрат у вигляді високої інфляції чи безробіття, з якими зіткнулись інші постсоціалістичні країни. Як заявив улітку 1994 року прем'єр-міністр країни Вацлав Клаус (а саме він був архітектором чеських реформ), «ми є першою країною Східного блоку, яка пройшла серйозну операцію та потрапила до реабілітаційної палати». Настільки швидкий успіх Чехії принесли вдало проведена приватизація, поєднана з розумною монетарною політикою.

Сорок років комунізму мали дуже великий вплив на чеську економіку, який досі дається взнаки, зокрема в недостатньому

ФОТО: ЄВГЕН ПАВЛЕНКО

1 січня 1993 року

Оксамитове розлучення: утворення двох незалежних держав – Чеської і Словацької республік

21 грудня 1995 року

Чехія першою з постсоціалістичних країн стає членом Організації економічного співробітництва і розвитку

1998 рік

Прем'єр-міністр Владімір Мечіар втрачає владу в Словаччині, якою з невеликою перевагою правив із 1992 року. Країна повертається на шлях євроатлантичної інтеграції

12 березня 1999 року

Вступ Чехії до НАТО

ЩО ЗМІНИЛОСЯ ПІСЛЯ 1989 РОКУ

Валері Стулікова, PR-фахівець, Чехія

Найбільшою зміною є те, що наша країна широко відкрита для закордонного капіталу та іноземців, яких зараз у Чехії живе значно більше, ніж 20 років тому. Це збагачує країну, але старше покоління може бути шоковане та відчувати в цьому загрозу для себе, оскільки іноземці є також конкурентами. Та я думаю, це чудово, що наша країна – частина світу, а не його околиця, як колись. Великі зміни відбуваються у свідомості людей, особливо молоді. Якщо ти вчишся та наполегливо працюєш, на тебе чекає добре життя. Це переконання є добрим двигуном твого майбутнього: ти можеш вірити у свій успіх.

Рівень життя більшості родин зріс. Оскільки люди задовольнили значну частину своїх матеріальних потреб (машина, будинок або принаймні квартира), вони тепер зацікавленіші, наприклад, у захисті довкілля, стають більш екологічно-орієнтованими. Для чехів цілком буденним є сортування сміття. Кілька років тому провели велику кампанію з популяризації такої поведінки, і вона спрацювала. Що не було зроблено? На мою думку, це реформа пенсійної системи, яку завжди відкладали, адже вона трохи болісна для політиків. Сьогодні пенсійна система функціонує як і 50 років тому – ті, хто працює, платять пенсії пенсіонерам. Цю систему треба поступово змінити, щоб кожен міг заощаджувати на свою пенсію від початку кар'єри. Населення старішає, а показник народжуваності дуже низький, тож люди мого покоління думають: хто платитиме пенсії нам?

Сьогодні в людей мало часу на родину, бо вони багато працюють. Одружуються чехи пізніше, у 28–35 років, і народжують свою першу дитину теж набагато пізніше, ніж 20 років тому. Причиною цього є те, що перед молодими людьми відкрито в житті багато різних шляхів. За часів комунізму мрії більшості людей могли справдитися лише через їхні родини й дітей.

Та людську природу не можна змінити негайно, на це потрібен час. Чехи вже стали свідоміші своїх прав, особливо прав споживачів. Є неурядові організації та законодавство, яке може захистити тебе. Ситуація особливо покращилася зі вступом до ЄС, коли ці права були включені в наше законодавство.

(порівняно із західноєвропейськими країнами) рівні професійної етики чи неефективному розподілі капіталу між секторами виробництва. Редактор відділу бізнесу та економіки Чеського радіо Роман Хлупатий, однак, вважає, що трансформація від плану до ринку завершилася наприкінці 1990-х – початку 2000-х років, коли банківський сектор країни був остаточно консолідований та приватизований. «До того ми перебували в стані так званого банківського соціалізму, коли державні чи контрольовані дер-

жавою банки субсидували решту господарства, а отже, попри значну приватизацію, держава мала великий вплив на економіку», – пояснює він. Це втручання створило плідний ґрунт для масштабної корупції.

ШВИДКА ПРИВАТИЗАЦІЯ

Першого листопада 1991 року чехословацьке Міністерство приватизації опублікувало перелік із понад тисячі компаній, які підлягали роздержавленню. Серед покупців державної власності могли бути як громадяни країни,

АРХІТЕКТОР РЕФОРМ. Президент Чехії Вацлав Клаус поєднує ринковий лібералізм із євроскептицизмом

так й іноземні компанії. Практично кожен мав нагоду запропонувати міністерству власний проект приватизації, який міг передбачати різні шляхи передачі державної власності в приватні руки – прямий продаж, тендер, аукціон, реституцію, ваучерні аукціони або ж їх комбінацію. При цьому до ваучерної приватизації держава вдавалася переважно в тому разі, якщо за державну власність не можна було отримати живих грошей. Процес роздержавлення в Чехії відбувався жвавіше, ніж у Сло-

ЯК ЗМІНЮВАЛИСЯ ЧЕХІЯ ТА СЛОВАЧЧИНА

1999 рік

Безробіття в Словаччині сягає 19,2%

14 грудня 2000 року

Словаччина стає членом Організації економічного співробітництва і розвитку

2000 рік

Чеська армія остаточно переходить на професійну основу, призов скасовано

29 березня 2004 року

Вступ Словаччини до НАТО

**БОРІТЬБА ЗА
ДЕМОКРАТІЮ.**
Головною
вимогою
Оксамитової
революції були
вільні вибори

36-те місце
посідає Чехія
в Індексі людського
розвитку ООН (дуже
високий рівень люд-
ського потенціалу)

ФОТО: AP

ЩО ЗМІНИЛОСЯ ПІСЛЯ 1989 РОКУ

Міхаела Нешпорова,
HR-фахівець, Словаччина

Зміни дуже позитивні, й переважно для молодих людей. Я з Братислави, і ми з друзями могли спокійно поїхати на вікенд до сусіднього Відня. Старшим людям важче. Вони переважно не знали іноземних мов, тож сиділи вдома. Зараз життя в країні набагато краще, ніж у 1990-х. Ми провели багато реформ, а головне – запровадили євро. Завдяки цьому країна легше переживає кризу. Жодних стрибків цін, на які скаржилися після запровадження євро жителі інших країн, у Словаччині не було. Багато змінилося на краще і в повсякденному житті. В Празі все ще більше можливостей, але тільки завдяки тому, що це більше місто, мегаполіс.

ФОТО: AP

ваччині, й на середину 1993 року практично завершився.

Західні експерти схвально оцінили швидкі темпи чеської приватизації, проте пан Хлупатий вважає таку надмірну поспішність однією з помилок процесу постсоціалістичної трансформації: «Держава проводила приватизацію, ґрунтуючись на тому, що закони ринку замінять верховенство права. Цей підхід уможливив чимало темних оборудок, а також загибель деяких традиційних компаній, які б не зникли,

якби нового власника відби-
рали уважніше».

В умовах глобальної кризи стала відчутною залежність країни від експорту, особливо до сусідньої Німеччини. Однак найбільшою загрозою майбутньому Чехії Роман Хлупатий вважає відтік мізків. Більшість великих та середніх чеських компаній були куплені західними фірмами, які тепер виводять дослідницькі відділи за кордон. Разом із ними країну залишають і найрозумніші чехи. «Ця тенденція, а також постійний брак уваги до освіти й по-

42-ге місце
посідає Словаччина
в Індексі людського
розвитку ООН
(високий рівень
людського
потенціалу)

кращення інфраструктури є найбільшими загрозами майбутньому країни», – впевнений він. Це, втім, не заважає більшості чехів дивитися вперед із оптимізмом – економіка стабільна, а географічне розташування країни дуже перспективне.

ЖОРСТКА ЛЮСТРАЦІЯ

Чехословаччина трохи відстала від сусідів із відстороненням комуністів від влади, але процес декомунізації в ній розгортався дуже швидко. 4 жовтня 1991 року країна найпершою в регіоні схва-

1 травня 2004 року

Вступ Чехії та Словаччини до Європейського Союзу

2006 рік

Чехія стає першою постсоціалістичною країною, яка досягла статусу «розвинутої» за класифікацією Світового банку. Словацька армія остаточно переходить на професійну основу, призов скасовано

21 грудня 2007 року

Чехія та Словаччина приєднуються до Шенгенської зони

1 січня 2009 року

Словаччина приєднується до єврозони

ФОТО: STANO NOVAK

лила закон про незаконність комуністичного режиму (фактично про люстрацію), який досі залишається найсуворішим у Східній Європі. Від праці в державному апараті на 5 років мали бути відсторонені кадрові співробітники і таємні агенти спецслужб, а також співробітники партійного апарату комуністичної партії, які керували державною безпекою на політичному рівні, – загалом 140 тисяч осіб!

Відтоді кожен претендент на державну службу в оновленій Чехословаччині мав пройти перевірку на відсутність фактів співпраці з комуністичним режимом. Архівні дані перевіряла незалежна комісія при Міністерстві внутрішніх справ, склад якої формували президент, міністр внутрішніх справ і директор Федеральної інформаційної служби безпеки. Тих, хто перевірку не проходив, негайно звільняли. В інших країнах регіону, де були прийняті подібні закони, лю-

страція мала м'якшу форму, а в незалежній від 1993 року Словаччині взагалі заглухла.

ПОЛІТИКА МОЖЛИВОГО

Хоч як дивно, незважаючи на люстрацію, в Чехії збереглася Комуністична партія, яка має в суспільстві доволі потужні позиції. Саме ця політична сила була найпопулярнішим супротивником планів розмістити радар американської системи протиракетної оборони (ПРО) на чеській території. Втім, рішення адміністрації президента США Барака Обами відмовитися від розміщення елементів ПРО в Чехії та Польщі не викликало в Празі такого гіркого й усезагального розчарування, як у Варшаві.

«Атлантизм чеських політичних партій не такий узгоджений та безмежний, як, наприклад, у Польщі чи Румунії, – пояснює дослідниця з пражського Інституту європейської політики Eugoreum Вера Рігачкова. –

Чеські політики, за деякими винятками, переважно «інтуїтивні» атлантисти. Сильні атлантичні настрої мають праві та правоцентристські партії». Саме для них рішення Обами стало великим розчаруванням, адже вони до кінця підтримували ідею роз-

КОЖЕН ПРЕТЕНДЕНТ НА ДЕРЖАВНУ СЛУЖБУ В ОНОВЛЕНІЙ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ МАВ ПРОЙТИ ЛЮСТРАЦІЮ

містити в Чехії радар ПРО й інвестували в це значний політичний капітал. Однак із політичної еліти тільки экс-президент Вацлав Гавел висловив занепокоєння зменшенням інтересу Сполучених Штатів до регіону як наслідок їх намагання покращити відносини з Росією.

Чехія намагається грати свою гру, не пристаючи остаточно ані до старих членів ЄС, ані до так

Революція «в оксамиті»

Змінивши режим, чехи повинні були заборонити Комуністичну партію, вважає політик Яромір Штетіна

Спілкувався Ярослав Пешек

Напередодні 20-ї річниці Оксамитової революції чеський політик та колишній журналіст Яромір Штетіна розповів *Тижню* про опір комуністичному режиму в Чехословаччині, своє ставлення до Росії й те, що поєднує Україну та Чехію.

У. Т.: Оксамитова революція вибухнула в Чехословаччині вже після того, як сусідні соціалістичні країни започаткували реформи. Чому чехи та словаки врешті-решт вийшли на демонстрації?

– 17 листопада 1989 року я брав участь у демонстрації з приводу 50-ї річниці закриття чеських вищих навчальних закладів німцями в 1939 році. Ми йшли біля Національного театру, й там у руках людей з'явилися транспаранти з гаслами проти режиму. Коли студенти проходили центром Праги, їх атакував спецпідрозділ поліції. Всіх учасників акції дуже сильно побили. На асфальті була кров. Це стало останнім поштовхом, і народ вийшов на вулиці міст у Чехії та Словаччині.

БІОГРАФІЧНА НОТА

Яромір Штетіна
Чеський журналіст, мандрівник, письменник і політик. Борець за заборону Комуністичної партії Чехії та Моравії. Народився в Празі 6 квітня 1943 року. Працював журналістом у газеті *Mlada Fronta*, звідки його звільнили за незгоду з радянською окупацією 1968 року. Потім працював геологом. У 1990-х – військовий кореспондент газети *Lidove noviny* в Москві, висвітлював конфлікти в гарячих точках на території колишнього Радян-

ського Союзу. В 1994-му заснував незалежне журналістське агентство Epicentrum. 2000 року чеський президент Вацлав Гавел нагородив Яроміра Штетіну та його колегу Петру Прохазкову орденом «За заслуги». 2004 року обраний до сенату (верхньої палати парламенту) Чеської Республіки, позапартійний. Член Ради закордонних справ, оборони та безпеки, голова тимчасової комісії Сенату з обговорення конституційності Комуністичної партії

ЩО ЗМІНИЛОСЯ ПІСЛЯ 1989 РОКУ

Міхал Пруша, фахівець із логістики, Чехія

Ці 20 років принесли чехам набагато більше свободи. Передусім це свобода пересування. До переїзду в Прагу я жив у місті, що за 40 км від німецького кордону, тож після падіння комуністичного режиму ми могли спокійно поїхати на закупи до Німеччини, де більший вибір і деякі речі були дешевші. Звісно, дехто й незадоволений новими умовами, але ставлення до змін залежить від того, чого ти очікуєш від свого життя. Коли відокремилася Словаччина, ми пережили досить дивне відчуття. Пригадую, як дивився по телевізору святкування нового 1993 року в Братиславі. Диктор тоді оголошував, що це наймолодша столиця Європи. Але ми ніколи не мали поганих відносин зі словаками.

званої Нової Європи. А завдяки президентові-євроскептику Вацлаву Клаусу, який останнім із європейських лідерів підписав уже ухвалений чеським парламентом Лісабонський договір, країна ледь не перетворилася на ізгоя. Проте цей епізод в історії Чехії вже позаду. Попереду – вихід із кризи (наступного року експерти очікують, що чеська економіка зросте на 3–4%) та підготовка до переходу на євро. ■

ПЕРСПЕКТИВНА
КРАЇНА.
Молоді чехи
з оптимізмом
дивляться
у майбутнє

ФОТО: PHL

У. Т.: Які помилки зробили чеські опозиційні громадські діячі та дисиденти під час зміни режиму?

– Роль так званих нелегальних громадських структур була велика. Вони взяли на озброєння ефективну тактику – вимагали від комуністичного режиму виконувати власні закони. Уже в 1970-х виникали різні групи, між ними й «Хартія-77». Протестували проти радянської окупації, організували збір підписів із вимогами дотримання прав людини, покращення стану довкілля... Були й помилки. Під час революції дисиденти гадали, що комуністи спроможні реформуватися. Довго так вважав і президент Вацлав Гавел. Ця помилка дається взнаки й тепер.

У. Т.: Дехто з ностальгією згадує комуністичний режим і каже про «змову спецслужб», які начебто організували його падіння. Що з цього правда?

– Я в «теорію змови» не вірю. Але домовленості між керівництвом комуністичної держави та демократичними політиками, які прийшли до влади, були. Завданням було не допустити кровопролиття. В листопаді 1989-го люди на вулицях кричали, маючи на увазі комуністів: «Ми не такі, як вони». Оксамитова революція увінчалася успіхом, але й 20 років по тому ми ще боремося з комуністами. Я вважаю це ганьбою.

У. Т.: Після перемоги демократичних сил у Чехословаччині ви стали кореспондентом чеських мас-медіа в Росії. Чим вам запам'ятався цей період життя?

– Росія – країна, яку я люблю. Працював у Росії 11 років і зблизька спостерігав за розпадом імперії, Чечнею, бандитським капіталізмом... І про все це написав не одну статтю. А 2001 року мене офіційно оголосили персоною нон-грата й видворили з Росії.

У. Т.: Після приходу до влади Владіміра Путіна з'явилася напруженість у відносинах Росії з сусідами. Що має робити Європейський Союз, аби східноєвропейські держави не боялися Росії?

– Ми не повинні боятися Росії. Ми маємо боятися за Росію та за долю її шляху до демократії. Цікаву характеристику ситуації дала моя подруга Анна Політковська, з якою я працював під час 2-ї чеченської війни: «Це як мережевий маркетинг. Путін запросив 10 знайомих офіцерів КДБ, кожен із яких запросив теж по 10 колег із КДБ. Так виросла піраміда таємних служб, яка проросла крізь усе російське суспільство».

За радянської влади КДБ контролювалося ЦК КПРС. Зараз таємні служби є необмеженими господарями держави. І це не шлях до демократії.

У. Т.: Європа напружено згадує про січневе припинення постачання природного газу. Така ситуація може повторитися?

– Так, це може повторитися. Мова йде про методи реалізації російських імперіалістичних інтересів. Усім відомо, що Росія не спроможна вирішувати конфлікти інакше, ніж за допомогою танків. Підтверджує це й минулорічний серпневий напад на Грузію. Всі країни-члени ЄС повинні виробити спільну стратегію та зупинити Росію, яка розуміє лише сильних супротивників. Ми повинні допомогти Грузії. Йдеться про намагання Росії контролювати нафто- й газогони, а також каспійські родовища нафти й газу. Президент Грузії Міхал Саакашвілі мені під час зустрічі сказав: «Якщо нам не допоможете, може статися, що в ваших квартирах буде холодно».

У. Т.: Що наші народи мають спільного, що ми разом маємо розвивати?

– Для мене не головне, що ми слов'яни. Врешті-решт, до 1939 року Закарпатська Україна була частиною Чехословаччини. Найголовніше для нас – історична пам'ять. Українці та чехи десятиріччями перебували під ковпаком Москви. Мрія свободи, незалежності та демократії зобов'язує нас до спільної боротьби проти всіх форм тоталітаризму. ■

Останній дзвінок

Східні німці пробудили чехів від летаргійного сну про соціалізм із людським обличчям

Наприкінці 1980-х у керівництві Польщі, Угорщини й навіть Східної Німеччини потроху почали відбуватися зміни в бік демократії. Натомість Чехословаччиною надалі керували політичні сили, що прийшли до влади після розгрому Празької весни 1968 року і фактичної окупації країни радянськими військами. Й чехи, й словаки з цікавістю спостерігали за перебудовою, яку розпочав у СРСР Михайл Горбачов, бо його гасла, його бажання реформувати соціалізм нагадували нам Празьку весну. До того ж Горбачов і його дружина виглядали успішними західними політиками, нормальними людьми. Багато наших людей тоді вірили, що можливо побудувати соціалізм із людським обличчям. Ми, як і українці, багато чого не знали. Не розуміли, що за балачками про інтернаціоналізм стоїть справжній імперіалізм, що насправді йдеться про будівництво тоталітарної комуністичної імперії.

І ось десь у червні 1989 року угорський уряд раптом відкрив кордон між Угорщиною та Австрією, так би мовити, зробив дірку в залізній завісі, й цим швидко скористалися громадяни НДР. Мешканці Чехословаччини зачудовано дивилися, як спочатку малий потічок, а потім дедалі потужніший потік німецьких пластикових трабантів мчав через країну в напрямку Угорщини. З наметами, рюкзаками, причепами вони всі нібито рвонули відпочивати на Балатон. Та невдовзі ми дізналися, що насправді, не доїжджаючи Балатону, ці «туристи» звертали до кордону з Австрією, а далі – у ФРН.

Я саме тоді відпочивав у маленькому курортному містечку Ахтополь на болгарському узбережжі Чорного моря поблизу кордону з Туреччиною. Поруч у наметах отаборилися східні німці. Ввечері ми разом смажили шашлики, співали пісні під гітару, а вранці бачу: порожні намети. Вони вночі на матрацах попливли до Туреччини. Це був жест відчаю, задля свободи вони ризикували своїм життям і навіть життям своїх дітей.

Коли я повернувся до Праги, це скидалося на справжню навалу: східні німці їхали до чеської столиці, кидали десь на вулицях машини (які потім можна було дешево придбати на штрафмайданчиках) і перелазили паркан посольства ФРН. Їх було так багато, що наша поліція не могла їм протистояти. За два-три дні декілька тисяч людей збилося на подвір'ї німецької амбасаді. Всі вони просили політичного притулку. Потім представники ФРН, НДР та Чехословаччини домовилися,

й заплombовані спецпотяги відвезли цих біженців до Баварії. В пресі з'явилося багато знімків щасливих людей, котрі об'єдналися зі своїми рідними. Німці прощалися з соціалізмом. І тоді нам стало зрозуміло, що соцтабір почав розпадатися.

У Празі 17 вересня пройшла дозволена владою студентська демонстрація до 50-ї річниці розстрілу німецькими фашистами студентів, які протестували проти закриття вищих навчальних закладів у 1939 році. Молодь поклала вінки до місця розстрілу, а потім усі пішли до Празького Граду, до президента. Вимагали свободи, перебудови. До натовпу студентів приєдналися городяни, але поліція не дала їм пройти: оточили й побили. Потім фото із закривавленими людьми, котрі лежали на бруківці, надрукували в усьому світі, пішов погос, що є вбиті.

Піднялася вся Чехословаччина. На вулиці Праги, Братислави, обласних міст вийшли тисячі людей. Від стихійних проявів непокори пішли конкретні вимоги про відставку керівництва країни, про зміни в Конституції: люди вимагали, щоб із її тексту вилучили слова про керівну роль

Комуністичної партії. Звісно, в нас стояли радянські війська й були побоювання, що кремлівські танки знову посунуть нашими вулицями. Та головна загроза йшла від місцевих керівників, які підняли полі-

цію й прикордонну службу. Мабуть, кров тоді не пролилася через те, що радянська сторона не підтримала силового рішення.

Невідомо, хто й де першим почав калатати ключами на тих стихійних демонстраціях. Так люди давали зрозуміти владі, що її час минув, що доба несвободи закінчилася, що Москва та Компартія вже не будуть тут керувати. Це стало традицією. Можна сказати, що вся Оксамитова революція пройшла під дзеленчання ключів, усі виступи Вацлава Гавела закінчувалися під той дзенькіт. До того часу його знали хіба лише дисиденти й ті, хто слухав «Радіо Свобода», а тут він став справжнім героєм країни...

Зараз переважна більшість співгромадян задоволена тим, що відбулася Оксамитова революція, яка принесла демократичні зміни, відкрила шлях до ЄС та НАТО. А згадка про калатання ключами ввійшла у фольклор. Коли хтось не задоволений своїм фінансовим чи соціальним становищем, кажуть: «Ти ж бо дзвонив ключами, тож не скаржся!» І справді – треба вперто працювати, смажені фазани з неба не падають. ■

КОЛИ ЧЕХИ ПОБАЧИЛИ ПОТОКИ СХІДНИХ НІМЦІВ, КОТРІ ЧЕРЕЗ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНУ ТА УГОРЩИНУ ТІКАЛИ У ФРН, ЗРОЗУМІЛИ – СОЦТАБІР ПОЧАВ РОЗПАДАТИСЯ

Автор: Ярослав Пешек, чеський публіцист

Свіжий смак
японської
та
азійської
кухонь

Таки-Маки

ЯПОНСЬКА ТА АЗІЙСЬКА КУХНІ

Зустрічайте нове **ПАН-АЗІЙСЬКЕ** меню в **Таки-Маки**
Унікальна можливість спробувати страви
японської, тайської та в'єтнамської кухонь
за супер-цінами!

Салати

Ям гай
(овочі, курятина)
225/2

34
98 kcal

Салат Ям ну а ям
(овочі, яловичина)
200/15/2/2

42
105 kcal

Гарячі страви

Рисова локшина
з овочами
250/2

52
412 kcal

Суп Том ям талей
(суп з базиліком
та морепродуктами)
400

56
180 kcal

м. Київ, вул Червоноармійська, 65, тел. 238-6971 call center: (050) 417-4027
www.mastergood.com.ua

ВІДПРОДАЖ

WWW.FLYUIA.COM

В обидва кінці

від

Барселона
Мадрид
Лісабон

159 \$*

Безкоштовно:

- Багаж (до 40 кг)
- Харчування на борту
- Онлайн бронювання
- Онлайн реєстрація на рейс
- Можливість вибору місць у салоні
- Участь у програмі Панорама Клуб

* Кількість місць обмежена.
Збори та податки аеропортів не враховані. Діють інші правила та обмеження.
Продбайте квитки з 01.10.09р. по 12.12.09р. Здійсніть подорож з 01.10.09р. по 15.12.09р.

© 0 44 581 50 50 566 МТС, КИВСТАР,
LIFE!, BEELINE

МТС - згідно з тарифним пакетом як дзвінок на мобільний телефон/ Київстар та Life! - 1 грн за хвилину/
Beeline - 0,95 грн за хвилину. Ліцензія МАУ ДАА № 368673 серія АВ від 20.02.2009 р.

МАУ

Волинські Афіни

Академія в Острозі – новітній сучасний університет у маленькому містечку

Автор:

Олександр Ірванець

Фото Анатолія Мізерного

Міста – як люди. У житті перед тобою проходять тисячі облич, та лише одне з них у якусь мить вирізняється, наближається – і саме ця людина стає тобі другом. Друзів люблять не за щось конкретне – просто за те, що вони є, живуть і саме цим допомагають жити нам.

Так само і з містами. В Україні та за її межами чимало гарних міст, більших і менших. Острого – районний центр на Рівненщині – поміж них не перший і не останній. Давнє, історичне, а нині мале, проте доволі охайне й приємне місто з визначними архітектурними пам'ятками.

АРХЕОЛОГІЧНЕ КАЯТТЯ

Але ось уже 15 років в Острозі працює виш. Його офіційна назва – Національний університет «Острозька академія». І за півтора десятиліття університет став, можна сказати, доміантною установою в містечку.

У період свого розквіту, приблизно у XVI сторіччі, Острого тривалий час був містом визначним, столичним (згадаймо славетних князів Острозьких), інтелектуальним. Вища слов'яно-греко-латинська школа була найбільшим навчальним закладом на багато-багато верст довкола. Тоді літописці називали Острого Волинськими Афінами.

У радянські часи про це якщо й згадувалося, то побіжно, як про сиву минувшину, якої вже не повернути. Натомість в Острозі був розташований обласний психіатричний диспансер з усіма похідними і наслідками від такого факту. В тодішній побутовій мові на Рівненщині фігурували фрази на кшталт: «Ти що, з Острога?» або «Мабуть, з Острога втік...»

«Тобто у свідомості пересічного громадянина назва міста української духовної й інтелектуальної слави асоціювалася тільки з психічними розладами та розумовими відхиленнями, – розмірковує Ігор Пасічник, ректор Національного університету «Острозька академія». – Ну а вже ми намагаємося повернути все до нормального стану».

Ігор Пасічник очолює Острозьку академію з дня її заснування, а краще б вважати, відновлення, тобто з осені 1994-го. Минулого серпня йому присвоєно звання Героя України. Як стверджує ректор, за ці роки він був у відпустці загалом щонайбільше три тижні. За свідченнями друзів та співробітників, навіть високе звання не дуже змінило Пасічника – він так само керує університетом, так само діловито проходить подвір'ям, роззираючись різким, пильним поглядом.

Декого з гостей ректор інколи супроводжує у підвали Старомонастирського корпусу, в яких і досі ведуться розкопки, демонструє глибокі прохолодні вкопи, речі-знахідки, давню це-

ОСТРОЗЬКА ЮНЬ.
Академічна лабораторія –
весь навколишній світ

гляну кладку. «Двоє студентів у нас загуляли – і таке буває. Цей факт випливає. Наслідки можуть бути найсерйозніші, тож вони самі прийшли до ректора покаятися. Я їм присудив їм по кубометру ґрунту виїняти тут, у підвалах. Ось так потроху наші розкопки і рухаються», – каже Пасічник.

РЕНЕСАНС ІЗ НУЛЯ

Острозька академія в Західній Україні – заклад не такий, як інші. Бо великі університети, як, наприклад, Донецький або Чернівецький, після здобуття Україною незалежності особливих проблем із переформатуванням, здається, не мали. Тоді як університети новочасні – ті, що утворилися після 1991-го в кожному обласному центрі й не тільки, – все ж таки несуть на собі родове тавро радянських педінститутів. Більшою чи меншою мірою Острозькій академії з цим дуже пощастило. Університет не мусив переформатовуватися – він постав із нуля, якщо не брати до уваги давнього історичного бекграунду. Звісно ж, будівлі XVI сторіччя не збереглися – навчальні корпуси академії розташовані в спорудах колишнього жіночого училища імені графа Блудова, ще раніше монастиря капучинів XVIII століття. У радянські часи в майбутніх корпусах академії функціонувала школа-інтернат. Тож із такої позначки ректорові Пасічникові та його однодумцям вдалося не тільки зрівнятися, а й перевершити більшість українських вишів.

«Якість нашої роботи ми бачимо на подальших долях випускників. У нас нульове безробіття. Усі, хто виходить від нас із дипломами, знаходять роботу без проблем», – розповідає ректор. У своєму кабінеті в головному корпусі університету Ігор Пасічник, як видається вільна хвилина, може і гостей прийняти, і кавою погостувати. Всміхається: «Коли я зайняв цей кабінет, у ньому не було стелі. Я сидів на цьому самому місці, що й тепер, а над собою бачив другий поверх, провалену підлогу, голубиний послід, ще вище – горище. Ось так ми починали».

КНИЖКИ Й ГОЛОВНА З НИХ

Зараз у кабінеті ректора гарні меблі, шафи з книжками, портрети Гальшки Острозької – засновниці академії. Перед вхідними дверима оголошення: «Увага! В кабінеті ректора ведеться відеоспостереження!» Утім, заздалегідь відмовившись, з огляду на таке застереження, від потенційних презентів, сам ректор подарунки все ж вручає. Раніше це були колекційні монети «Острозька академія», випущені Нацбанком на початку нового тисячоліття. Університет, певно, закупив якусь їхню кількість, хоча на сьогодні ці коштовні сувеніри вже вичерпалися. Нині ж ректор дарує гостям академії книжки. Власні, тобто продукцію видавництва Острозької академії. Цей університет має авторські права на творчість Уласа Самчука, українського класика родом із недалекої від

Острога Дермані. Вже вийшли три томи: «Волинь», «На білому коні й на коні вороному» і «Марія». Видання ошатні, прикрасять собою будь-яку книгозбірню. Але й вони меркнуть перед «Острозькою Біблією» – величезною працею, проробленою тут-таки, в академії, науковцем-релігієзнавцем із Великої Британії отцем Рафаїлом Турконяком. Оцифрувати Святе Письмо, перенабрати на комп'ютері весь масив Книги Книг – труд титанічний. Позаторік отець Рафаїл за це отримав Шевченківську премію.

НАВЧАЮТЬ НА ПИСЬМЕННИКА

Колектив викладачів у Острозькій академії молодий, енергійний. Ось, наприклад, віцепрефектор Петро Кралюк – філософ і письменник, так само як і отець Рафаїл, релігієзнавець, лише без церковного сану. Пан Петро, окрім викладацької та наукової роботи, написав ще й кілька книжок прецікавої прози – про його останній роман «Римейк» точилася досить гостра дискусія на сайті «Літакцент».

Завідувач кафедри української філології Анатолій Криловець – поет і літературознавець. Саме зусиллям пана Анатолія завдячує своєю появою відділ літературної творчості – група з десяти осіб, яку щороку набирають з абітури в межах гуманітарного факультету. Молоді

«творці» ставляться до свого майбутнього фаху відповідально. Дехто вже є автором книжок, решта друкуються в колективних збірниках, альманахах, літературних часописах. Юлія Костюкевич, Оксана Пухонська, Юхим Дишкант, Роман Романюк – ці імена ще не розкручені, проте істинним аматорам молоді поезії вже відомі.

Сам Криловець, як натхненник і зачинатель цього химерного відділу, про своє дитя говорить так: «Якби півтора десятиліття тому мені у сні явився чоловік і прорік: «Настане час, і ти відкриєш в Острозі нову спеціальність і плекатимеш літературні кадри», я лише посміявся б. Дуже вже непоетичний був той час – середина 1990-х». Але, як бачимо, відділ літературної творчості є в Острозькій академії й донині.

СТУДЕНТИ. КАМПУС

Неподалік академії стоять нові котеджі – десяток гарних житлових двоповерхових будинків, споруджених років десять тому. В більшості особняків мешкають викладачі, які працюють тут постійно. Два будинки використовуються як готелі для приїжджої професури – і саме тут інколи відбуваються романтичні вечірні посиденьки, ведуться розмови на високі й метафізичні теми, читаються вірші, бринить гітара.

Острозька академія – навчальний заклад найвищого

рівня з доброю історичною «географією». Порівняти його можна з іншою академією – Києво-Могилянською, ось тільки навкруги немає Києва. І тому все культурне, мистецьке, духовне життя зосереджується в самому університеті, як у якомусь зарубіжному кампусі. Студенти займаються у факультативах, театральних та літературних студіях, слухають музику, переглядають фільми на дисках. Підтягують іноземні мови – цьому сприяє постійна присутність запрошених викладачів зі США, Канади, Польщі.

25 & 1000

В університеті Волинських Афінів атмосфера, аура. Дух вільного навчального закладу, джинсово-патлата юрба студентів посеред подвір'я, рок-музика з динаміків на великій перерві після другої пари. Тенісні корти, на яких щоліта відбувається Ostroh Academy Cup – справжній тенісний турнір із грошовим призом, хоч і невеликим. Участь у ньому беруть зовсім юні тенісисти з України та інших держав. А самі студенти, крім науки, посправжньому викладаються ще й на футбольному полі, коли між факультетами розігрується щорічний Кубок ректора. Крики і свист із трибун тоді лунають на весь район.

Зовсім поруч, за якийсь десяток кілометрів, – уже інша область, Хмельниччина, а також містечко Нетішин – центр Хмельницької АЕС. Місто, що, на противагу давньому Острогові, постало лише в останні десятиліття минулого сторіччя. Панельні багатопверхівки,

КНИГОСХОВИЩЕ. Бібліотечний корпус дуже популярний: розваг, що відволікають, навколо кампусу небагато

ТУТ Є АТМОСФЕРА, АУРА. ДУХ ВІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ, ДЖИНСОВО-ПАТЛАТА ЮРБА СТУДЕНТІВ

труби і градірні височіють зовсім поряд із кампусом мудрості. «Знаєте, як це воно, жити у місті, якому 25 років, а навчатись у тому, якому тисячоліття?» – каже мені Володимир Сушко, недавній студент Острозької академії, для якого тепер це місце – один із найтепліших спогадів. Що ж, Україна різна. ■

ера
телекомпанія

НОВИНИ

з Тетяною Тереховою

ВАЖЛИВА ЯКІСНА ІНФОРМАЦІЯ

Львівська серія НР №2529 від 3 лютого 2006 року Національного Радіо України з логотипом телекомпанії «ера»

ПО БУДНЯХ

ПН ВТ СР ЧТ ПТ

MASTERGOOD

ГРУПА КОМПАНІЙ

MASTERGOOD CATERING

МИ ДОПОМОЖЕМО ВАМ ОРГАНІЗУВАТИ:

Фуршет чи банкет до 1000 персон Корпоративне свято
Приватну вечірку Весільний банкет Дитяче свято
День народження Новорічне свято

ПОСЛУГИ:

Організація свята «під ключ» Оформлення залів
Розробка сценарію Підбір ведучого та артистів
Кейтеринг Організація виїзних свят

МІСЦЕ СВЯТКУВАННЯ:

Ресторани «НХЛ», «Такі-Маки», «Блінофф»
Будь-яке зручне для Вас місце в м. Києві

КУХНЯ:

Українська Російська Японська Азійська
Європейська Німецька

ГАЛЬШКА ОСТРОЗЬКА.
Такою її уявив собі автор статті,
художник Юрій Нікітін —
на замовлення Острозької Академії

Чорна княгиня

Фундаторка Острозької академії
все життя була жертвою інтриг

Автор:
Юрій Нікітін

Таємниці прикрашають історію, як вишукані візерунки поверхню тканин. І одна з перлин цього скарбу — загадкова доля Єлизавети, або, як здебільшого її називають, Гальшки Острозької, доньки князя Іллі Острозького, який не дожив до народження дитини, але встиг віддати її під опіку кількох впливових осіб, поміж яких був і король польський Сигізмунд Август.

ЗЛА «КОРОЛЕВА» І ЧАРІВНА ПРИНЦЕСА

Широкому загалу подробиці долі Гальшки Острозької (1539–1582) маловідомі, окрім факту, що вона стала фундаторкою першого в Україні навчального закладу європейського гатунку — Острозької академії, а також свідчень сучасників, що була найгарнішою жінкою Речі Посполитої.

Ось тут і перша загадка: чому по такій красуні не лиши-

лося жодного портрета? Важко уявити, щоб в епоху, коли і шляхтичі, і грошовиті міщани замовляли собі квиток у майбутнє у вигляді олійного портрета, цього не зробила спадкоємиця величезних статків.

А ось портрет Гальшиної матері Беати Костелецької історія зберегла. Утім, парадні портрети зазвичай приховують від нас правду. Тож і Беата, донька фаворитки польського короля, яка вивчала мистецтво інтриги при дворі, спокійно поглядає на нас із полотна, ніби запитуючи: невже ви повірите в те, що розповість вам про мене історія? Та дізнавшись, яку роль вона відіграла у долі власної доньки, пригадуєш низку огидних казкових персонажів, які ховають у складках суконь отруєні яблука чи інші носії смерті, замасковані під спокусливі дрібниці. Беата нічим не нехтувала: ні облудними обіцянками, ні судовими позовами, ні демонстративним умліванням при свідках вкупі з крижаною безсердечністю, що дозволяла їй витримувати довготермінову облогу. І не тільки психологічну, а й реальну — в монастирі.

Та головним козирем Костелецької в авантюрній грі був вінценосний опікун Гальшки король Сигізмунд Август. Своєю нібито покірністю королівській волі й виправдовувала власні вчинки ця злісна інтриганка. Після смерті чоловіка жадібна до грошей і хитра Беата жадала привласнити відписані Гальшці маєтки покійного чоловіка і згодом удруге вийти заміж. На заваді стояла власна дитина. Тож Костелецька вирішила, що коли не знайде зятя, готового бути в цілковитій покорі їй, то і Гальшиному заміжжю ніколи не бути.

Та молодший брат покійного Іллі Острозького князь Василь-Костянтин, дядько Гальшки, теж опікувався долею дівчини і мастками свого брата. Саме він і дав згоду на шлюб із 14-річною Гальшкою 23-річному князю Дмитрові Сангушку. Була письмова згода і Беати, але потім вона відмовилася її підтвердити. Тож Василь-Костянтин вирішив діяти рішуче. Приїхавши до Острога з Дмитром Сангушком, він віддав Гальшку під вінець. Одразу після вінчання молодята вирушили до мастків Сангушка у Каневі.

ГОНИТВА ЗА ПРИДАНИМ

Беата негайно подала скаргу на Сангушка до королівського суду, і її представник змалював візання в Острозі як криваву драму. Натомість адвокат князя Сангушка розповідав зовсім протилежне, не оминаючи подробиць поведінки княгині-матері, яка, не бажаючи нічиїх слів чути, демонстративно затуляла собі вуха і, вилучивши присутніх, зомліла. Але король, головний опікун Гальшки, теж мав на маєтки покійного князя Іллі плани. Тому і вирок суду щодо Сангушка був безжальним. «Його королівська милість виявив волю – свій господарський вирок вчинити на нього, як на непокірного і супротивного свого підданого, позбавляючи його всіх прав у своїй державі, ... за гвалт і насильство – його милість визнає князя Дмитра винним. За скаргу матері та приятелів князівни його милість прирікає князя Дмитра скарати на горло. І тому від цього часу всі піддани держав його милості, знаючи його вину і цей вирок, не мають того князя Дмитра ховати і переховувати у своїх домах і, де б він не був, не мають йому нічим допомагати і не мають його підтримувати, бо цей чоловік виступає проти його королівської Милості». Було у вироку й те, на що так розраховувала Беата Костелецька: наказ забрати від Сангушка всі маєтності й сплатити з них за всю завдану княгині шкоду.

Та Дмитро Сангушко не збирався коритися віщеносному опікунові й вирішив утекти за кордон. Навантажені статками вози охороняли озброєні вершники. Князь Дмитро виступав попереду. А на якомусь із возів полохливо кутався в ряднину хлопчик. То була сердешна Гальшка, яка вирушала за своїм чоловіком у нескінченний лабіринт пекельних кіл, розпалених людською пожадливістю.

Навздогін за втікачами кинулися родичі Беати Януш і Анджей Костелецькі, з ними Лукаш та Анджей Гурки і каліський воевода Мартин Зборовський із сином – усі з озброєним почтом. І в тих перегонах, взимку 1554 року, батько та син Зборовські, наздогнали молодих у Чехії. Для отримання у чеських урядників до-

зволу на арешт князя Зборовські не соромилися брехні. Мовляв, Сангушко вбив 500 осіб, спалив Острог і погрожує, якщо його наздоженуть, позбавити життя князівну.

Отримавши дозвіл на арешт, Зборовські вдосвіта увірвалися зі зброєю до помешкання Сангушка. Князь відчайдушно захищався. Коли Сангушка, напіводягненого, заюшеного кров'ю, з пробитою головою, втягли до хати і прикували залізним ланцюгом довкола ший, якась добра душа вмовила мучителів прикрити його наготу. На князя Дмитра накинули вовчий кожух, заборонивши челядникові навіть дати йому води. Гальшка ридала біля ніг свого зневаженого чоловіка.

Бранця зачинили в коморі, з якої вночі чути було якесь шурхотіння і глухі удари. А вранці старий Зборовський оголосив, що Сангушко помер від ран. Для 15-річної Гальшки цього, мабуть, було достатньо, щоб ество її заledenіло до сприйняття подальших подій. Та ненаситне оточення князівни тим не переймалося. Беаті дісталось все майно, конфісковане в Сангушка, а було його чимало.

Змагання за руку й гроші Гальшки тривали. З кандидатур Мартина Зборовського та Лукаша Гурки Сигізмунд Август віддав перевагу старенькому Гурці. Та Беата знову почала опиратися. Гальшку змусили взяти шлюб із Гуркою із застереженням, що на це має бути згода її матері.

А князь Василь-Костянтин Острозький готувався видати племінницю за князя Семена Слуцького. Беата, яка начебто була не проти цього плану, вирішила зникнути з Острога і сховалася з Гальшкою в домініканському монастирі у Львові. Львівський староста, отримавши наказ короля повернути Гальшку до Гурки, розпочав облогу монастиря. А тим часом під виглядом жебрака до обителі проник Семен Слуцький, узявши в монастирі за згодою матері шлюб із Гальшкою, яка тоді вже була дружиною Гурки.

Костелецька капітулювала лише тоді, коли до монастиря припинили подачу води. Та шлюбні баталії не скінчилися. І Беата не відмовилася від спроб

БЕАТА
КОСТЕЛЕЦЬКА.
«Любляча
матуся»
князівни
Острозької

ВАСИЛЬ-
КОСТЯНТИН
ОСТРОЗЬКИЙ.
Дядечко-опікун

ЛУКАШ ГУРКА.
Третій
і останній
чоловік
Гальшки

визнати шлюб Гальшки і Слуцького дійсним. У той час Гальшка, охоплена депресією, мовчки просиджувала на ліжку, втупившись поглядом у стіну, не бажала ні з ким розмовляти і навіть їсти.

Переміг в боротьбі за руку Гальшки Лукаш Гурка, який привіз її до свого замку Шамотули у Польщі й тримав у вежі, яку місцевий люд прозвав вежею чорної княгині. Оповідають, що ревнивий Гурка примушував дружину носити чорну шовкову маску, щоб ніхто, крім нього, не міг милуватися її красою.

Коли після смерті чоловіка-тирана 1573 року Гальшка повернулася до Острога, вона стала на заваді князю Василю-Костянтину, який уже звик керувати розлогими маєтками племінниці. Дізнавшись про наміри Гальшки вийти заміж за Яна Остророга, він запроторив нещасну до Дубнівського монастиря, де і згасло її життя. Свої величезні статки вона заповіла на заснування та розвиток Острозької академії, чим дуже потішила свого вельможного дядька.

Що ж отримали від цих багаторічних пекельних перегонів ті, хто брав у них участь? Чи був щасливий Лукаш Гурка, маючи замість люблячої дружини ув'язнену в башті полонянку? Чи отримали батько і син Зборовські якусь нагороду за скоєний ними смертельний гріх людиновбивства? Здається, Беата була не з тих, хто ділиться здобутим багатством. Вона, як і планувала, вийшла заміж вдруге – за польського шляхтича Ольбрахта Ласького, переписавши йому свої маєтки. Отримавши очікуване, Лась-

СУЧАСНИКИ ГАЛЬШКИ СВІДЧИЛИ, ЩО ВОНА БУЛА НАЙГАРНІШОЮ ЖІНКОЮ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ

кий ув'язнив дружину у вежі, де вона провела останні роки життя. А нещасна Гальшка з роду Острозьких, яка не залишила нам по собі навіть портретного зображення, залишила найкраще, що на що спроможна людина, – чудовий навчальний заклад: Острозьку академію. ■

Катакомбна церква

Двадцять років тому було знято заборону на діяльність Української греко-католицької церкви

Автор:
Святослав
Липовецький

Впродовж понад чотирьох десятиліть Українська греко-католицька церква (УГКЦ) була найбільш переслідуваною релігійною громадою у світі. Нині виповнюється 20 років із часу появи першого радянського офіційного документа, що став підставою визнання греко-католиків та виходу церкви з підпілля.

1939–1941 РОКИ: ПЕРЕДВІСТЯ ЛИХОЛІТЬ

Що таке радянська влада, 4 млн греко-католиків Галичини зрозуміли з перших днів приєднання Західної України до СРСР. Тоді більшовики заборонили релігійне навчання у школах, націоналізували церковні маєтки й закрили всі релігійні видавництва. І все це почалося ще до виборів до Народних зборів, на

яких мали прийняти звернення до уряду з офіційним проханням про приєднання до УРСР.

На всі ці речі митрополит Андрей Шептицький відповів закликом до духовенства «не мішати політики і світських справ», а в листі до Папи Пія XII просив благословення «вмерти за Віру й Церкву». Не останньою причиною цього стала звістка про вбивство більшовиками в рідному ма-

ГРЕКО-КАТОЛИЦИЗМ В УКРАЇНІ: ЗЛЕТІ Й ПАДІННЯ

1596 рік Синод єпископів Київської митрополії під проводом Михайла Рогози приймає рішення увійти в єдність із Римом, зберігаючи традиційний східний православний обряд. Затверджено унію в Бересті (Бересті)

1620 рік Внаслідок протекції Петра Сагайдачного висвячується новий православний митрополит Йов Борецький; частина уніатів (греко-католиків) повертається до православ'я

1646 рік Паралельно до структур уніатів Берестейської унії на землях Закарпаття Ужгородська унія закріплює єдність із Римом Мукачівської та Пришівської єпархій

1648–1654 роки Внаслідок визвольної війни Богдана Хмельницького повністю ліквідується унія на Лівобережжі України

1772 рік З приєднанням Правобережжя України до Росії ліквідуються всі уніатські єпархії (окрім Полоцької в Білорусі)

1808 рік Створення Галицької єпархії на території Австро-Угорщини

ДІАЛОГ З МОСКВОЮ.
Лише наприкінці
1990-их отці УГКЦ
змогли не ховаючись
відвідувати
столицю Рад

єтку Шептицьких брата митрополита і його дружини.

У цей час також почастишали випадки залякування та безслідного зникнення священників, водночас влада розпочала підготовку до «возз'єднання уніатів». З цією метою в жовтні 1940-го було створено Тернопільсько-Галицьку єпархію РПЦ. Утім, радянсько-німецька війна стала на заваді цим планам.

«ДРУГІ СОВІТИ»

Другий прихід більшовиків (у 1944 році) несподівано був менш трагічним. Як і минулого разу, радянська влада остерігалася робити надто радикальні кроки, зважаючи на величезний авторитет Шептицького у Західній Україні. Та були й інші вагомні причини: війна тривала, й не було певності, чи погодиться західний світ на захоплення СРСР колишньої частини Польщі – Галичини. Не меншою проблемою став і націоналістичний рух опору, що паралізував дії влади на цій території.

Вже 4 вересня 1944 року митрополит Шептицький на засіданні Архієпархіального Собору висловив думку, що «безбожництво перестало бути прапором боротьби для Советів...» Утім, така ситуація не протривала довго. Спочатку 1 листопада 1944 року помер Андрей Шептицький, а в лютому 1945-го Рузвельт і Черчилль у Ялті дали згоду на нові кордони Радянського Союзу.

Головною мішенню для НКВС став новий митрополит Йосиф Сліпий. Вимагаючи засудження діяльності українського руху опору, його змусили підготувати перше пастирське звернення із осудом політичних убивств. Проте у зверненні жодного разу не було згадано ні ОУН, ні УПА, до того ж виявилось, що документ із митрополичої канцелярії не поширився поміж духовенства та вірних, а був лише переданий представникам влади.

У цей час відбувається візит делегації УГКЦ до Москви, яку очолив архімандрит Климентій Шептицький. Як жест доброї волі делегація греко-католицької церкви передала на Червоний Хрест 100 тис. крб, а також лист від Йосифа Сліпого до радянського уряду з проханням не лише повернути всі права церкви, а й «допустити до викладання релігії в усіх народних і середніх школах», а також «виділити в Москві та Києві по одній церкві для використання греко-

католиками, які там проживають...» Такі сміливі вимоги не могли не обурити партійного керівництва, тож останньою інстанцією, куди запросили церковну делегацію в Москві, стала Ставка Верховного Головнокомандування, де чітко дали зрозуміти, що майбутнє УГКЦ залежатиме від їхнього ставлення до УПА.

Климентію Шептицькому вдалося організувати безпрецедентні, хоча й безрезультатні переговори між керівництвом НКДБ та УПА, що відбулися на Тернопільщині. Проте після Ялтинської конференції більшовики могли вже не стримуватися. 11 квітня 1945 року було арештовано та відправлено до Києва митрополита Сліпого, а вслід за ним єпископів і частину священників. Відтоді почалося відкрите переслідування УГКЦ.

ЛЬВІВСЬКИЙ СОБОР

Ув'язненням церковної ієрархії силові структури розв'язали собі руки щодо формальної лік-

В МОСКВІ ДАЛИ ЗРОЗУМІТИ, ЩО МАЙБУТНЄ УГКЦ ЗАЛЕЖАТИМЕ ВІД ЇХНЬОГО СТАВЛЕННЯ ДО УПА

відації УГКЦ. Для цього було створено Ініціативну групу із возз'єднання греко-католицької церкви з православною, яку доручили очолити отцю Гавриїлу Костельнику. Саме він ще за часів Польщі представляв в УГКЦ напрям «восточників», які обстоювали чистоту східного обряду. Проте це не заважало Костельникові ще з 1930-х років гостро виступати проти «червоного режиму». За часів «перших совітів» НКВС арештував і замордував одного з трьох синів отця Гавриїла, а двоє інших записалися добровольцями в дивізію «Галичина». Очевидно, що Костельникові нелегко далася згода на співпрацю, а багато очевидців вбачали в цьому

1839 рік Повна ліквідація унії на землях Волині, Правобережжя та Білорусі

1875–1876 роки Ліквідація унії на Холмщині й Підляшші, внаслідок чого більше 200 тис. уніатів перейшло до римо-католиків

1905 рік Спроба відродження на землях Російської імперії під виглядом неоуніатства (донині є парафія у Костомолотах над Західним Бугом у Польщі)

1946 рік Березневий собор у Львові, який під тиском комуністичної влади проголосив об'єднання з Російською православною церквою

1948–1950 роки Ліквідація Ужгородської унії (насилницьке повернення до православ'я Закарпаття і Пряшівщини)

1989 Вихід греко-католиків із підпілля

кроці розпач і велику особисту драму священика.

Керівники Ініціативної групи отці Гавриїл Костельник, Михайло Мельник та Антоній Пельвецький у листі до Ради народних комісарів УРСР описали стан «безвластя, дезорганізації та анархії», що панував в УГКЦ, і запропонували шлях приєднання до РПЦ. І хоча на той момент Ініціативну групу підтримували у Львові лише четверо з 65 священиків, на її боці були все радянське судочинство й каральна система. За допомогою останньої, а також РПЦ (патріарх Алексій телеграмою благословив починання Костельника) розпочалася підготовка до Собору.

Єдиною перепоною була відсутність єпископів, адже лише вони мають право скликати і проводити собори. Але це питання своєрідно вирішилося в другій половині лютого 1946 року. Тоді делегація Ініціативної групи відвідала Київ, де в Києво-Печерській лаврі священики здійснили чин приєднання до православної церкви. За

кілька днів отців Мельника і Пельвецького було введено в сан єпископів.

Львівський Собор, що відбувся 8–10 березня 1946 року, з канонічного погляду став нонсенсом, адже його організували і провели священики, які на той час уже не були греко-католиками, але були ієрархами РПЦ. На той час усі єпископи-греко-католики, окрім одного, який загинув у лікарні НКВС, перебували в ув'язненні.

У стилі радянської репресивної системи закінчилася й співпраця з організаторами Собору: у вересні 1948 року в Львові посланець НКВС застрелив Костельника; незабаром у потязі отруїли й Михайла Мельника; Антон Пельвецький раптово помер у своїй резиденції.

«ЦЕРКВА МОВЧАННЯ»

Наступні чотири десятиліття діяльності УГКЦ назвали мовчанням, адже з 1945 по 1950 рік було репресовано 344 священики, а після Собору формальність УГКЦ перестала існувати. Та все ж це була формальність. Ще до по-

ТАЄМНИЙ ВЕЛИКДЕНЬ.
Підпільне богослужіння у сільській церкві в 1960-их роках

чатку 1950-х влада не знала, як діяти і як розпустити монастирі, що залишалися вірними ідеї унії. А після смерті Сталіна на Галичину стали повертатися із заслання священики.

Підпільні відправи, свячення священиків та єпископів, феномен мандрівних отців і монахів, які з'являлися в різних місцях і підтримували вірних, стали реальністю, якої не міг подолати режим. У серпні 1968 року в доповідній записці відділу пропаганди й агітації ЦК КПУ згадувалося, що в західних областях України проживають 800 «невозз'єднаних уніатських священиків і монахів». І це було відчутно, адже в той час греко-католики несанкціоновано відкрили та проводили богослужіння у близько 200 «недіючих» храмах.

Водночас питання УГКЦ набуло широкого розголосу в західному світі: у 1963-му Москва погодилася звільнити після 18-річного ув'язнення Йосифа Сліпого. Хворий 70-річний митрополит, який потрапив на II Ватиканський Собор, одразу порушив питання мільйонів греко-католиків. Його свідчення від імені «Церкви мовчання» на довгі роки стало проблемою не лише Москви, а й, хоч як це парадоксально, Ватикану.

Епоха «перебудови» збіглася в часі з масовою активізацією каткомбної УГКЦ. У серпні 1987 року велика група духовенства та мирян оголосила, що виходить із підпілля, й звернулася до Папи Івана Павла II з проханням, щоб він підтримав легалізацію УГКЦ. Надалі активність греко-католиків вийшла за межі Галичини. Завдяки частим делегаціям, петиціям і численним голодуванням вони стали присутніми та помітними у Москві.

Не маючи можливості ефективно цьому протистояти, 20 листопада 1989 року Рада в справах релігій при Раді міністрів УРСР прийняла заяву, в якій стверджувалося, що «при умові беззастережного дотримання Конституції... греко-католики можуть користуватися усіма правами, встановленими законом для релігійних об'єднань...» Це був кінець каткомбного етапу й початок нової історії греко-католицької церкви. ■

ДОВІДКА ТИЖНЯ

У результаті Берестейської унії 1596 року Київська митрополія розділилася. Більшість єпископату на чолі з Митрополитом Київським прийняли унію з Римом, натомість більшість нижнього клиру та української шляхти залишилися в православ'ї. Тому УГКЦ вважає себе спадкоємицею Київської Церкви Володимирського хрещення. На початку XVII ст. робилися спроби відновити єдність Київської митрополії, козацькі повстання початку XVII століття і революція під проводом Богдана Хмельницького відбувалися під гаслами захисту православ'я. Та згодом пристрасті вщухли. Внаслідок поділів Польщі, а відповідно й території України унійна церква мала окрему історію в Російській та Австро-Угорській імперіях. У Росії унію було знищено у кілька етапів протягом XIX ст. Натомість в Австрії греко-католики (термін з'явився у 1774-му) переживають відродження, що сягнуло апогею за часів митрополита Андрія Шептицького (1900–1944). Після каткомбного періоду (1946–1989) УГКЦ відновила й примножила свою структуру і на сьогодні є найбільшою східною католицькою церквою у світі. Очолює УГКЦ Верховний архієпископ Києво-Галицький Блаженніший Любомир (Гузар).

СУЧАСН
ДИТЯЧ
ПРОЗ

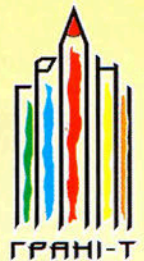

ПРОЧИТАЙ
ПОДІПИСЬ

ВІДГУКНИСЬ!

Конкурс проходить за підтримки Державного комітету телебачення та радіомовлення України

Організатори:
Міністерство освіти і науки України
Міністерство культури і туризму України
Співорганізатор:
Видавництво «Грані-Т»

ХОЧЕШ ВИГРАТИ НОУТБУК? ЧИТАЙ КНИГУ – ПИШИ ВІДГУК!

Щорічний
регіональний конкурс

«Найкращий
відгук
на сучасну
дитячу прозу»

Пиши відгук
та здавай вчителю-координатору
у своїй школі.

Детальну інформацію про конкурс
дізнавайтеся у своїх школах,
а також у видавництві «Грані-Т»
за тел.: 8(044) 200-12-57 (58, 59), 8(097) 910-01-11,
або на сайті www.grani-t.com.ua

Партнери:

Медіа-партнери:

КНИГАРНЯ

Рок, хіп-хоп і лавандос

Лідер «Бумбоксу» Андрій Хливнюк
про гроші, політичне
гастарбайтерство та теоретичний
ОПТИМІЗМ

Записав
Богдан Буткевич

На пальцях однієї руки можна полічити українські гурти, актуальні за кордоном. Ще менше тих, що мають змогу там співати українською. «Бумбокс» – одна з таких команд. Понад те, унікальність цієї «банди» в тому, що вона, всупереч реаліям вітчизняного шоу-бізнесу, створила себе сама, без допомоги «дяді»-продюсера.

Пишатися популярністю, гонорарами чи фанатками – це смішно. Ми провели велетенську роботу не для того, щоб стати популярними. Ми прагнули професійно займатися музикою. Потрібно вчитися робити свою справу. Робити так, як ти думаєш. І з тим, з ким знаєш, що це треба робити.

З кожним новим успіхом здається, що ти вже сам можеш себе продюсувати. Це все від лукавого, адже такою діяльністю можна тільки вбити те зерно творчості, яке в тобі заклад Господь. Треба займатися не продюсингом, а музикою.

Якщо захоплює кон'юнктура – все, твій поїзд пі-

шов. З часом ти починаєш писати пісні, котрі, як тобі здається, хотіли б від тебе почути. На цьому на собі як творцеві можна ставити жирну крапку. Те, що в нас із кожним альбомом все більше російськомовних пісень, безумовно, пов'язано з нашим виходом на російський ринок. Якщо йтимемо на Захід, почнемо співати більше англійською. І це не кон'юнктура. Це просто елементарне почуття такту і поваги до аудиторії. Я не кажу, що обов'язково потрібно всі свої пісні, а надто хіти, перекладати. Але якщо тобі в кайф, ти маєш час, якщо зрозуміло, що пісня таким чином має набагато більше шансів стати популярною в іншій країні, то чому ні? Тим більше якщо йдеться про Росію, ти добре знаєш її мову, і пісня може бути класною.

Убогість українського шоу-бізу полягає в тому, що в нас досі розділяють рок-н-рол як щось чисте і незамутнене й брудну, продажну попсу. В Україні є дві шоу-бізнесові схеми розкрутки музикантів. Перша – радянська, що не визнає конкуренції як такої. Вона ґрунтується на жорсткій, нав'язливій ротації музичного матеріалу. А її наріжним каменем є теза про те, що люди за-

МУЗИКА І ЗАРОБІТОК.
«Раніше грошей вистачало лише на те, щоб після концерту на таксі повернутися додому»

пам'ятовують обличчя, а не музику. І є схема нормальна, західна, чи то пак світова. Може, вона поки що не така популярна в нас, зате прибутковіша стосовно концертів та дівіша. Це видання альбомів і безпосередня робота зі слухачами за рахунок гастрольних турів та якомога більшої кількості концертів.

«Дядя» з грішми не приїде і нічого за тебе не зробить. Потрібно з'ясувати це. Адже «дядя» робитиме все так,

ФОТО З АРХИВУ ГРУПИ «БУМБОКС»

як він вважає за потрібне. І його не цікавить, що саме ти хочеш нести своєю музикою. Інша справа, якщо ти хочеш бути найманим працівником і влаштуватися на роботу в шоубізнес-компанію. Ти станеш учасником популярного гурту й отримуватимеш за це зарплатню. Якщо

ГУРТ «БУМБОКС»

Створений 2004 року. Грає у жанрах рок та хіп-хоп.
Випустив альбоми: «Меломанія» (2004), «Family бізнес» (2005), «III» (2008).
Склад: Андрій Хливинок (вокал), Андрій Самойло (гітара), Валентин «Муха» Матіюк (ді-джей).

хочеться, щоб просто впізнавали дівчатка на вулицях, без питань, бери участь у кастингах на кшталт «Україна щось там має». Може, це справді твоя доля. Та якщо ти хочеш чогось більшого, то є тисячі справ, які дають змогу заробити на свій розвиток власноруч. Це правильний шлях, ти нікому нічого не будеш винен, до тебе ніхто не матиме претензій.

Артистів на пострадянському просторі сприймають як скоморохів. І це йде

передусім від них самих. Адже як ти себе поведеш, так до тебе і ставитиметься оточення. Якщо ти заради ефірів згоден жонглювати апельсинами, то не треба дивуватися, що тебе ніхто не сприймає всерйоз. Загалом кожен у цій країні має навчитися відповідати за свої слова – кожен ефір, кожне інтерв'ю є назавжди. На відміну від тебе самого.

Верка Сердючка – це геніальний сценічний образ, не більше. Я дуже поважаю її

Андрія Данилка, хоча ми з ним і не знайомі. Адже в нього дуже складна робота – все реальне життя підкорювати своєму образу. І вона, що прикметно, йому цілком вдається. Взагалі український і російський музичний ринки дуже подібні. І хай нікого не вводить в оману велика кількість російських поп-зірок з українським корінням – мовляв, там краще. Ні, просто вони зробили саме такий вибір.

Працювати кур'єром чи в «Макдональдсі» не соромно. До речі, свого часу я був технічним перекладачем. Грошей від музики вистачало лише на те, щоб після концерту на таксі повернутися додому, потім поїхати зранку на роботу і між цим поїсти. Усе. Робота перекладачем давала змогу оплатити квартиру. Але мене це не обходило. В очах були вогонь і бажання займатися музикою.

Думати, що раніше було легше, – це фігня. Як раніше молоді музиканти не могли собі дозволити жити тільки музикою, так і тепер. Як казав персонаж одного з радянських фільмів: «Деточка, времена не меняются». Усе залежить тільки від тебе особисто, хоч би якою справою ти займаєшся.

Молода команда завжди буде неформатом. Я не знаю, де «Бумбокс» є форматом, а де – ні. Й не цікавлюся, де нас крутять. Якщо ж ви молода невідома команда, то на столичних радіостанціях ніхто ніколи не візьме ваших пісень. На мій погляд, ротация на радіо не має такого визначного значення, як декому здається. Якщо в невідготовлену землю кинути забагато зерна, то ні зерно не проросте, ні земля не буде придатна для того, щоб на ній щось саджати. Можна прокинутися популярним від ротации, а наступного ранку, коли вона припиниться, ти знову станеш ніким не відомим і не потрібним.

Якщо ти один раз заплаши за ротацию, робитимеш це все життя. Ти демонструєш цим, що хочеш слави за будь-яку ціну. Тож тебе одразу візьмуть «в оборот».

Немає ніяких «нас». Коли ти прокидаєшся зранку, то бачиш у дзеркалі не «нас», а себе. Не треба постійно намагатися апелювати до якогось «суспільства», «громадської думки» – то все відмазки і намагання прикрити власну безпомічність та небажання працювати.

Найпростіше всі свої невдачі списувати на нефарт. Чим і займаються багато наших співвітчизників. Саме тому протитуток за кордоном і кличуть наташами.

Якби я не став музикантом, то все одно досяг би свого. Світ – це велике і дуже цікаве поле для професійної діяльності. Ось нещодавно я спробував озвучувати фільм «13-й квартал» – мені сподобалося. Врешті-решт, ларьок відкрив би.

Треба бути теоретичним оптимістом. Тобто сподіватися на краще загалом. Але не потрібно нічого конкретного ні від кого очікувати. Ніхто нас не врятує, ніхто за нас нічого не зробить. Ніколи нікого нічого не просить – самі прийдуть і все принесуть. Робіть свою справу добре і на своєму місці – й тоді неодмінно щось вийде.

Підпис контракту – могола для молоді команди. Повірте, це не перебільшення, адже контракт із будь-яким лейблом у Росії чи Україні є смертеподібним для команди, що ще не може сама диктувати умов. Ти підпикуєш папірець, і здається, що тобі розв'язали руки – дали нарешті гроші на розкрутку твого геніального матеріалу. Та ці гроші реальні тільки для тебе. Для лейбла ж вони віртуальні – насправді ніхто нікуди кешу не вносить. А якщо навіть вносить, то це тебе жодним чином не стосується: найімовірніше, люди за допомогою своїх каналів вирішують усі питання. А ти як музикант,

незважаючи на те, стане твоя «банда» популярною чи ні, на все життя опинишся в кабалі грошей, які нібито вклали у твій розвиток. Підпис контракту має означати лише передачу прав на реалізацію дисків з уже готовою музичною продукцією.

Тільки-но з'являються гроші, людина втрачає запал. Тим більше що найчастіше перші гроші не є аж такими великими, а надто у музикантів. Ще гірше, якщо в команді є визнаний лідер. Він починає сприймати гурт як щось особисте. Музиканти, своєю чергою, можуть почати ставитися до гурту як до роботи. Реально починають думати, що сходити на репетицію, відіграти концерт чи з'їздити на гастролі – усе це заради гро-

ТЕОРЕТИЧНИЙ ОПТИМІСТ.
«Найпростіше свої невдачі списувати на нефарт»

АНДРІЙ ХЛИВНЮК

Народився 30 грудня 1979 року в Черкасах. Неодружений. Закінчив Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького й отримав спеціальність «перекладач». З 1996-го був вокалістом гурту «Мандариновий рай». 2001 року після перемоги з цією командою на фестивалі «Перлини сезону» Хливнюк переїхав до Києва, де організував два нові проекти: Acoustic Swing Band і «Графитъ». У 2004-му разом із тодішніми гітаристом і ді-джеєм гурту «Тартак» Андрієм Самойлом та Валентином Матіюком організував гурт «Бумбокс».

шей. Це початок кінця. Тому що на тлі такого ставлення одразу з'являється поділ на «сині» та «білі» комірці. У сенсі кому менше, кому більше грошей, відповідно починаються образи і чвари, приниження. Закінчитися все це може в найкращому разі зміною складу, в найгіршому – розпадом гурту як такого. Коли ви ще молоді, всі горите однаково, знаходитеся на одному рівні, потрібно чітко розставити всі крапки над «і»,

нас. Цей ринок за силою сприйняття аудиторією матеріалу давно перекинув телебачення – люди вірять інтернету. Музиці, яка поширюється в мережі за принципом із рук у руки, набагато легше стати популярною. Власне, такий спосіб і може дати реальну популярність, адже це дуже схоже на процес переписування касет раніше. Взагалі якщо ТБ – це артпідготовка на широкій території, то інтернет – це атака піхоти на обраний відтинок. Адже ТБ не може дати гарантій потрапляння вашого музичного продукту до кінцевого користувача. Той, хто крутиться в «ящику», з одного боку, для всіх, а з іншого – для нікого. І повірте: 80% із цих ТБ-артистів не мають ні такої популярності, ні такої кількості концертів, як успішні андерграундні артисти. На кшталт того самого «Ляпіса Трубецького», Zdob și Zdub, Nazareth чи Нагано.

молодих музикантів, які погодяться грати, аби тільки дали майданчик для цього. Так, одразу ви не отримаєте «Сігет» (Sziget – популярний угорський фестиваль, один із найбільших у світі. – Ред.), працюйте краще.

Усім потрібні гроші. Тому так багато артистів і їздять у передвборчі тури. Участь у такому турі – це вихід на нові сфери впливу, можливість говорити вже не з секретарем чи звичайним менеджером, а особисто з хазіяном медіа-холдингу, який вам потрібен. Сьогодні артист їде в політичний тур, а завтра видасть альбом, що увійде в історію. Уявіть ситуацію: три роки були концерти, а далі раптом протягом року їх немає. І всі мають дітей. А тут до тебе приходять і кажуть: зіграйте нам 30 концертів за хороші гроші. Ось кожен і робить свій вибір. Усі закиди про продажність музикантів – це не більше ніж задрість до грошей та чужого успіху. Хто ви такі, щоб їх судити і рахувати їхні гроші? Не подобається політик, за якого вони їздять, – не голосуйте за нього, у нас як-не-як демократія.

Я нічого не розумію в політиці, тому ставлюся до неї абсолютно пасивно. Взагалі музикант не має жодного права висловлювати відкриті політичні погляди. Адже, якщо ти маєш відкриті погляди, ти вже не музикант, а політичний чи громадський діяч. Хоча знайдеться чимало колег, які зі мною не погодяться. На мою думку, якщо ти чітко віддаєш перевагу одній стороні, завжди знайдеться інша, яку ти не прийняв і яка потім не прийме тебе.

За ідеологічними поглядами я центрист з ухилом вправо. А ще український націоналіст. Проте буду ним лише доти, допоки на обрії не вималюються хоча б обриси української нації. Тільки-но вона з'явиться, я перестану ним бути, адже постане питання: навіщо? Я не вважаю українців чимось кращими за інших, мені просто хочеться, щоб у моїй країні було своє. Ось цей потяг до збереження свого є важливим для мене. ■

Реальність – це не тільки те, що показують по телевізору. В Україні багато людей, яких не показують по ТБ, але від того вони не стають менш значущими. У нас думають: якщо немає на екрані, отже, ти ніхто. А в мене є знайомий художник, який робив декорації для знаменитого фільму «Адвокат диявола» з Аль Пачіно. І він не бігає по світських тусовках та каналах, його не знають в обличчя. Але від того в нього не меншає замовлень й авторитету в професійних колах.

Коли мені пропонують зіграти «за ідею», я взагалі не розумію, про що йдеться. Коли чую щось на кшталт: «Ми молодий фестиваль, хочемо розвиватися, допоможіть нам», одразу хочеться блювати. Якщо ви хочете підняти культуру, йдіть у відповідне міністерство на найнижчу посаду – і вперед із піснею, розвивайте. Але чому це має бути моїм коштом? Якщо ви хочете робити некомерційний фестиваль, ви ідіот. Досвід усього світу показав, що фестивалі – це дуже прибуткова і вигідна річ. А якщо люди такі «хитрожої», що хочуть, використовуючи мій бренд, отримати прибуток і при цьому говорять про якусь ідею, вибачте, в такі ігри я не граю. Є ж безліч

«ЯКЩО ВИ ХОЧЕТЕ РОБИТИ НЕКОМЕРЦІЙНИЙ ФЕСТИВАЛЬ, ВИ ІДИОТ. ДОСВІД УСЬОГО СВІТУ ПОКАЗАВ, ЩО ФЕСТИВАЛІ – ЦЕ ДУЖЕ ПРИБУТКОВА І ВИГІДНА РІЧ»

доки хтось один не почав давати інтерв'ю частіше за інших.

Інтернет набагато ефективніший за телебачення. У сьогоднішніх команд є могутній засіб, якого не було свого часу в

Коли машини

Автор:
Ростислав Семків,
 доцент кафедри
 літератури та іноземних
 мов НАУКМА

Примари похмурої антиутопії посткатастрофічного суспільства: коротко про літературу кіберпанку

За останній місяць слово «вірус» стало циркулювати на вулицях, у транспорті, в медіа з неймовірною інтенсивністю; не те щоб ми раніше його не знали – воно нас ще не лякало, оскільки не було компонентом нашої реальності. Траплялося, ми й раніше згадували про віруси – щойно сідали до комп'ютера, але й тут не відчували страху, адже на сторожі здоров'я наших машин має стояти інстальований дбайливою рукою сисадміна антивірус.

КАСАНДРИ ПРОГРЕСУ

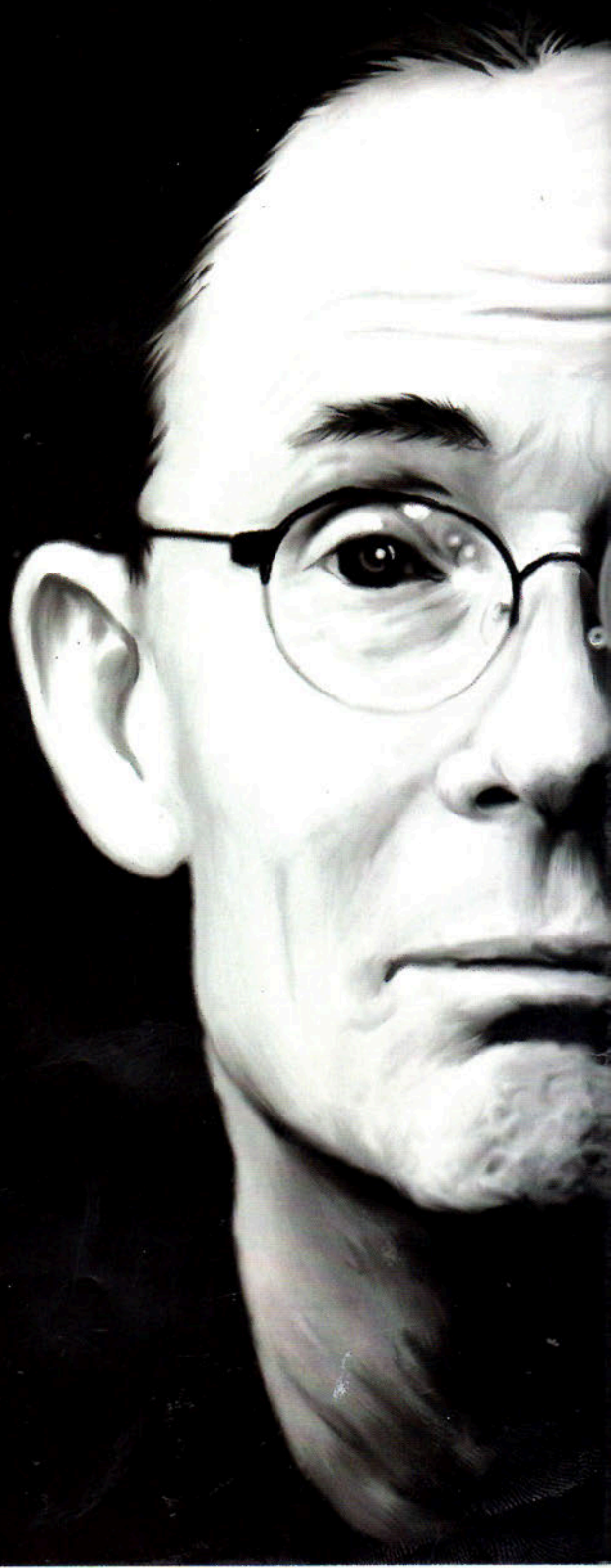
Є в світовій літературі похмурий жанр (його все ще зараховують до фантастики), автори якого певні, що рано чи пізно антивірус знайти не вдасться: ядерні ракети, препарати, створені внаслідок біологічних експериментів, потужні комп'ютери – все це вийде з-під контролю людини, й вона втратить своє майбутнє. Це жанр технічно сильних суспільств, котрі бояться техногенних катастроф. У нас його немає.

Творці літератури кіберпанку, а найбільш відомими є Вільям Гібсон, Брюс Стерлінг, Ніл Стівенсон та Пет Кадиган, – це невдячні касандри прогресу, схильні в кожному новому науковому винаході, в кожній новітній версії комп'ютера вбачати як не троянського коня, то скриньку Пандори. Панк як музика, а далі як субкультура, був бунтом проти моральних норм, влади, традиції, врешті – проти всього занадто людського; й кіберпанк логічно виростає з такого протесту. 1948 року вчений-математик Норберт Вінер видає книгу «Кібернетика: контроль та комунікація серед тварин та машин»; у той час усі знову (після завершення Другої світової) вірять у силу людського розуму, прогрес і можливості нових технологій; у США рік за роком відбуваються кібернетичні конференції, в СРСР 1954-го вводять у

дію першу атомну електростанцію, з'являються перші комп'ютери – тож риторика 50-х пронизана світлим і радісним передчуттям нової утопії.

Та паралельно наростає тривога. Одне з американських досліджень кіберпанківської літератури розпочинається зі згадки автора про реакцію в американському суспільстві на запуск першого радянського супутника (1957 рік): тоді ми зрозуміли, що їхні ядерні заряди можуть дістати нас із космосу; Карибська криза 1962 року (коли у відповідь на американські ракети в Туреччині з'явилися радянські на Кубі) зробила перспективу глобальної ядерної війни більш ніж відчутною; цей привид, як ми знаємо, не зник дотепер. Тоді ж, у шістдесятих, фантастика починає змінювати свій тон із бравурно-оптимістичного на тривожно-песимістичний. Кіберпанк у цьому сенсі є посткатастрофічним: у цих романах немає питання, чи буде катастрофа – вона вже сталася або якраз триває, й людина, людство загалом, нічого не може вдіяти – просто мусить із цим жити, з примарною надією вижити.

Кібернетика є наукою про контроль та обмін інформацією в конструйованих системах, тому кіберпанк самою своєю назвою означає специфіку власного страху та протесту: це література, що описує майбутнє, в якому людина вже не має значення; людина розумна поступається місцем людині технологічній, андроїду, кіборгу, роботі, комп'ютерній програмі. З погляду штучного інтелекту, котрий набуває свідомості (а це звичний, можливо, навіть центральний кіберпанківський сюжет), homo sapiens – нерозвинуті пітекантропи в історії його еволюції; словом, кіберпанк – це література, в якій машина контролює, експлуатує і врешті усуває людину.

скажуть «Досить»

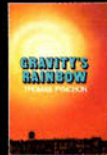
КІБОРГИ І ПАРАНОЯ

Звісно, так дає про себе знати вельми архаїчний страх – страх перед стихією, котру неможливо опанувати. Проте боятися урагану, вулканічного виверження чи навіть ядерного вибуху – це боятися зовнішньої загрози, від якої, хоча б теоретично, можна заховатися; кіберпанк від початку свого існування протиставляє людині невидимого, насправду внутрішнього ворога: радіацію, вірус, зрештою кіборга – напівлюдину й водночас напівмашину, компоненти яких поєднані в цьому організмі в різній пропорції. Робота можна вимкнути, натомість кіборга вийде хіба... вбити: він і людина, а тому поява цього образу на сторінках книг тягне за собою весь комплекс наших гуманістичних переживань, але він і машина, а тому його можна контролювати – питання, кому належатиме контроль.

Головна інтрига роману Філіпа Діка «Чи мріють андроїди про електроовець», відомого за екранізацією «Той, хто біжить лезом» (Blade Runner), полягає якраз у складності вирішення кібернетичних організмів з-поміж людей. Смертельно небезпечною машиною може виявитися сусід, котрий зараз приязно тобі усміхається. Звідки чекати удару? З іншого боку, знаючи, що кіборг – це мікс, аплікація машинного та людського, чи гуманно буде полювати на нього і позбавляти його життя? Діка вважають одним із предтеч літератури кіберпанку; герой згаданого роману Рей Декард – мислитель за людиноподібними кіборгами-андроїдами; він у самому епіцентрі тих дивних нових для людини проблем: чи можуть андроїди переживати, любити, розуміти й творити мистецтво? А чим тоді люди суттєво відрізняються від цих організмів? І, найстрашніше, чи не андроїдом він сам? Адже в суспільстві майбутнього межу між

УІЛЬЯМ ГІБСОН.
На думку багатьох – батько кіберпанку

НАЙВІДОМІШІ КНИГИ В ЖАНРІ КІБЕРПАНК

Томас Пінчон
«Райдуга гравітації», 1973

Вільям Гібсон
Трилогія
«Кіберпростір»:
«Нейромант»,
1984
«Граф Нуль», 1986
«Мона Ліза овердрайв», 1988

Брюс Стерлінг
«Схизматриця»,
1985

Руді Рюкер
«Програма», 1982

машинним та людським відстежити годі.

Кібернетичний організм залишається небезпечною мрією, та наукова фантастика, підрозділом якої вважають кіберпанк, може продемонструвати великий каталог уже здійснених мрій. А що як завтра ми побачимо їх на вулицях?.. З цього погляду, література кіберпанку є своєрідним соціальним прогнозуванням: що далі?

З іншого боку, доповнений технологією організм – це споконвічна людська мрія про досконалість та безсмертя. Морфей із найбільш знаного кіберпанківського фільму «Матриця» каже: деякі закони цього світу можна обійти, деякі – зламати. Технологія робить людей сильнішими: агенти з того ж фільму ні секунди не сумніваються, що Триніті знищить загін дебелих і наголошено маскулітних поліцейських, адже вона не просто дівчина-кіборг, організм, наділений технологічно генерованими надможливостями. Весь кіберпанк постає такою сагою про нові можливості, котрі здатні покласти край людській цивілізації.

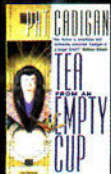
ПРИРОДА КОНТРОЛЮ

Кіберпанк є постмодерною антиутопією. Антиутопією, бо не лише земну реальність майбутнього, а й вигаданий Вільямом Гібсоном і тепер уже втілений (мрії збуваються!) у світовій мережі кіберпростір контролювано; й постмодерною, бо ми вже не тішимо себе сподіваннями, що контролює його людина. Вся перша трилогія Гібсона (романи «Нейромант», «Граф Нуль», «Мона Ліза овердрайв») – мозаїчна історія про те, як штучні інтелекти рухаються до всесвітньої влади, а люди намагаються їм перешкодити, та нічого не спроможні зробити. Хоч уже в класичних антиутопіях («Новий радісний

НАЙВІДОМІШІ
КНИГИ В ЖАНРІ
КІБЕРПАНК

Ніл Стівенсон
«Лавина», 1992

Пет Кадіган
«Чай з порожньої
чашки», 1998

Майкл Свенвік
«Вакуумні квіти»,
1987

Джон Ширлі
«Трансманіакон»,
1979

світ» Олдоса Гакслі, «1984» Джорджа Орвелла, «451° за Фаренгейтом» Рея Бредбері й багатьох інших) з'являється визначальна і для романів кіберпанку риса: влада, контроль та анонімність. Вінстон Сміт, центральний персонаж «1984» Орвелла ніколи не бачив Старшого Брата, котрий невідступно стежить за ним; у романах Гібсона зроблено наступний крок: бачити нікого, бо земну та віртуальну реальності контролюють програми – безтілесний, проте наділений свідомістю, цифровий код.

Загальна схема кіберпанківського роману така: є машинна система контролю, котрій на її території, у змодельованому комп'ютером кіберпросторі намагається кинути виклик відчайдух-хакер, романтичний, позичений у жанрі вестерну «ковбой клавіатури». Як і у вестернах, фінал його пригоди сумний: він гине або (ще одна данина романтичним сюжетам) змушений залишити технологічний світ і переховуватися там, куди цивілізація ще не дійшла. Натомість, як каже Блеквелл – персонаж іншої трилогії Гібсона: коли ви знайдете таке місце, де немає телефонів та телебачення, покличете мене туди. Подібно до Рея Декарда в згаданому романі Філіпа Діка, хакери Гібсона – Кейс, Боббі, Лейні, знаючи, з якою невидимою та могутньою силою їм доведеться зіткнутися, постійно перебувають у непевності, очікуванні удару звідусюди, в елементарному страху. Можливо, страх – це найперше, що в романах кіберпанку позначає людину. Адже машини не бояться.

Звісно, залишається ще любов. Усі кіберпанківські твори є, власне, романами, бо обов'язково розповідають любовні історії. Інколи, як у «Матриці», спалахує навіть віра, що любов таки врятує. Втім, варто перечитати початок «Графа Нуль», аби переконатися, наскільки досконалою може бути симуляція цього визначального для людини почуття.

Кохання на сторінках кіберпанківських книг підкреслено романтичне: воно триває мить і наперед позначене смутком прощання. В романі Гібсона «Ідору» розділ «Щасливий», у якому любовна пригода Лейні набуває завершення, найкоротший – лише 10 рядків. Та й гендерні характеристики в цих історіях від початку змінені: традиційні маскулітні чоловіки майже не мають шансів вижити: їх сила – ніщо порівняно зі сталевими м'язами машин, а заганні в підпільні комп'ютерні нори хакери можуть виявити власну силу хіба в мережі. На противагу масмо низку образів вольових та бивьох міцних завдяки технології жінок, найяскравішою з-поміж яких є Гібсонова Моллі (з неї майже повністю позичено матеріал для створення матричної Триніті). Між тим, штучним інтелектам байдуже, в яких образах себе являти. Показовий у цьому сенсі останній епізод третього фільму «Матриця»: деє далеко у віртуальному просторі, змодельованому під схід сонця над водами океану, зустрічаються старші чоловік та жінка, а ще маленька дівчинка. Це штучні інтелекти різного ступеня розвитку. Вони спокійно, з дрібкою легкого смутку говорять про загиблого людського героя – Нео, весь епічний подвиг якого врешті-решт мав наслідком, ні, не перемогу – лише перемир'я між жменькою зосталих людей та машинами. А перемир'я, як ми знаємо, може бути тимчасовим.

**ЧОРНА ДІРА
ДОВКОЛА ЧОРНОБИЛЯ**

У нас не пишуть кіберпанківських романів. Українською навіть не перекладено жодного іноземного. Цікава тенденція: виглядає, що ми просто ніколи не задумувалися над такими речами. Ми не чекаємо катастроф і не намагаємося прогнозувати

майбутнє. Вірус заскакує нас зненацька. Й доки ми упиваємося питомим бурлеском рідної культури, наш простір моделюють інші. В кіберпанківських романах, більшість яких написано від 80-х років минулого сторіччя, Україна не лише фігурує, а й позначена цілком упізнаваною метафорою. Безживна пустка довкола чорнобильського саркофага, чорна діра світової інформаційної мережі, затаврована слідом гігантської ядерної катастрофи. Так, хочеться бачити в такому погляді страх західного обивателя перед роздутими в ЗМІ наслідками 1986 року, а не похмуро пророчество. Сподіваймося, що втікач «запустілих залізобетонних пейзажів далекого Києва» Віталій Чорнобиль, персонаж роману Ніла Стівенсона «Лавина» – образ випадковий, екзотичний. Врешті, в кіберпанківських романах навряд чи яка країна може похвалитися безпекою і добробутом, та й національних держав у нашому сучасному розумінні там уже давно немає.

Але варто замислитися над іншим – над бідністю уяви, котра не моделює нашого завтра й не реконструює, що було вчора. Фактична відсутність у сучасній українській літературі резонансних прогностичних та історичних романів – суттєва вада всього культурного процесу. Так, знаєте, й далі пишемо про курйозні пригоди опереткових козаків-невмирак на кшталт Андруховичевого Отто фон Ф. чи переживаємо перші оргазми проблемних підлітків Дереша або Карпи.

Біда, звісно, в бракові традиції жанру. В нас не було якісних антиутопій, то звідки взятися в такій пустці транквільному до страждань індивіда кіберпанку? (Винниченкову «Сонячну машину» не враховуємо: це радше казка, фентезі, ніж вірогідна прогностична модель). Хоча можемо себе заспокоїти – знані антиутопії, як і сьогочасну літературу кіберпанку творили автори, приналежні до нації, котрі звикли вважати себе «великими», котрі вірять, що здатні керувати світом і тому спонукають себе мислити глобально. Немає польського або чеського кіберпанку – натомість російський існує ще з середини 1990-х. ■

Американська мрія Кафки

Автентичний текст дебютного роману письменника у перекладі Юрка Прохаська

Автор:
Ігор Самохін

«Зниклий безвісти» (більш відомий під назвою «Америка») – найперший із написаних Кафкою романів – лишився незакінченим, як і обидва інші. Цей твір завжди заводив літературних критиків у глухий кут: надто приземлений порівняно з «Процесом» і «Замком», без жодного натяку на фантастику, притчевість чи містичну завуальованість, що згодом стали візитівкою автора. І все ж це виразно кафківський твір із притаманною йому атмосферою самотності, безвиході та бюрократичного свавілля.

Поневіряння юного Карла Росмана чимось нагадують знайомі зі школи пригоди Олівера Твіста, але песимістично обернуті навпаки: багатий дядечко з'являється на самому початку і невдовзі кидає хлопця напризволяще. Тож наївний головний герой вимушений самотужки пізнавати болючі несправедливості життя. Реалістичні сценки побутових злигоднів розігруються на тлі гротескної, стереотипної Америки (Кафка там, певна річ, ніколи не був): велетенські мастки і готелі, вщерть переповнені автомобілями дороги та безліч багатіїв, котрі розпоряджаються незліченною армією прислуги. На початку ХХ сторіччя це була безсумнівна земля обітована для кожного, хто відчував себе зайвим на рідному континенті й сподівався на легкий заробіток. Персонажі «Зниклого безвісти» подеколи також сподівалися на це, вірили у свою щас-

ливу зірку, а натомість стикалися з нищістю та невдячністю.

Традиційно для Кафки джерелом несправедливості постає хижка, нелюдська бюрократична система. Усе це впізнавано для кожного ознайомленого із творчістю письменника: задумана атмосфера чиновницьких кабінетів, абсурдні рішення, агресивне свавілля керівників навіть на найнікчемніших посадах. З ірраціональними діями можливо-владців контрасте злагоджена і позбавлена будь-яких емоцій механічна праця робітників у гігантських будівлях-мурашниках на кшталт готелю «Окциденталь», куди потрапляє головний герой. Саме «Зниклий безвісти» був одним із перших нарисів кафкіанського світу, такої собі похмурої бюрократичної антиутопії. Подією, що поштовхом до такого безрадісного світогляду для автора слугувала робота на дрібній посаді у страховій конторі. Однак цей повсякденний досвід він спромігся піднести до всеохопної алегорії відчуження людини в сучасному суспільстві, що й донині вражає всіх читачів Кафки й забезпечує йому статус одного з чільних класиків модерністської літератури.

Роману «Зниклий безвісти» тривалий час не щастило бути виданим у первісному вигляді. 1927 року його опублікував Макс Брод, друг і спадкоємець рукописів Кафки. Однак через надмірну турботу він самовільно визначив розташування окремих фрагментів і дещо змінив текст, назвавши його «Америка». Під цією назвою і в Бродовій редакції твір зазвичай і видавали.

Однак Юрко Прохасько для першого українського перекладу роману взяв за взірць

пізніше, так зване критичне, видання, скомпоноване на підставі вивчення щоденникових записів автора і його ж здогадок про ймовірну назву «Зниклий безвісти». І німецькі видавці, й українські зберегли також низку похибок Кафки, що свідчать про необробленість твору і, вочевидь, незадовільне знання американських реалій («Оклагама» замість Оклахоми, «міст, що з'єднує Нью-Йорк із Бостоном» тощо). Такий підхід – це не лише буквоїдська відданість автентичним чернеткам, а й спосіб повніше передати ефект недовершеності роману, такої очевидної для Кафки. Він, як відомо, заповідав знищити твір разом із рештою манускриптів.

На щастя, «Зниклий безвісти» нікуди не зник, та ще й дійшов, врешті-решт, до українського читача. Слід подякувати Юркові Прохаськові: його переклад надзвичайно приємно читати. Мова плавна, позбавлена штучності й неокочирності – Кафка почувалася в українській мовній стихії ніби вдома. Не кожному українському письменникові вдається писати так невимушено. Позитивному враженню сприяють також багата й дбайливо дібрана лексика та відсутність редакторських огривів.

Утім, коли йдеться про Кафку, навіть якісний переклад не може, та й не мусить, викликати радість від читання. У «Зниклому безвісти» практично відсутній будь-який оптимізм, але немає й трагічної патетики стосовно вселенської несправедливості. Автор нічого не дивує, він вперто і незворушно веде свого головного героя від поганого до ще гіршого. Що чекає на чесного Карла Росмана наприкінці його шляху? Кафка так і не зважився дописати роман до кінця. Однак навряд чи хоч хтось відчує себе ошуканим, прочитавши цю цікаву й водночас непросту книжку. ■

Франц Кафка.
«Зниклий безвісти»,
2009

Обрані врятовуються

Апокаліптичний
блокбастер від майстра
маніпуляції суспільними
настроями

Режисер Роналд Еммеріх вже не раз лякав глядачів зображенням глобальних катаклізмів. У стрічці «День незалежності» він запропонував на наш розсуд катастрофічний сценарій за участю злісних прибульців. У «Післязавтра» намагався вразити екологічну свідомість землян демонстрацією жахливих наслідків «парникового ефекту». Проте щоразу завдяки героїзму американського президента та спонтанному вияву людської солідарності більшу частину населення земної кулі в його фільмах вдавалося врятувати. Згодом, заробивши на людських страхах і надіях чимало грошей, Еммеріх заявив, що з нього досить – більше жодних катастроф. І ось він цю обіцянку порушив. Звісно, з вагомим на те причин – не зміг, вочевидь, устояти перед безпрецедентним касовим потенціалом масової паніки довкола апокаліпсису в 2012 році, ніби-то напрогнозованого календарем майя.

До того ж комерційна перспективність теми забезпечила режисерові значно більший рівень

У кінотеатрах
України з
12 листопада

«творчої свободи». Зокрема, дала йому змогу обійтися без тестових показів та відповідно необхідності вирізати на вимогу пробної аудиторії з фільму все, крім спецефектів. Тож апокаліпсис версії-2012 триває довше за всі попередні стрічки-катастрофи Еммеріха, стосується більшої кількості небайдужих глядачів дійових осіб і, за словами автора, порушує більше філософських питань на кшталт: «Чи варто рятувати людей як расу, а якщо варто, то яких її представників?»

І слід зазначити, цього разу прогнози Еммеріха щодо відповідей, які людство може дати на такі запитання у «судний день», не надто оптимістичні.

Анонси

20–25 листопада

«Нове британське кіно»

Кінотеатр «Україна»
(Київ, вул. Городецького, 5)

Фестиваль традиційно представить найкращі прем'єри з Туманного Альбіону від визнаних метрів та молодих режисерів. Зокрема, глядачі побачать новий фільм класика гостросоціального кіно Кена Лоуча «У пошуках Еріка», де одну з головних ролей зіграв відомий экс-футболіст Ерік Кантона. Також у програмі:

«Лондон, Англія» Рашида Бушареба – тонка психологічна драма про пошуки близьких після трагічних вибухів автобусів у англійській столиці та історична мелодрама «Молода Вікторія» Жана-Марка Валлі.

№4712009

21 листопада, 19.00

Sentimony: Alt Spase!

Київський планетарій
(Київ, вул. Велика
Васильківська, 57/3)

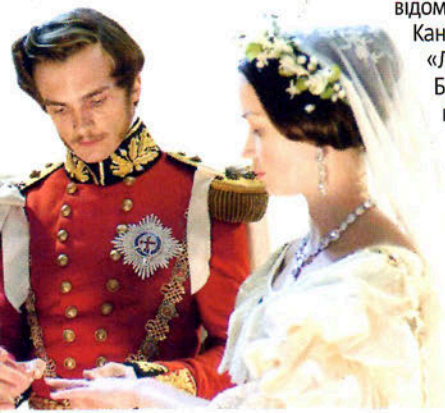
«Космічний» концерт електронної музики – це п'ятигодинне дійство одразу на двох сценах за участю артистів із різних країн, відеоінсталяції та акустичні експерименти. Під зоряним склепінням виступатимуть: московський електронний проект Spectrum Vision і київські музиканти Irukanji та Neirula, що поєднують свої нестандартні ідеї зі свіжим звучанням стилів ambient і psychedelic chill-out. Гості концерту – інді-виконавець із Південної Африки Floating Grooves та ізраїльський електронник Capsula – презентуватимуть нові платівки.

21 листопада – 3 грудня

«Рай»

Галерея «Боттега»
(Київ, вул. Михайлівська, 226)

Майстер пейзажів і натюрмортів Володимир Будніков відмовляється від реалістичного копіювання предметів, створюючи у своїх роботах плинну матерію, ілюзію постійного руху, що змінюється залежно від уяви глядача. За визначеннями мистецтвознавців, Будніков є засновником неobarокового напрямку в нефігуративному живописі, однак художник не стоїть на одному місці, постійно вдаючись до творчих трансформацій. Останні метаморфози митця продемонструє нова персональна виставка, присвячена темі раю.

CD

Анатомія кохання

Рammstein не позаздриш: із кожною новою платівкою музикантам доводиться стрибати вище голови, адже їхні беззаперечні хіти й досі не втрачають актуальності. Утім, новий альбом гурту *Liebe ist für alle da* обіцяє не пасти задніх і подарувати світу пару-трійку безсмертних треків. Поміж претендентів на цю почесну роль – скандальний трек *Ich tu dir weh*, ліричні *Frühling in Paris* та *Roter Sand* і створені у типово рамштайнівському стилі «новий німецький хард» композиції *Wiener Blut* і *Mehr*.

Особливої уваги заслуговує згадана «Весна в Парижі», адже такі світлі пісні гурту про кохання можна перелічити на пальцях, а за своєю мелодійністю вона нагадує Seemann – один із перших шедеврів німецьких рокерів. Оповідаючи про своє паризьке захоплення, Тільд Ліндеманн не боїться банальностей і навіть переспіває французькою рядки з пісні Rein de Rein Едіт Піаф.

Окрім музичних досягнень, Rammstein відомі гучними провокаціями. Цього разу вони перевершили себе: відеокліп на пісню *Pussy* не транслюється телеканалами у повній версії, оскільки містить відверті порносцени. Також німецька влада заборонила публічне виконання композиції *Ich tu dir weh* через садомазохістський текст і відкритий продаж платівки (цьому «посприяла» не менш брутальна обкладинка). Однак табу лише підігріли інтерес публіки: новий альбом посідає перші позиції у більшості європейських чартів.

Rammstein, *Liebe ist für alle da*, Vagrant rec., 2009

Поміж персонажів його фільму легальний пропуск до «прекрасного нового світу» вдається отримати тільки представникам урядів кількох країн, невеликій групі науковців прикладних галузей і тим, хто готовий заплатити за нього один мільярд євро. Простим же смертним у випадку, якщо майя таки справді мали рацію, схоже, залишається тільки дякувати Голлівуду за можливість пережити кінець світу принаймні віртуально, в залі кінотеатру. Та ще й побачити його з найвигіднішої перспективи.

Олександра Киричук

Олена Синицька

21 листопада, 20.00 — 23–25 листопада — 26 листопада, 19:00

«Майстер-клас» «Тартак»

Арт-клуб «44»

(Київ, вул. Хрещатик, 44Б)

У межах арт-проєкту, що запрошує провідних «непопових» виконавців, «Тартак» влаштує майстер-клас для своїх прихильників. Програма концерту максимально неформальна, адже музиканти, на відміну від інших виконавців, які вже взяли участь у проєкті, відмовилися від виступів зі спеціально запрошеними зірками. Їх замінять фани гурту, які виконують кілька пісень із улюбленими артистами. Зазвичай Сашко Положинський співає, доки цього вимагає публіка, тож виступ «Тартака» може стати найтривалішим в історії «Майстер-класу».

Wiz-Art'2009

Кінотеатр «Жовтень»

(Київ, вул. Костянтинівська, 26)

Міжнародний фестиваль візуального мистецтва Wiz-Art, який проходить щороку у Львові, презентує програму своїх ексклюзивних стрічок у турі Україною. В межах дійства будуть представлені 38 нових робіт найцікавіших режисерів та відеохудожників Чехії, Німеччини, Іспанії, Франції, США, Великої Британії та Австралії. Добірку сформували відеоарт, експериментальні, ігрові та анімаційні жанри. Фільми є новаторськими як із погляду техніки й візуального втілення, так і за тематичним наповненням.

«Азбука артиста»

Театр оперети

(Київ, вул. Червоноармійська, 53/3)

Театр «Сатирикон» уперше привозить до Києва свою шоу-виставу, де етюди й спостереження, сценки та музичні номери молодих акторів об'єднуються у своєрідний клас-концерт про те, як стати артистом. Спрямує хід дійства художній керівник театру Константін Райкін, постійно перебуваючи на сцені з коментарями, спогадами, поезією. За його словами,

«Азбука артиста» створена з матеріалів навчального процесу: «Ми відредагували їх і зробили виставу, яка протягом двох годин тримає залу у напруженій увазі».

Створений вулканом

Автор:
Андрій
Котлярчук

фото
автора

Найстрашніше з відомих людству виверження вулкана, що сталося понад три тисячі років тому, створило сучасний вигляд острова Санторин і породило міф про Атлантиду

Коли мені запропонували з'їздити на Санторин і сказали, що цей острів – один із країв затопленого кратера вулкана, я вагався не більше двох секунд.

ЧОРНІ СКЕЛІ

Зранку Егейське море штормило. Різкі пориви вітру змушували відвертати обличчя. Навіть морська вода, здавалося, тремтіла злякано. Однак бували мандрівники й місцеві греки мене заспокоїли: над островом Санторином погода завжди гарна.

Судно, на якому мені належало зробити коротку подорож до острова, викликало дитячий захват. Це був гігантський катамаран яскраво-червоного кольору. У профіль він нагадував кросівок: такий же блискучий, лакований і гарний. Трохи нахилений уперед, катамаран, розрахований на 300 пасажирів, був готовий будь-якої миті зірватися з місця. Тут усе, як у літаку: стрункі ряди крісел, над головою – секції для багажу. Кому пощастило, той опинився біля ілюмінатора.

Тож катамаран плавно набрав швидкість. Здавалося, ще трохи, й він злетить! Ми вийшли у відкрите море. Гігантські хвилі заливали ілюмінатори.

Усі, хто вже відвідував грецькі острови (Крит, Кіпр тощо), на Санторині попервах почуватимуться ніяково. Бо інші острови об'єднує почуття гармонії, стародавньої краси. На Санторині ж цього немає. Грізний, зі зламаними краями, острів підноситься до неба з морської безодні. Його чорні стрімчасті скелі вселяють страх. Вони навіюють тривожний настрій середньовічного готичного роману. Немовби ви підібралися до чудернацького сплячого чудовиська, яке невідомо коли прокинеться.

Якщо розглядати Санторин з борту круїзного лайнера, неважно зауважити, що скелі переважно чорного кольору. Через це його якийсь час навіть називали Островом Диявола. На ньому взагалі немає схилів! Самі лише скелі та уступи, які гігантськими терасами оперізують весь острів.

Демонічно чорні скелі по краях наче обсіпані цукровою пудрою. І лише придивившись, можна здогадатися, що це – безліч маленьких вілл. Як мені і обіцяли, на острові не було на-

віть натяку на негоду. Чомусь над ним завжди світить сонце.

Наш автобус повільно повз утору. Острів Санторин із височини схожий на дракона, що півколом розлігся у воді. Його площа близько 70 км², ширина коливається від 2 до 6 км. Ґрунт тут усюди вулканічний, виходи червоної й чорної лави видно неозброєним оком. Санторин відомий своїми знаменитими пляжами з чорного вулканічного піску.

СМУГАСТІ ОГІРКИ

На острові м'який середземноморський клімат. Літо не спекотне, а взимку температура тримається близько 10 градусів тепла. Прогріте протягом літа море просто не дає їй упасти нижче.

Своєї води на острові практично немає, й її ретельно збирають під час зимових дощів. На Санторині діє опріснювальний завод, але його збудували тут радше про всяк випадок, тому що набагато дешевше возити питну воду з материка. Втім, самим санторинцям місцевих водних ресурсів цілком достатньо. Адже тут лише 11,5 тис. жителів. Зате охочих відвідати незвичайний острів близько 500 тис. на рік. Добробут санторинців тримається на туризмі. Завдяки цікавим іноземцям життя на острові процвітає. Корисних копалин, окрім пемзи, тут немає, рибальства – через великі глибини – теж, деревини для дров – і тієї катма.

Ще чим можуть похвалитися санторинці, так це місцевими винами й томатами. Вина, зроблені на острові, мають характерний присмак, який цінують гурмани. Томати ж – надзвичайно дрібні, але солодкі. Найбільший помідор розміром із волосський горіх! Свої дивні властивості томати одержують завдяки вулканічному ґрунту, на якому ростуть.

На острові є й інші цікаві ендемічні культури. Наприклад, білі баклажани, такі ж білі кавуни, товсті смугасті огірки... Словом, незважаючи на приналежність до Європи, на Санторині – безліч цікавих виключно місцевих продуктів. Тож любителям якісної й незвичної кухні є сенс сюди зазирнути на кілька днів.

ІКОНИ, ФРЕСКИ, РЕПРОДУКЦІЇ

Щодо сувенірів, особливо надихає відсутність дешевих китайських

виробів. У фаворі серед туристів якісні репродукції давніх фресок. «Жінка збирає виноград», «Хлопчаки боксують», «Оголений рибацький ботинок» є обов'язковим атрибутом кожного пристойного торговельного закладу.

Древня кров фінікійських піратів, що швидше за все тече в жилах санторинців, нагадує про себе: тема моря в сувенірах священна. Писані кораблики з дерева й металу немов створені для дорослих чоловіків, які не

ОСТРІВ САНТОРИН ІЗ ВИСОЧИНИ СХОЖИЙ НА ДРАКОНА, ЩО ПІВКОЛОМ РОЗЛІГСА У ВОДІ

нагналися в дитинстві. Кераміки, через брак на острові глини, не знайдете. Зате багато різнобарвної пемзи у вигляді всіляких фігурок – це, мабуть, найавтентичніший сувенір.

І, звісно ж, ікони. Іконопис на дошках і зародився десь у цьому регіоні, тож православні туристи вважають за честь купити тут образ. Ціни, втім, »

ВАРТО ПОБАЧИТИ

Чорні пляжі – виходи вулканічної лави, подрібненої морем на пісок, видно неозброєним оком. Відпочивати на них нешкідливо, хоча й дещо незвично, а декому навіть лячно.

Церква Агіос-Мінас – білосніжний символ острова. В ній можна відстояти православну службу, послухати Святе Письмо давньогрецькою мовою, якою воно й було написане.

Скафти – помешкання санторинців, видовбані в скелях. Багато сучасних готелів і готелів острова теж розташовані в скафтах.

Руїни античного міста на півночі острова. Археологи розкопали тут давньогрецький театр.

СЛУГА ПОСЕЙДОНА.
Цим катамараном возять туристів на архіпелаг з континентальної Греції

ЄВРОКРАВЧУЧКА.
Зручний возик на колесах, виявляється, використовують і на грецьких островах

немалі: €200–250 за ікону ручної роботи. Видрукувані поліграфічним способом і наклеєні на дерево дешевші – до €45.

Я придбав дві невеликі іконки й захотів освятити їх у церкві. Мені здавалося, якщо вони куплені в сувенірній крамниці, то, мабуть, «трохи неправильні». Однак виявилось, що ікони, куплені в місцевих крамницях, святити не треба, тому що вони всі створені з благословення грецького патріарха.

ПОШТОВХИ ПРОГРЕСУ

Острів Санторін утворився з розпеченої лави. Його відроги здіймаються на висоту 550 м, глибини навкруг – до 400 м. Тому вода навіть біля самого берега має насичений темно-синій колір. У стародавні часи мандрівники характеризували тутешнє море як «бездонне».

Є безліч суперечливих теорій і припущень про геологічну історію острова. Але в головному вони збігаються: приблизно 3 тис. років тому виверження вулкана відправило на дно більшу частину острова. Під час виверження по-

АРТ-КРАМНИЦЯ.
Пейзажі на старих дошках особливо цінуються, бо деревина тут – рідкість

МАНДРІВНИКОВІ НА ЗАМІТКУ

Значно заощадити на зв'язку в роумінгу можна, скориставшись послугою «TravelSiM Україна». Вона працює в 170 країнах світу і в 63 із них передбачає безплатні вхідні дзвінки. У 107 країнах вихідні дзвінки коштують у межах \$0,39–1,00/хв. Вартість вихідних дзвінків із Греції – \$0,65/хв.

Ціни на TravelSiM доступні: мінімальний стартпакет «Проба» з \$5 на балансі коштує \$14. А, наприклад, вартість пакета «Еліт» зі

\$100 на рахунок становить \$109. Його безплатно доставлять замовникові у будь-яку точку України, а також запропонують обрати зручний номер.

Послуга TravelSiM має й інші переваги: відсутність абонплати і плати за з'єднання, єдиний цілодобовий тариф для будь-якої країни, GPRS-інтернет, безплатна деталізація дзвінків online тощо.

під товстим шаром завис у повітрі, й над усім архіпелагом настала непроглядна ніч. Ця подія слабким відгомном залишилася в багатьох міфах середземноморських народів. Деякі дослідники навіть стверджують, що виверження дало поштовх і до створення міфу про Атлантиду.

Археологи ж науково довели, що вже 3000 років до н. е. тут існувала розвинена цивілізація. Відомо, що в ті далекі часи місцеві жителі називали свій острів Стронгила, тобто «кругла земля». Люди тут уміли будувати з тесаного каменю двоповерхові будинки, вирощувати пшеницю й робити оливкову олію. До того ж вони займалися вівчарством, рибальством та, ймовірно, піратством. Острів процвітав, аж поки в 1450-х роках до н. е. (за іншими даними – у 1620-х до н. е.) відбулося жахливе виверження. Сліди санторинського попелу знайдено на острові Крит, у прибережних зонах Північної Африки й Малої Азії. А хвиля цунамі, утворена землетрусом, який супроводжував виверження, навалилася на північне узбережжя Криту. Наслідком катастрофи, як стверджують історики, став занепад Мінойської цивілізації. Санторин безлюднів на тривалі роки. Потім люди сюди поверталися – й знову тікали після катаклізмів природи. Тут сталося кілька десятків різної сили вивержень.

БІЛА ЦЕРКВА.
На острові православну службу правлять давньогрецькою мовою, якою було написане Святе Письмо

ЯК ДІСТАТИСЯ, ДЕ ЖИТИ

Літаком із «Борисполя» або Одеси до Афін або Криту (близько €200–250), звідти літаком, катамараном або поромом до Санторину. Оскільки острів живе з туризму, тут чимало 2–5-зіркових готелів (доба перебування коштує приблизно 1–1,5 тис. грн). Радимо обирати розташовані в скелях-скафтах

Історія острова сповнена багатьох драматичних моментів. Однак санторинці навчилися непохитно витримувати удари долі, сподіваючись лише на власну кмітливість.

ПЕЧЕРИ З АНТЕНАМИ

1956 рік виявився для острова переламним. Найсильніший землетрус новітніх часів повністю зруйнував усі будівлі. Люди панікували, адже з покоління в покоління передавалися розповіді про страшні виверження вулкана.

До землетрусу половина санторинців жили в скафтах – напівпідземних житлах, більшу частину приміщень яких було вирито в товщі скель. Відразу ж після катастрофи з'ясувалося, що це найоптимальніший тип житла для вулканічного острова. Тому що всі наземні будівлі перетворилися на порох.

Архітектура традиційного скафту нараховує не одну тисячу років. Спочатку в схилі гори висікають довгий коридор. Потім кладкою з туфу (гірської породи, що утворюється з вулканічного попелу) закривають отвір. Від підземного центрального коридору в різні боки можуть розходитися безліч приміщень. Однак джерелом повітря й світла залишається тільки фасад «будинку». Тож традиційне житло санторинця має на фасаді три вікна: два симетричні по обидва боки від дверей і трете

слухове – згори. Цей примітивний спосіб будівництва вирішував безліч побутових проблем, зокрема відсутність глини, води й деревини.

Перед фасадом житла розташовується двір, життєво необхідний кожному санторинцю: з літньої кухнею та резервуаром для дощової води. Дах фасаду завжди виглядає чисто й доглянуто, адже саме з нього вода потрапляє до резервуару. Фасад прикрашають абстрактною мозаїкою. Нині безліч санторинців та іноземців живуть у скафтах і вважають їх надзвичайно комфортними.

Землетрус виявився тим справжнім поштовхом, після якого уряд Греції став вкладати гроші в місцеву економіку. Було зведено мережу сучасних доріг, електрифіковано всі селища острова. На гребені ентузіазму збудували навіть новий сучасний порт і аеродром, а також фунікулер, адже лівова частка санторинців, як і раніше, мешкають високо на неприступних скелях.

Характерним явищем для Санторину є повна відсутність планування містечок і селищ. А якщо подивитися на стіни дворів уздовж обриву, можна зауважити, що вони різної висоти й довжини. Саме цей надлишок асиметричності, вкупи з екзотичністю приліплених до урвищ жител, і створює неповторну красу Санторину. ■

МИШАЧА МЕТУШНЯ

У Росії склали рейтинг найкуриозніших пограбувань. Одне з таких зафіксували камери спостереження в саратовському супермаркеті. Касові апарати тут регулярно патрала миша. А здобутими банкнотами вимощувала свою нірку. Ви знаєте, я міг би пожертвувати гривню на користь нещасної тваринки – хай гріється. Гірше, коли до твоєї кишені лізуть вгдовані пацюки в дорогих краватках, не питаючи жодної на те згоди. Облаштовують котеджі й купують лімузини. А потім придумують красиву легенду, що короля й країну з'їли миші. Й вводять новий податок на закупівлю інсектицидів. Батьківщина ж бо в небезпеці. ■

Василь
Васютин

ВАЖКІ ЗУСТРІЧІ

Коли людина відмовляється зустрітись з найближчим другом юності після двадцятирічної розлуки, це видається дикістю. Гірше за дикість може бути мотивація: «Я не хочу розчаруватися, не хочу зримо, на доторк відчутти, що все Оце – це Минуле». Важко повірити, що тягар прожитого часу може аж так сильно тиснути на людей, аж так міцно викручувати суглоби емоцій, щоб вони відмовлялися від зустрічі навіть зі своїм найкращим минулим, від зустрічі з людьми зі світу легкості, незрадливого світла, безпроблемності, де всі абсолютно веселі й абсолютно впевнені в собі та житті. А можливо, саме з таким минулим зустрітись найважче... Хтозна. ■

Жанна
Безп'ячук

ПИТАННЯ НА МІЛЬЙОН

Яким буде курс долара, – цікавить держателів «зелених» депозитів та власників кредитів у валюті. Мій чоловік запитує, що сьогодні на вечерю. Подруга перейнята питанням, коли її бойфренд запропонує одружитись, а домогосподарки – дилемою «навіщо платити більше». Кандидати в президенти шукають спосіб, як красиво опукати виборця. Бабусю в електричці цікавить, коли до влади повернуться комуністи, а потенційних пасажирів на зупинці – де ж забарилася та клята маршрутка. Натомість науковці досі не знають, чому сніжинки бувають різної форми. І це в переддень першого снігу! ■

Валентина
Кузик

Роман
Кабачій

Олена
Чекан

Інна
Завгородня

У СВІТЛЕ МИНУЛЕ?

Залізничною платформою походжають тітоньки з політагітацією. «Хлопці, голосуємо за комуністів», – звертаються до чоловіків 40–50-річного віку. Далі стоять уже молодші хлопці, віку української незалежності. «Цим не пропонуй, не візьмуть», – застерігає подругу одна з агітаторок. На мене й не дивляться – нерідко те, що думаю, потрапляє на обличчя. А думав я приблизно так: «Якщо підійдуть, питаю, чи схожий я на ідіота». Не запропонували, та й добре – і їм робочий настрій збережено, й мені якимось комфортніше. Нехай краще іншим полощуть мізки про дешеву ковбасу з-під поли. Мої ж баби у 1933-му переїли іншого – кропиви. Досить. ■

ПОДАТОК НА УСМІШКУ

«Береш хлібину й ріжеш її на двоє так, щоб одна частинка була більшою рівно на окрушку. Тепер відрізаєш її – і в сторону. Це твій прибуток. І так з усією партією. Зеконючені скибочки обміняєш у дівчат із різних відділів на ковбасу, сир, крабовий салат, яблуко... Буде тобі безкоштовний обід. А взагалі, сама метикуй і ворущись». Такий інструктаж отримала донька моєї приятельки, коли вирішила підзаробити на хліборізці в супермаркеті. На її: «Хіба так можна?», отримала відповідь: «Усі так роблять!» Вона не повірила, я теж. Зробили «контрольні закупки» в магазині біля мого дому. Зважили на суперових кухонних вагах, що мають погрішність один грам. Усі!!! Продавчині недоважили. Хто 20, а хто 70 грамів. Проте привітно усміхалися. ■

РАДЯНСЬКА КРАСА

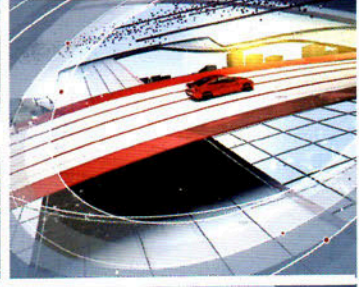
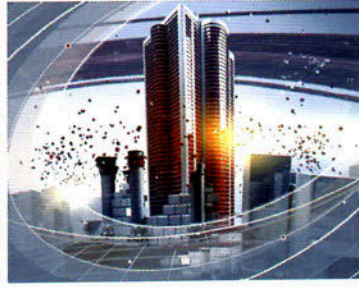
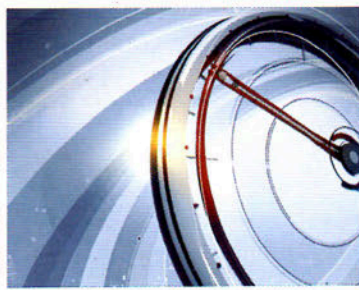
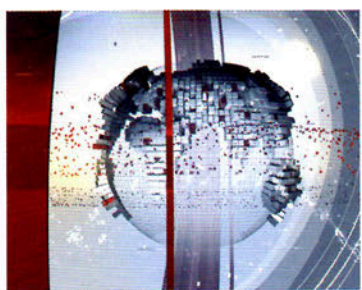
Райони Києва мають різний вік. Усвідомила цю очевидність лише зараз, у своєму новому районі. Довкола проспекту Лепсе панує радянська забудова: невисокі хрущовки, альтанки в двориках, засаджені тополями ромби кварталів. На школах і дитсадках – соцреалістичні мозаїки, яких ніхто не помічає. Аскетичні гуртожитки прикрашає кічева колониада. До цегляних п'ятиповерхівок проросли дерев'яні балкони, більше схожі на сільські веранди. Кожен балкон інший. А уздовж однієї вулиці замість класичних ліхтарів висять величезні скляні люстри, наче це не вулиця, а якась старосвітська кухня. Вночі вони схожі на розвішені по небу половинки помаранчів. Тут звикаю думати про радянське як про старе й красиве. ■

НОВЕ БРИТАНСЬКЕ КІНО

кінотеатр
Україна
www.kino-ukraina.com.ua

з **19** листопада

КУРСИ ВАЛЮТ

ЕКОНОМІКА

ФУТБОЛ

СПОРТ

ОГЛЯД ПРЕСИ

ПОГОДА

24

телеканал новин

ВСЕ ВКЛЮЧЕНО

НОВИНИ

